

**KIZILCAHAMAM İLÇESİNİN TURİZM
COĞRAFYASI**

Nedim USTA

**Yüksek Lisans Tezi
Coğrafya Anabilim Dalı
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN
2015
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

Nedim USTA

KIZILCAHAMAM İLÇESİNİN TURİZM COĞRAFYASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehmet ZAMAN**

ERZURUM – 2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

19/01/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "*Kızılcahamam İlçesinin Turizm Coğrafyası* " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[19/01/2015]

[Nedim USTA]

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet ZAMAN danışmanlığında, **Nedim USTA** tarafından hazırlanan bu çalışma **19 / 01 / 2015** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Cemal SEVİNDİ

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TABLOLAR DİZİNİ	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	IX
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	X
ÖNSÖZ.....	XII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	2
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	6

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZMİ ETKİLEYEN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. JEOLJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER- TURİZM İLİŞKİSİ.....	8
1.1.1. Dağlar	9
1.1.2. Ova ve Platolar	12
1.2. İKLİM TURİZM İLİŞKİSİ	14
1.2.1. İklim Elemanları.....	16
1.2.1.1. Sıcaklık	16
1.2.1.2. Nem ve Bulutluluk.....	19
1.2.1.3. Basınç ve Rüzgârlar	22
1.2.1.4. Yağış	25
1.3.1. Hidrografya – Turizm İlişkisi.....	28
1.3.1.1. Akarsular.....	29
1.3.1.2. Göl, Gölet ve Barajlar.....	31
1.3.1.3. Jeotermal Kaynaklar	35
1.4.1. Bitki Örtüsü- Turizm İlişkisi	35
1.5.1. Toprak Örtüsü – Turizm İlişkisi	39

İKİNCİ BÖLÜM
TURİZMİ ETKİLEYEN BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA
ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS-TURİZM İLİŞKİSİ	42
2.1.1. Nüfusun Gelişimi	42
2.1.2. Yerleşmenin Tarihi Gelişiminin Turizme Etkisi	47
2.1.3. Ekonomik Faaliyetler-Turizm İlişkisi	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ

3.1. DOĞAL ÇEKİCİLİKLER.....	55
3.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Unsurların Turizm Amaçlı Kullanımı	55
3.1.1.1. Kızılcahamam – Çamlıdere Jeositleri.....	55
3.1.1.2. Soğuksu Milli Parkı Jeositleri.....	65
3.1.1.3. Yayla Alanları.....	69
3.1.1.4. Dağlık Alanlar	71
3.1.2. Hidrografik Unsurların Turizm Amaçlı Kullanımı	71
3.1.3. Bitki Örtüsü Özelliklerinin Turizm Amaçlı Kullanımı	76
3.1.3.1. Milli Park ve Tabiat Parkları	76
3.2. BEŞERİ ÇEKİCİLİKLER.....	81
3.2.1. Tarihi Çekicilikler	81
3.2.1.1. Türbeler.....	81
3.2.1.1.1. Kırmızı Ebe Türbesi ile Ayran Taşı.....	81
3.2.1.1.2. Oruç Gazi Türbesi.....	82
3.2.1.1.3. Baba Kibel Türbesi (Kibel Baba)	83
3.2.1.1.4. Mehmet Dede Türbesi.....	83
3.2.1.1.5. Yunus Dede Türbesi	83
3.2.1.1.6. Durali Dede Türbesi.....	84
3.2.1.1.7. Savcı Dede (Savcı Bey) Türbesi	84
3.2.1.2. Camiler	85
3.2.1.2.1. Hacı Ali Efendi Camii	85
3.2.1.2.2. Abdülbaki Camii.....	85

III

3.2.1.2.3. İskender Bey Camii.....	85
3.2.1.2.4. Miralay Mehmet Bey Camii	86
3.2.1.2.5. Hacı Ferhat Camii	86
3.2.1.2.6. Seyyid Mustafa Camii.....	86
3.2.1.2.7. Cuma Camii	86
3.2.1.2.8. Çeltikçi Beldesi Osmanlı Camii.....	86
3.2.1.3. Kaleler.....	87
3.2.1.3.1. Çeltikçi Kalesi.....	87
3.2.1.3.2. Eğerlibaşköy Kalesi	87
3.2.1.3.3. Özbekler Kale	87
3.2.1.3.4. Pazar Kale	88
3.2.1.3.4. Binkoz Kale	88
3.2.1.4. Hamam ve Kaplıcalar	88
3.2.1.4.1. Roma Hamamı	88
3.2.1.4.2. Sey Hamamı.....	88
3.2.1.4.3. Kızılcahamam Belediyesi Büyük Kaplıca:	91
3.2.1.4.4. Kızılcahamam Belediyesi Küçük Kaplıca	91
3.2.1.5. Anıtlar	92
3.2.1.5.1. Şehitler Anıt Ağacı	92
3.2.1.6. Ziyaretçi Merkezi.....	93
3.2.2. Kültürel Çekicilikler.....	94
3.2.2.1. Festivaller	94
3.2.2.1.1. Kültür, Sanat ve Su Festivali	94
3.2.2.1.2. Çeltikçi Beldesi Pirinç Festivali.....	94
3.2.2.1.3. Kızılcahamam Çorak Panayırı	94
3.2.2.2. Yemek Kültürü	94
3.2.2.3. Yöresel Kıyafetler (Giyim Kuşam)	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞTİRİLEBİLECEK TURİZM TÜRLERİ

4.1. SAĞLIK TURİZMİ	98
4.2. EKOTURİZM	101

4.3. YAYLA TURİZMİ	102
4.4. JEOTURİZM	103
4.5. AV TURİZMİ	104
4.6. KONGRE TURİZMİ	105
4.7. KUŞ GÖZLEMLEME (ORNİTOLOJİ)	106
4.8. KAMP VE KARAVAN TURİZMİ	107
4.9. TARİH VE KÜLTÜR TURİZMİ	108
4.10. DAĞ TURİZMİ.....	109
4.11. KIRSAL TURİZM	110
4.12. BOTANİK VE FAUNA TURİZMİ	112

BEŞİNCİ BÖLÜM

İLÇE TURİZMİNİN ALTYAPISI

5.1. MEVCUT DURUM (TURİZM AKTİVİTESİ).....	117
5.2. ULAŞIM.....	119
5.3. KONAKLAMA TESİSLERİ	121
5.3.1. Termal Oteller	121
5.3.2. Pansiyonlar	124
5.3.3. Kamp Alanları	125
5.4. İLÇE TURİZMİNİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ	125
5.5. İLÇE TURİZMİ İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÖNERİLER.....	131
 KAYNAKÇA	 134
ÖZGEÇMİŞ.....	142

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****KIZILCAHAMAM İLÇESİNİN TURİZM COĞRAFYASI****Nedim USTA****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN****2015, 142 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN****Prof. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN****Yrd. Doç. Cemal SEVİNDİ**

İç Anadolu'nun ve Ankara ilinin en önemli yeşil alanlarından biri olan Kızılcahamam ilçesi, turizm coğrafyası adına son derece önemli kaynaklara sahiptir.

İlçe, konumu gereği tarih boyunca çeşitli medeniyetlere yurt olmuştur ve bu medeniyetler Kızılcahamam'a önemli kültür mirasları bırakmıştır. İlçenin birçok noktasında bu unsurlara rastlamak mümkündür.

Bu tarihsel ve kültürel zenginlikle beraber Kızılcahamam, hem Türkiye'nin önemli nüfus merkezlerine yakınlığı hem de doğal güzellikleri ile turizm açısından önem arz etmektedir. “*Türkiye'nin Termal Cenneti*” sloganıyla termal turizmde söz sahibi yapılmak istenen ilçede, çok zengin termal kaynakların yanı sıra flora, fauna ve doğal ve beşeri şartların sunduğu çok çeşitli turistik kaynaklar mevcuttur. Bu kaynaklar içerisinde termal öğelerden farklı olarak, son yıllarda popülerleşen *jeosit ve jeopark* öğeleri gelmektedir. Bu bağlamda Kızılcahamam, Türkiye'nin ilk jeoparkına ev sahipliği yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kızılcahamam, tarih, kültür, turizm, turizm çeşitleri, termal turizm

ABSTRACT
MASTER’S THESIS
GEOGRAPHICAL TOURISM OF KIZILCAHAMAM DISTRICT

Nedim USTA

Advisor: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

2015, Page: 142

Jury: Prof. Dr. Mehmet ZAMAN
Prof. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN
Yrd. Doç. Cemal SEVİNDİ

One of the most important green places of Ankara and Central Anatolia Region Kızılcahamam district has got extremely important springs in tourism geography.

Because of its location the county has become a homeland of different civilizations along the history. And these civilizations have left cultural bequeath all over the county. It’s possible to meet these cultural heritage in a number of points of the county.

In addition to Kızılcahamam’s these historical and cultural prosperities, both its closeness to the important population centers and its natural beauties make it outstanding place for the purpose of tourism.

The authorities want to make the county a sightseeing place by the watchword “*The Thermal Paradise of Turkey*”. In addition to the prosperous thermal springs, the county has various touristic opportunities that have been presented by flora, fauna and the geographical conditions of region. Apart from thermal springs the county has *geosit* and *geopark* entities that are popular recent years. In this context Kızılcahamam district is a host town for the first geopark of Turkey.

Key Words: Kızılcahamam, history, culture, tourism, thermal tourism

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
A.B.D	: Amerika Birleşik Devletleri
Bs	: Basım
°C	: Santigrat Derece
cm	: Santimetre
D.M.İ.G.M.	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
D.S.İ.	:Devlet Su İşleri
EKK	: En Küçük Kareler Yöntemi
Ha	: Hektar
Hpa	: Bir Milibara Eşit Olan Basınç Birimi
ICBP	: Uluslararası Kuş Koruma Konseyi
IWRB	:Uluslararası Su Kuşları ve Islak Alanlar Araştırma Bürosu
km	: Kilometre
km²	: Kilometre kare
m	: Metre
mm	: Mili metre
mb	: Milibar
m³/sn	: Metreküp saniye
m/sn	: Metre/Saniye
M.T.A.	:Maden Tetkik Arama
No.	: Numara
OSME	:Ortadoğu Ornitoloji Topluluğu
RSBP	:Royal Kuş Koruma Topluluğu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
%	: Yüzde
°	: Derece
'	: Dakika
"	: Saniye

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1960-2013).....	17
Tablo 1.2. Kızılcahamam’da Ortalama Don Olayı Görülen Günlerin Aylara Göre Dağılımı.....	18
Tablo 1.3. Kızılcahamam’da Ortalama Nispi Nem Değerleri (%).....	19
Tablo 1.4. Kızılcahamam’da Ortalama Aylık ve Yıllık Bulutluluk Değerleri (1966-2013).....	20
Tablo 1.5. Kızılcahamam’da Aylara Göre Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Gün Sayıları.	21
Tablo 1.6. Kızılcahamam’da Sisli Gün Sayılarının Aylık ve Yıllık Ortalama Değerleri (1966-2013).....	22
Tablo 1.7. Kızılcahamam’da Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1960-2013).....	22
Tablo 1.8. Kızılcahamam’a Ait Rüzgâr Esme Sayıları (1960-2013).	23
Tablo 1.9. Kızılcahamam’da Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1960-2013).....	24
Tablo 1.10. Kızılcahamam’da Aylık ve Yıllık Ortalama Yağış Değerleri (mm).	25
Tablo 1.11. Kızılcahamam’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm).	26
Tablo 1.12. Kızılcahamam’da Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1960-2013).....	27
Tablo 2.1. Kızılcahamam İlçesinde Nüfusun Gelişimi (1927-2013).	44
Tablo 2.2. Kızılcahamam İlçesinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfusu (2013).	45
Tablo 3.1. Termal Tesislerle Yapılan Sözleşmede Verilmesi Gereken Jeotermal Su İle Verilebilen Su Miktarı (2012).....	73
Tablo 5.1. Kızılcahamam'ın Bazı Merkezlere Uzaklığı.	119

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Kızılcahamam Lokasyon Haritası.....	2
Şekil 1.1. Kızılcahamam’da Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1960-2013).	17
Şekil 1.2. Kızılcahamam’da Nispi Nem Oranının Aylara Göre Dağılımı (1960-2013).	20
Şekil 1.3. Kızılcahamam’da Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Oransal Dağılımı.	21
Şekil 1.4. Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu Rüzgâr Esme Sayıları (1960-2013).	24
Şekil 1.5. Kızılcahamam’da Aylara Göre Ortalama Yağış Diyagramı.	25
Şekil 1.6. Kızılcahamam’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1960-2013).	26
Şekil 1.7. Kızılcahamam’da Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı.	27
Şekil 1.8. Kızılcahamam’da En Yüksek Kar Örtüsünün (cm) Yıl İçindeki Gidişi.	28
Şekil 2.1. Yıllara Göre Kızılcahamam Nüfusu (1965-2013).	46
Şekil 3.1. Kızılcahamam – Çamlıdere Jeositleri ve Jeotur Yolları.....	58
Şekil 3.2. Soğuksu Milli Parkı Jeoloji ve Jeosit Durakları Haritası	66
Şekil 3.3. Kızılcahamam Termal Su Dağıtım Şeması.....	74

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Doğu Yönünden Kızılcahamam İlçe Merkezinin Görünüşü.....	3
Fotoğraf 1.1. Karagöl ve Ardında TRT Vericilerinin Bulunduğu Işık Dağı.	10
Fotoğraf 1.2. Hodulca Dağı’ndan Bir Görünüm.	12
Fotoğraf 1.3. İlçenin En Önemli Düzlüklerinden Biri Kirmir (Koca) Çayı Vadisi.	13
Fotoğraf 1.4. Salın Yaylası İlçenin En Önemli Plato Düzlüklerindendir	13
Fotoğraf 1.5. Güvem Bazalt Sütunları mevkiinden Çiftlik Deresi.	30
Fotoğraf 1.6. Karagöl Eşsiz Bir Güzelliğe Sahiptir.	32
Fotoğraf 1.7. Doğanözü Göleti.	33
Fotoğraf 1.8. Barajın Mesire Yerinden Kurtboğazı Barajı Görüntüsü.	34
Fotoğraf 1.9. Kızılcahamam İlçesindeki İğne Yapraklı Ormanlar, Geniş Alanlar Kaplamaktadır.	36
Fotoğraf 1.10. İlçede Bahar Aylarında Yeşeren Otlak Alanları Güzel Görüntüler Oluşturmaktadır.	37
Fotoğraf 2.1. Kızılcahamam’ın 1930 Yılına Ait Bir Fotoğrafı	43
Fotoğraf 3.1. Güvem Bazalt Sütunları.	59
Fotoğraf 3.2. Abacı Peribacalarından Bir Görünüş.....	62
Fotoğraf 3.3. Taşlıca Köyü’ndeki <i>Gelin Kayası</i> (Fotoğraf: Muzaffer Eker).	63
Fotoğraf 3.4. Mahkemeağcın Yeraltı Şehri, Tüflerin İçine Oyulmuş Barınak ve İmalathanelerden Oluşmaktadır.....	65
Fotoğraf 3.5. Uzunkavak Çevresinden Alınıp Sergilenen Ağaç Fosili.....	68
Fotoğraf 3.6. İncegeliş Mevkiinden Soğuksu Milli Parkı’nın Görünüşü.....	77
Fotoğraf 3.7. Milli Park Alanına İlçe Merkezinden Yapılan Girişlerde Kullanılan Kapı.	79
Fotoğraf 3.8. Milli Park Sınırları İçinde Yer Alan, Çevre Düzenlemesi Yapılmış Fosil Ağaç Gövdelerinden Bir Görünüm.	80
Fotoğraf 3.9. Ahşap Minaresiyle Dikkat Çeken İskender Bey Camii.	85
Fotoğraf 3.10. Sey Hamamı ve Çevresinden Bir Görüntü.	89
Fotoğraf 3.11. Sey Hamamı Yenilenmiş Haliyle Hizmet Vermektedir.....	90
Fotoğraf 3.12. Sey Hamamı Çevresinde Restore Edilmiş Eski Evler Dikkat Çekmektedir.	91
Fotoğraf 3.14. Soğuksu Milli Parkı Ziyaretçi Merkezi.....	93

Fotoğraf 3.15. Seğmen Kıyafeti.....	96
Fotoğraf 3.16. Körüklü Çizme	97
Fotoğraf 4.1. İlçedeki Ormanlık Sahalardan Bir Görünüm.	102
Fotoğraf 4.2. Mahkemeağcın Köyü’nde bazı Köy Evlerinin Çatısı Leylekler Tarafından Mesken Edinilmiştir.....	107
Fotoğraf 4.3. Kızılcahamam Lalesi.....	113
Fotoğraf 4.4. Çokgözlü Anadolu Çillisi.....	114
Fotoğraf 4.5. Kara Akbaba.....	115
Fotoğraf 5.1. Ankara-Bolu (Ankara-Kızılcahamam, D-750) Karayolundan Bir Görünüm.....	120
Fotoğraf 5.2. Asya Termal Otel, yaklaşık 70.000 m ² ’lik bir alana sahiptir.....	121
Fotoğraf 5.3. Kızılcahamam’daki İlk Modern Tesis Olan Çam Otel’in Yenilenme İşlemi Sonrasındaki Temsili Görüntüsü	122
Fotoğraf 5.4. Patalya Termal Resort Otel’i 14000 m ² ’lik bir Alan İçerisinde Etrafı Çam Ormanları İle Çevrilidir.	123
Fotoğraf 5.5. Akasya Termal Otel, hem Devre Mülk Hem de Otel Hizmeti Vermektedir	124
Fotoğraf 5.6. İlçe Merkezine Çok Yakın Bir Konumda Bulunan Çöp Depolama Alanı Ankara-Kızılcahamam Yolunun Batısında Bulunmaktadır.....	131

ÖNSÖZ

“Kızılcahamam İlçesinin Turizm Coğrafyası” isimli bu çalışma Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Günümüzde turizm, birçok ülkede ve bölgede ekonomik kalkınmanın, gelişmenin ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması için en önemli kaynaklardan biridir. Büyük ölçüde hizmet sektörüne dayalı olan turizm, işsizliğin yoğun olarak bulunduğu ülke ve bölgeler için büyük önem taşır. Dünya’daki birçok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de bölgelerarası gelişmişlik farkları bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kızılcahamam ilçesinin ekonomik kalkınmasının sağlanmasına etki edecek sektörlerden biri de turizmdir.

Nitekim Kızılcahamam ilçesinin turizm açısından beşeri ve doğal yapısıyla zengin bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir. Ankara il merkezine 77 km, Esenboğa havalimanına 1 saat mesafede olmasıyla ulaşımın kolay olduğu ilçe merkezi, gür ormanların içinde bir vadide kurulmuş olmasıyla dikkat çekmektedir. İlçe yazın serinlemek, kışın eşsiz kar manzarasıyla dinlenmek ve termal sulardan faydalanmak isteyenlere önemli bir alternatif sunmaktadır. Öte yandan Kızılcahamam ve çevresinin Bizans döneminden kalma yapıtlara ev sahipliği yapması, takip eden dönemde Selçuklu-Osmanlı eserlerinin varlığı, tarihi ve kültürel çekiciliklerin artmasına neden olmuştur.

Mevcut çalışma esnasında bana yol göstererek çalışmanın olgunlaşmasını sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet ZAMAN’a, Prof. Dr. İ. Fevzi ŞAHİN’e, Yrd. Doç. Dr. Cemal SEVİNDİ’ye, Prof. Dr. İhsan Bulut’a, Prof. Dr. Kenan ARINÇ’a, Prof. Dr. Saliha KODAY’a, Doç. Dr. İbrahim KOPAR’a ve eğitimimde sonsuz emekleri bulunan diğer bölüm hocalarıma, arazi çalışmaları esnasında beni yalnız bırakmayarak her türlü desteği sunan Muzaffer EKER’e, Kızılcahamam Belediyesi çalışanlarından Uğur DEMİRBAŞ ve Yusuf ÇETİNTAŞ’a, Soğuksu Milli Parkı yönetimine, başta Kenan KAYIKÇI olmak üzere iş arkadaşlarıma, hayatımın her anında bana inanan, destek olan, motivasyonumu arttıran hayat arkadaşım Semiha YÜKSEK USTA’ya ve emeklerinin karşılığı asla ödenemeyecek olan babam Zeki USTA’ya ve rahmetli anneme sonsuz şükranlarımı sunarım.

GİRİŞ

Günümüzde en önemli hizmet sektörlerinden biri haline gelen turizmin gelişimi özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra hız kazanmıştır. Öyle ki, gelişmekte olan ülkeler turizmi ekonomilerindeki açıkları kapatmakta kullanmaktadırlar. Ülkelerin turizm faaliyetlerindeki yoğunluk, o ülkenin ekonomik gelişmişlik seviyesi hakkında fikir vermektedir. Diğer yandan ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerle beraber uluslararası ticari şirketlerin de sektöre adım atmasıyla dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden birisi turizm olmuştur (Zaman, 2012: 3).

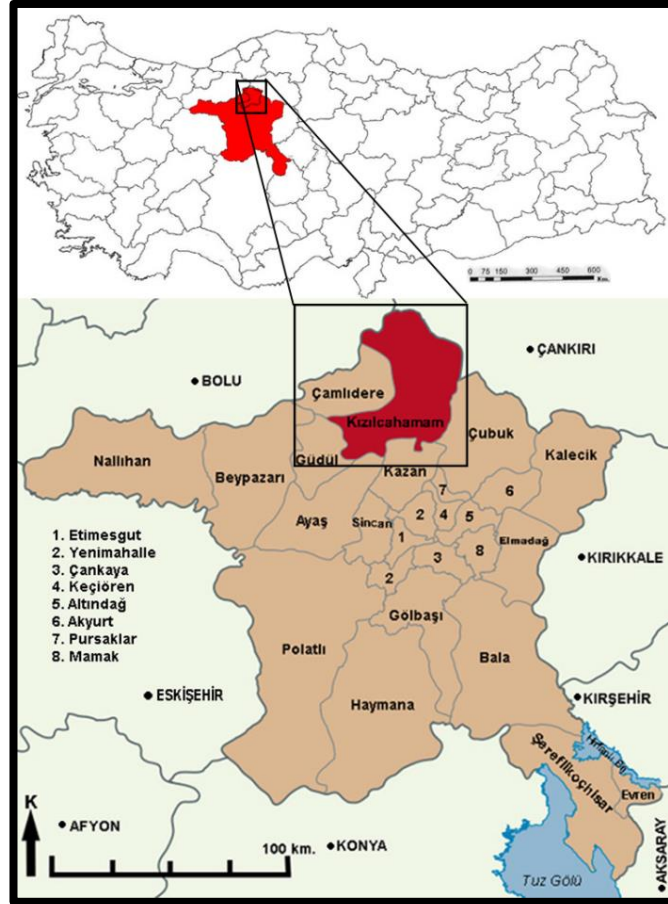
Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi'nin (WTTC) "*dünyanın en büyük endüstrisi, refah ve istihdam yaratan en büyük işvereni*" şeklinde ifade ettiği turizm, bir hesaba göre "*her üç saniyede yeni bir iş olanağı*" doğurmaktadır. 1950 yılında 2000 yılına kadar % 2692 oranında büyüyen turizm 2001 yılına kadar tahminleri hep doğru çıkarmıştır. 2001 yılında gerçekleşen 11 Eylül olayları turizm gelirlerinde azalmalara neden olmuştur (Özgüç, 2007: 1).

Bu yıldan (2001) sonraki süreçte yükselişini sürdüren turizmin her geçen gün önemi artmaktadır. Bu bağlamda Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007-2013 yılları arasındaki hedeflerini belirleyerek yayınlamıştır. Bakanlığın 2013 yılı hedefleri arasında sektördeki yatak kapasitesini 1,5 milyona çıkarmak, 40 milyonu aşkın turist ağırlamak, dış turizm gelirinde 50 milyar dolara ulaşmak ve turist başına olan harcamayı 1000 doların üzerine taşımak yer almaktadır (Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı, 2007: 42).

2007–2013 yılları hedeflerine bakıldığında Türkiye'nin turizm potansiyeli hakkında fikir sahibi olunabilmektedir. Bu bağlamda Kızılcahamam'ın da turizm potansiyeli ortaya konulması önem arz etmektedir. Öyle ki ilçenin yeterince keşfedilmemiş doğal güzellikleri, zengin jeotermal kaynakları, jeolojik, arkeolojik, yaban hayatı ve bitki örtüsü zenginlikleri ile Kızılcahamam, Ankara'nın ve dolayısıyla da Türkiye'nin, potansiyeli yüksek turizm alanları arasındadır (Erdoğan, 2010: 844).

I. ARAŞTIRMA SAHASININ YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

Matematik konumu itibariyle $40^{\circ} 45' 46''$ - $40^{\circ} 12' 30''$ kuzey paralelleri ve $32^{\circ} 16' 1''$ – $32^{\circ} 54' 18''$ doğu meridyenleri arasında yer alan ilçe, idari bakımdan Ankara il sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kızılcahamam ilçesinin topraklarının bir kısmı Karadeniz Bölgesi'nin Batı Karadeniz Bölümü ve diğer kısmı ise İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü sınırları içerisinde yer almaktadır. Kızılcahamam ilçe merkezi ise Batı Karadeniz Bölümü içerisinde yer alır (Fotoğraf 1). Kızılcahamam ilçesini; batıdan Çamlıdere, güneybatıdan Güdül ve Ayaş, güneyden Kazan, güneydoğudan Çubuk (Ankara), kuzeyden Çerkeş (Çankırı), doğu ve kuzeydoğudan Orta (Çankırı) ile kuzeybatıdan Gerede (Bolu) ilçeleri çevrelemektedir (Şekil 1.1).

Şekil 1. Kızılcahamam Lokasyon Haritası.

Bu sınırlar dâhilinde ilçenin yüzölçümü 1623 km²'dir (<http://www.hgk.msb.gov.tr>). Kızılcahamam'ın deniz seviyesinden yükseltisi ise 975 metredir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Doğu yönünden Kızılcahamam ilçe merkezinin görünüşü.

Kızılcahamam ve çevresi İç Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi arasında bir geçiş alanı durumundadır. Bu nedenle hem iklim hem bitki örtüsü hem de arazi yapısı, iki bölgenin özelliklerini yansıtır.

Sahada var olan gölssel çökeller ve piroklastiklerin ardışık depolanması bölgede sıra dışı görünümlü yer şekillerinin var olmasına neden olmuştur. Bunlara Bayındır çayı boyunca ve Çamlıdere Barajı'nın güney kesimlerindeki lav akıntılarına bağlı olarak oluşmuş dik yarlar ile Mahkemeağcın köyü civarlarındaki beyaz tüfler ve peribacaları örnek teşkil etmektedir.

Ankara ili arazisindeki dağlık sahaların önemli bir bölümü Kızılcahamam ilçesi içerisinde kalmaktadır. Bu da, ilçenin yüzey şekillerinin ne derece engebeli ve dağlık olduğunun göstergesidir. Bölge dağlarının büyük bölümü Köroğlu Dağları'nın uzantısı niteliğindedir. İlçenin yükseltisi ve engebe oranı güneyden kuzeye doğru artmaktadır. Bu dağlık yapı ilçeye ulaşımın geçitlerle sağlanmasına neden olmuştur. Dağlık kütlelerin en önemli yükseltisini Köroğlu Dağları'nın devamı niteliğinde olan ve ilçenin kuzeyinde yer alan Işık Dağı oluşturur. Doğuda Kavaklı ve Yıldırım dağları ile batıda Aluç Dağı, kuzeyde Beykaya Dağları diğer önemli dağlık kütleler arasında yer alır.

İlçe sınırları içerisinde ova olarak nitelendirilecek geniş düzlükler bulunmasa da Kirmir Çayı vadisi boyunca küçük birikinti düzlükleri mevcuttur. Platolar ise ovalara oranla daha geniş yer kaplamaktadır. Plato düzlükleri 1000-1500 metre aralığında yer almakta olup, eğimleri (% 15-30°) batı ve doğu yönlerine doğrudur.

Yukarıda da belirtildiği gibi, ilçe arazisinin Batı Karadeniz Bölümü ve Yukarı Sakarya Bölümü sınırları içerisinde iki farklı coğrafi bölüm içerisinde yer alması nedeniyle Kargasekmez Geçidi'nin kuzeyinde Karadeniz iklimi, güneyinde ise İç Anadolu tipi karasal iklim görülmektedir. İklim özellikleri yönünden Bolu ile benzerlik gösteren Kızılcahamam'da yaz mevsimi kısa sürmekle beraber, sıcak ve kurak geçmektedir. Kış mevsimi ise yaz mevsimine nispeten daha uzun ve soğuk geçmektedir. Yağışların önemli bir bölümü ise kış ve ilkbahar mevsimlerinde düşmektedir.

Su varlığı bakımından Ankara'nın en zengin ilçelerinden biri olan Kızılcahamam'ın hidrografik unsurlarını; akarsular, doğal göl ve yapay göller, göletler ve turizm bakımından büyük öneme sahip jeotermal kaynaklar oluşturmaktadır.

Kızılcahamam ilçesi, Batı Karadeniz Bölümü bitki örtüsünün örneklerini barındırmaktadır. İlçede özellikle ormanlık alanlar dikkat çekmektedir. Yöre ormanlarında göknar, sarıçam ve karaçam gibi iğne yapraklı ağaçlar ağırlıklıdır. Sahanın güneyindeki ormanların insanlar tarafından tahrip edilmesi sonucu bugün bu alanlar ya kalıntı meşe toplulukları ya da geven topluluklarına dönüşmüştür. Bozkır alanlarında bazen ormanlardan arda kalan indikatör ağaççık ve çalılara da rastlanır. Bu alanların eskiden orman olduğunu gösteren bu türlere; alıç, yemişen, ahlata, yaban gülü, ardıç ve karamuk örnek gösterilebilir.

İlçe sınırları içerisinde alüvyal, kolüvyal ve kahverengi orman topraklar görülür. Bunlar arasında oldukça geniş yer kaplayan kahverengi orman topraklarının önemli bir bölümü Soğuksu Milli Parkı içerisinde yer alır.

Kızılcahamam ve çevresi eski çağlardan beri önemli yerleşim yerleri arasında bulunmaktadır. Başka bir deyişle hem yerleşme açısından uygun bir yöre olması hem de doğu – batı arasında (Kargasekmez, Azaphane, Kirmir Vadisi gibi) önemli geçitlerin varlığı bu durumun gerçekleşmesine vesile olmuştur. İlçe sınırları içerisindeki eski yerleşim yerleri arasında, Başköy Kalesi, Mahkeme Ağacın kilisesi ve mağaraları, Saray Köyü'ndeki Roma dönemi harabeleri ve Seyhamamı'ndaki eski kilise bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti döneminde Kızılcahamam (Yabanâbad) bölgesi, Ankara sancağına bağlı bir kaza statüsündedir. Kaza genelinde 1891 yılında 44.000 nüfus bulunmaktaydı. 1907 yılına gelindiğinde ise Kızılcahamam nüfusunun yaklaşık 53.000 kişiye ulaşmıştı (Yıldırım, 2006: 105).

Cumhuriyet döneminde 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında ise Kızılcahamam'ın nüfusu (Çamlıdere dâhil) 53,678 kişidir. Bunun 24,426'sı erkek, 29,222'si ise kadın nüfusundan oluşmaktaydı. İlçenin 1990 yılındaki nüfusu ise 34,456, 2000 yılında 33623, 2012 yılında ise 16 504 kişi olarak belirlenmiştir. Bu rakamlar ilk nüfusun sayımından beri ilçe nüfusunun iş imkânlarının olmayışına bağlı olarak göçlerle sürekli azaldığını göstermektedir.

İlçede yaşayan nüfusun ekonomik gelir kaynakları arasında tarım önemli yer tutmaktadır. Bu bağlamda da, tarım arazilerinin % 84,1'ini tarla arazisi, % 4'ünü meyve, % 0,8'ini sebze ve % 0,3'ünü de bağ alanları oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin % 10,8'i fiilen kullanılmamaktadır. Tarım arazilerinin 10.250 dekarı sulanmakta olup, sulu tarım arazisinin toplam tarım arazisi içindeki payı % 5,4'tür. İlçedeki tarla arazilerinde buğday, arpa, nohut, patates, fasulye ve yeşil mercimek ekimi yaygındır.

Kızılcahamam ilçesinde hayvancılığa uygun yaylalar mevcut olup büyükbaş olarak sığır yetiştiriciliği yapılır. Küçükbaşta ise koyun yetiştiriciliği yaygındır. 2012 yılı TÜİK verilerine göre ilçedeki sığır sayısı 16,351'dir. İlçede tüm cinsler (yerli-merinos) dâhil koyun sayısı 10,055 adet iken, keçi sayısı (kıl ve tiftik) dâhil 7,520 adettir.

Kızılcahamam ilçesi Ankara-İstanbul karayolu üzerinde olmasının sunduğu avantajı iyi değerlendirememiş, hem engebeli yapısı hem de devlet tarafından yeterli yatırımı görmemiş olmasından dolayı sanayisi gelişmemiştir. İlçede sanayi, günlük ihtiyaca yönelik, özel sektör girişimleriyle kurulmuş ve usta-çırak mantığı ile işler vaziyetteki tesislerden ibarettir.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) verilerine göre Kızılcahamam'da maden çeşitliliği fazla olmakla birlikte, en fazla bulunan maden perlittir. İlçedeki toplam perlit rezervi 29 milyon tondur. Ayrıca, Güvem-Işıklıdağı alanlarında kurşun, çinko ve antimuan madenleri de bulunmaktadır.

Kızılcahamam'ın Ankara şehrine olan uzaklığı yaklaşık 80 km'dir. İlçeye ulaşım Ankara – İstanbul Yolu (D 750) ile sağlanmaktadır. İlçeden geçen bu yol, eski İstanbul Yolu olarak da bilinir. Yolun tamamı çift gidiş, çift geliş şeklindedir. Kızılcahamam'ın geçit noktalarını; güneyde Kargasekmez Geçidi (1135 m), batıda Çamlıdere Geçidi (1340 m) kuzeybatıda Akyarma Geçidi (1570 m) ve kuzeyde Işıkdagi Geçidi (1610 m) oluşturur.

Kızılcahamam ve çevresi, gerek Ankara ve İstanbul gibi Türkiye'nin iki önemli şehrini bağlayan güzergâh üzerinde bulunması gerek dört mevsim turizme açık olması gerekse de sahip olduğu doğal ve tarihi zenginlikler nedeniyle turizm potansiyeli son derece yüksek olan bir yöredir. Ayrıca ilçe toprakları, hem yüzey şekillerinin hem de coğrafi konumunun sağladığı olduğu avantaj sayesinde, çevresine göre son derece zengin ekolojik yaşama sahiptir. Özellikle ekoturizm değerleri potansiyelinin zengin olduğu ilçe, daha çok termal suları, Soğuksu Milli Parkı, ormanları ve günübirlik rekreasyon alanları ile tanınmıştır. Yöreyi daha çok Ankara şehrinde yaşayanlar, özellikle de tatil günlerinde şehir hayatından kaçış, dinlenme ve rahatlama mekânı olarak tercih etmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı, Kızılcahamam turizmini coğrafi bakış açısıyla incelemenin yanında ilçedeki mevcut turizm değerlerini irdelemek, potansiyel turizm kaynaklarını belirlemek, turizmin Kızılcahamam'a olan ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden etkilerini ortaya koymaktır. Çalışmada öncelikle konunun daha açıklayıcı olması amacıyla;

- Araştırma sahasının konumu ve özellikleri,
- Araştırma sahasının fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri,
- Araştırma sahasında turizm çekicilikleri (doğal ve beşeri),
- Araştırma sahasında geliştirilebilecek turizm türleri,
- Araştırma sahasında turizmi etkileyen olumsuzluklar irdelenecektir.

İlçedeki turistik değeri ile öne çıkmış ve turizm potansiyeli yüksek mekânlar çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Bölgesel tarzda turizm konusu esas alınarak monografya metodu kullanılarak hazırlanmış olan çalışmada, öncelikle bölge ile ilgili daha önce yapılmış araştırma ve raporlar incelenmiştir. Daha sonra gezi-gözlem ve görüşme yöntemleri ile bölge hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmıştır. Gezi-gözlem faaliyetleri sırasında gerekli mekânlar fotoğraflanmış, alan ile ilgili broşürler toplanmış ve yetkililer ile görüşmeler sağlanmıştır. Derlenen bilgiler tez amacı ve konusu ile ilişkilendirilerek sınıflandırılmıştır. Saha ile ilgili verileri resmi kaynaklardan elde etmeye özen gösterilmiştir.

Arazide yapılan gözlem sonuçları ile alınan görüntüler ve mülakat sonuçları ile elde edilen bilgiler ve veriler, akademik yazım kuralları ve disiplinine uygun olarak coğrafyanın ifade ve temel ilkeleri (dağılışı, bağlantı ve neden-sonuç) doğrultusunda kompoze edilmiştir. Analitik ve sentetik yaklaşımlarla konular ilişkilendirilmeye imkân ve engeller ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yazım esnasında bilimsel ve objektif dil kullanılmasına özen gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TURİZMİ ETKİLEYEN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. JEOLJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER- TURİZM İLİŞKİSİ

Ankara yöresinde, bugünkü vadi tabanlarında ortalama 100 ile 200 m yarılmış eski düzlükler vardır. Bu düzlükler bölge havzalarını dolduran akarsu birikintileri üzerinde gelişmiş dolgu düzlükleri olup Kuvaterner başlarında gelişmiştir (Özbek, 2012: 7).

Kızılcahamam jeotermal alanında ve yöresinde Miyosen yaşlı volkanik kayalar ve bunlarla beraber yanal ve düşey olarak geçiş gösteren gölsel çökeller görülmektedir. Alanda volkanik unsurların alt kesimlerini piroklastikler oluşturmaktadır. Tüfit karakterli olan gölsel ögeler piroklastikler içerisinde ara seviyeler halinde bulunur. Piroklastikler alt kesimlerinde beyaz renkli asidik tüflerden oluşur. Üst katmanlara doğru gölsel birimler ara tabakalar halinde bu istiflenmede yer alır. Üst seviyelere doğru aglomera, andezitik bazaltik lav akıntıları görülür. Aglomera seviyelerinin doğrudan volkan bacalarından fırlatılmış lav parçalarının, lavlarla ve tuf çimento ile tutturulmuş unsurları görülmektedir. Piroklastik ürünlerin çıkışının ardından sırası ile yörede andezit ve bazalt volkanizması faaliyetleri görülmektedir. Andezitlerin domsal çıkış ve bazen de lav akıntıları şeklinde çıktığı görülmektedir. Andezitler yaygın olarak hidrotermal alterasyona uğramıştır. Andezitlerin çıkışının ardından bazalt volkanizması başlamış ve farklı yerlerden çıkarak geniş alanlara yayılmıştır. Alandaki andezit ve bazaltlar muhtemelen Üst Miyosen, tüfler de Orta Miyosen yaşlıdır. Kızılcahamam yöresinde; BKB-DGD doğrultulu ve doğrultu atımlı sol yönlü faylar, KKD-GGB doğrultulu doğrultu atımlı ters faylarla beraber DKD-BGB doğrultulu normal faylar tespit edilmiştir. Fayların bu şekilde uzanması bölgenin DKD-BGB yönünde bir sıkışma tektoniğinin etkisinde kaldığını göstermektedir. Fayların kestiği en genç birim Üst Miyosen yaşlı bazalt andezitler olduğu için bu fayların yaşının da Üst Miyosen olduğu söylenebilir (Özbek, 2012: 7-9).

Kızılcahamam ve çevresi İç Anadolu Bölgesi ile Karadeniz Bölgesi arasında bir geçiş bölgesi durumundadır. Bu nedenle hem iklim hem bitki örtüsü hem de arazi yapısı

iki bölgenin özelliklerini gösterir. Bölgede var olan gölsel çökeller ve piroklastiklerin ardışık depolanması bölgede sıra dışı görünümlü yer şekillerinin var olmasına neden olmuştur. Bayındır çayı boyunca ve Çamlıdere Barajı'nın güney kesimlerindeki lav akıntılarında oluşmuş dik yarlar, Mahkemeağcın köyü civarlarındaki beyaz tüfler ve buradaki peribacaları, Güvem Bölgesi'ndeki gölsel çökellerin oluşturduğu düzlükler bölgedeki değişik jeomorfolojik unsurlara örnektir (Kazancı vd., 2007: 6).

Sahada volkanizmaya bağlı çeşitli yapılar yaygın olarak gözlenir. Yaprak, ağaç ve silisleşmiş ağaç fosillerini gölsel çökeller içerisinde oluşmuş volkanizmaya bağlı sedimenter birimler içerisinde görmek mümkündür (Eker 2001: 49). Ayrıca Üçbaş ve Akdoğan köyleri çevresinde çeşitli derinliklerde memeli hayvan fosilleri bulunmuştur (Erol, 1966: 112).

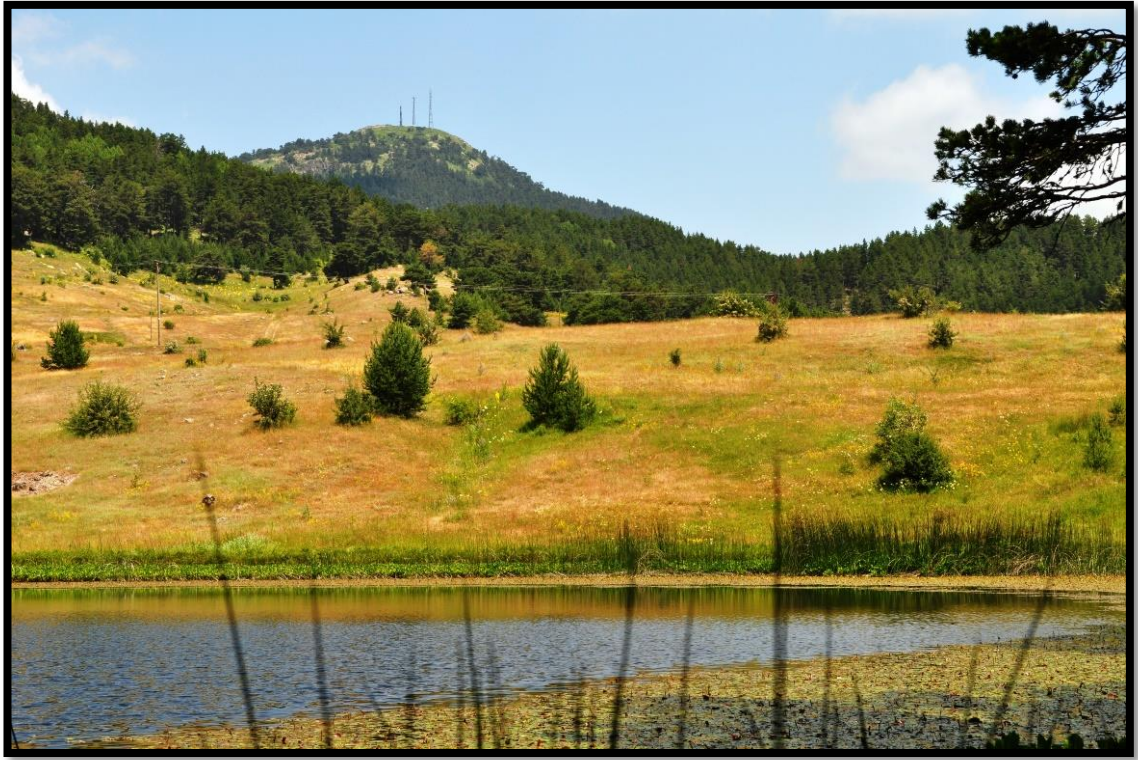
Bölgenin bir kısmı Köroğlu dağları silsilesine dâhildir ve bölge yükseltisi güneyden kuzeye doğru artar. Kızılcahamam'ın en önemli yükseltisini Köroğlu Dağları'nın devamı niteliğinde olan ve ilçenin kuzeyinde yer alan Işık Dağı oluşturur. Doğuda Kavaklı Dağı ve 2044 m yükseltisi ile hem Ankara'nın hem de ilçenin en yüksek noktasını oluşturan Yıldırım Dağı bulunur. Batıda Aluç Dağı, kuzeyde Beykaya Dağları, Işık Dağı ile beraber Karakiriş Dağı, Balaban Dağları, güneyde ise Mire Dağları Bölgeyi çevreler. Bu öğeleriyle Kızılcahamam ilçesi toprakları, Ankara'nın dağlık kesimlerinin $\frac{3}{4}$ ünü oluşturur. İlçe sınırları içerisinde geniş sayılabilecek düzlük yoktur. Ancak Kirmir Çayı'nı takiben irili ufaklı düzlüklere rastlanır. Kargasekmez mevkiinden güneye doğru ise Akdoğan, Çeştepe, Üçbaş, Pazar ve Ciğir arazileri kuzey bölgelere nispeten daha düzlüktür (Eker, 2001: 53).

1.1.1. Dağlar

Ankara ili arazisindeki dağlık sahaların yarısından çoğu Kızılcahamam ilçesi sınırları içerisinde kalmaktadır. Bu da, ilçenin yüzey şekillerinin ne derece engebeli ve dağlık olduğunun göstergesidir. Bölge dağlarının büyük bölümü Köroğlu Dağları'nın uzantısı niteliğindedir. İlçenin yükseltisi ve engebe oranı güneyden kuzeye doğru artmaktadır. Bu dağlık yapı ilçeye ulaşımın geçitlerle sağlanmasına neden olmuştur. Dağlık kütlelerin en önemlileri ve özellikleri şu şekildedir:

Işık Dağı: 2025 metre rakıma sahip dağ, Kızılcahamam ilçesinin kuzeydoğusunda ve Çankırı ili sınırındadır. Dağın kuzey yamaçları “Çerkeş Çek-ayır Havzası” ile sınırlanmaktadır. Dağın yüksek kesimlerinde Belpınar, Yukarıçanlı, Eldelek, Salın yaylaları bulunmaktadır.

Kızılcahamam idari alanındaki yerleşmelerin çoğu Işık Dağı’nın güney yamaçlarında yer alır. Çam ormanlarının hâkim bitki örtüsünü oluşturduğu Işık Dağı’nda doğa, kış sporları ve yaban hayatı gözlemlemek, kamp ve dağcılık için uygun alanlar bulunmaktadır. Dağ bölgenin önemli yükseltilerinden olduğundan üzerinde TRT’ye ait vericiler bulunmaktadır (Fotoğraf 1.1).

Fotoğraf 1.1. Karagöl ve Ardında TRT Vericilerinin Bulunduğu Işık Dağı (Foto: Muzaffer Eker).

Yıldırım Dağı: En yüksek noktası 2015 metre olan dağ, Köroğlu Dağları’nın devamı niteliğindedir. Aydos, Hodulca, Şorba ve Işık dağlarıyla çevrelenen dağın yüksek kesimlerinde bölge yerleşmelerinin kullandığı yaylalar yer almaktadır. Bölgede çam, meşe, kavak ve çalı türü bitkiler yaygındır.

Hızır Dağı: Rakımı 1688 metre olan dağ, Kızılcahamam ilçesinin güneyinde Kayaş-Ayaş sınırında yer almaktadır. Ormanlık alanları çam ve meşelerden oluşmaktadır. Dağın güneydoğu yamaç vadilerinde hayvan fosil alanları bulunur.

Aluş (Aluç) Dağı: Aluç Dağı Kızılcahamam'ın batısında yer almaktadır ve rakımı 1849 metredir. Kızılcahamam ilçe merkezi dağdan beslenen Büyüksoğuksu Deresi vadisi içinde bulunmaktadır.

Büyük bir bölümü Soğuksu Milli parkı içerisinde kalan dağın Çamlıdere ilçesine yakın kesimi *Aluç Dağı Mesire Yeri* olarak tahsis edilmiştir. Her yıl burada geleneksel Aluç Dağı Festivali ve yağlı güreşleri düzenlenmektedir. Dağın özellikle kuzey yamaçları jeotermal alanlar, kaynak suları ve turistik tesisler bulunur.

Avar Dağı: Kızılcahamam'ın kuzeydoğusunda bulunur. En yüksek noktası 1782 metredir. Dağ yamaçlarında kısmen ormanlık alanlar ve volkanik alanlar mevcuttur. Dağın, Yıldırım yöresine doğru olan yamaçlarında hem bitki çeşitliliği artar hem de çam korulukları görülür.

Balaban Dağları: Ayaş Dağları olarak da bilinin Balaban Dağları'nın zirvesi 1688 m'dir. Dağda çam, meşe başta olmak üzere bitki çeşitliliği fazladır. Dağların özellikle doğu yamaçları hayvan fosilleri bakımından zengindir.

Şorba (Çorba) Dağı: Köroğlu Dağlarının uzantısı olan Şorba Dağı Kızılcahamam ve Çubuk ilçeleri arasında kalmaktadır. 1627 metre rakımlı dağın ormanlık alanları çam ve meşelerden oluşmaktadır (Erdoğan, 2010: 26-36).

Hodulca Dağı: 1899 metre rakıma sahip dağ Kızılcahamam ilçesinin doğusunda bulunur. Dağ, Yıldırım Dağı'nın devamı durumundadır. Yaban hayatı yönünden zengin olan bölgede antik çağlarda yerleşme gören alanlar da gözlenir. Bitki örtüsü ağırlıklı olarak çam, kavak, meşe, ahlat ve çalılıktır (Fotoğraf 1.2.).

Fotoğraf 1.2. Hodulca Dağı'ndan Bir Görünüm (Foto: Muzaffer Eker).

Kurumcu Dağı: Kızılcahamam ilçesinin güneydoğusunda yer alan dağın en yüksek noktası 1738 metredir. Dağın Elmaçayırı mevkiinde bir krater gölü olan Höyük Gölü bulunur. Güney yamaçları Kirmir Çayı vadisine kadar eğim azalarak uzanır.

1.1.2. Ova ve Platolar

Kızılcahamam ilçesi sınırları içerisinde ova olarak nitelendirilecek geniş düzlükler bulunmasa da Kirmir çayı vadisi boyunca birikinti düzlükleri mevcuttur (Fotoğraf 1.3). Öte yandan Kargasekmez Geçidi'nin güneyinde Üçbaş, Çiğir, Akdoğan, Çeştepe ve Pazar çevrelerinin kuzey arazilerine göre daha az engebeli olduğu söylenebilir (Eker, 2001: 53).

Fotoğraf 1.3. İlçenin En Önemli Düzlüklerinden Biri Kirmir (Koca) Çayı Vadisi.

İlçedeki plato düzlükleri 1000-1500 metre aralığında yer almakla beraber eğimleri batı ve doğu yönlerine doğru % 15-30 derecelik eğimlerle alçalırlar. İlçe sınırları içerisindeki mevcut platolar çok geniş arazilerde yayılış göstermemektedir. İlçe platoları arazinin Paleosen ve Miyosen devrindeki volkanik erüpsiyonlarla yükselmesinin ardından akarsular tarafından derince parçalanması neticesinde oluşmuştur (Eker, 2001: 50).

Fotoğraf 1.4. Salın Yaylası İlçenin En Önemli Plato Düzlüklerindendir (Foto: Muzaffer Eker).

İlçedeki platolar geniş yayılış alanları bulamasa da parçalar halinde ilçe geneline yayılmış vaziyettedir. Plato düzlüklerinin çoğundan yaylacılık maksadıyla yararlanılmakta olup son yıllarda dağcılık, kamp veya rekreasyon amacıyla kullanımlarında arttığı yapılan gözlem ve araştırmalarla sabittir. İlçedeki başlıca plato düzlükleri: Salın (Maden), Miala (Miyala), Belpınar, İğceler, Yukarıçanlı, Kasımlar ve Meşeler yaylalarının üzerinde kurulduğu alanlardır (Fotoğraf 1.4).

1.2. İKLİM TURİZM İLİŞKİSİ

İklim, coğrafi ortamın doğal özellikleri kadar, insan ve faaliyetlerini doğrudan veya dolaylı etkileyen, en önemli faktörlerden biridir. Bu şekli ile de iklim özellikleri, coğrafi mekân birimleri olarak bölge ve yörelerin tanınması, ekonomik potansiyelin araştırılması ve muhtemel kalkınma yollarının ortaya konulması bakımından büyük önem taşımaktadır (Nişancı, 1989, s.69). Ayrıca, insanların gerek fiziki yapısı ve gerekse de sosyal yaşayışları üzerinde oldukça etkilidir (Zaman, 2012, s.52). Bu nedenle de bir bölge, ya da yörenin iklim özelliklerini ortaya koyabilmek için, o sahada uzun yıllar boyunca ayrıntılı ve sağlıklı rasatlar yapan meteoroloji istasyonlarının bulunması gerekmektedir.

İklim özellikleri ile turizm arasında yakın ilişki bulunmaktadır. Nitekim herhangi bir bölgenin iklim elemanları ve bunların, uzun yıllık ortalama değerlerini ifade eden, yine o bölgenin iklim tipi, turistik çekim gücü olarak, büyük önem taşır (Doğanay,2001, s.42). Bu şekliyle iklim, turistik çekim bölgelerini hazırlayan faktörler arasında önemli bir yere sahiptir (Özgüç, 1998, s.48). Aynı zamanda iklim; turizmin türünü, etkinliklerini, turizm sezonu ve süresini belirleyen en önemli faktörlerdendir. Nitekim turistlerin ziyaret ettikleri yerlerdeki iklim şartları, seyahat ve konaklamada oldukça etkin rol oynamaktadır. Başta; sıcaklık, yağış, nem, rüzgâr, güneşlenme süresi gibi iklim unsurları, turistik mevsimin uzunluğunu, turizm türüne göre değiştirmektedir (Emekli, 1998: 54). Gerçekten de, turistler için tatillerini iyi geçirebilmek için, tatil destinasyonundaki iklim koşullarındaki fiziksel rahatlık çok önemlidir. Öyle ki, ister aktif isterse de pasif olsun, tatil süresince yapmayı planladıkları rekreasyon faaliyetlerini de, rahatsızlık duymadan gerçekleştirebilmelidirler. Kısaca iklim, bir tatil destinasyonu için başlı başına bir çekicilik oluşturabilmektedir (Özgüç, 1998, s.46).

Kültür turizmi ve kongre turizmi gibi turizm türlerinde de ziyaretçilerin soğuktan rahatsız olmayacağı, sıcaklık ve nemden bunalmayacağı günler ve aylar tercih edilmektedir. Bu nedenle iklim şartları, turizmin mevsimlik dağılışına ve süresine etki ettiği gibi, hangi turizm türünün geliştirilebileceği konusunda da söz sahibidir (Zaman, 2012: 53). Ayrıca sıcaklık, yağış, nem, rüzgâr, güneşlenme süresi gibi iklim unsurları turistlerin faaliyetlerini de etkilemektedir. Bu yüzden, bir yerde belirli bir turizm türünün geliştirilmesi isteniyorsa, mutlaka iklim şartlarının göz önünde bulundurulması gerekir (Emekli, 1998: 73-74).

İlçe arazisi, Batı Karadeniz Bölümü ve Yukarı Sakarya Bölümü sınırları içerisinde iki farklı coğrafi bölüm içerisinde, yani geçiş kuşağında yer aldığından Kargasekmez Geçidi'nin kuzeyinde Karadeniz iklimi, güneyinde ise İç Anadolu tipi karasal iklim görülmektedir. İklim özellikleri yönünden Bolu ile benzerlik gösteren Kızılcahamam'da yaz mevsimi kısa sürmekle beraber sıcak ve kurak geçmektedir. Kış mevsimi ise yaz mevsimine nispeten daha uzun ve soğuk geçmektedir. Yağış ise daha çok kış mevsiminde düşmektedir (Eker, 2001: 55).

Kızılcahamam iklimi sıcak aylarında rahat nefes alınabilecek, yukarıda da belirtildiği gibi *sıcaktan ve nemden bunalmayan* özelliği ile yaz aylarında tatil maksadıyla tercih edilebilecek özelliğe sahiptir. Öte yandan kış aylarında ilçe kar altında bambaşka bir silüete bürünerek ziyaretçilerini beklemektedir. Bahar aylarında ise rengârenk oluşuyla tam bir görsel ziyafet sunan ilçe florası, ikliminin sunduğu avantajı ziyaretçilere armağan etmektedir.

Meteorolojik verileri kaynak alınan Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu, 1929 yılında yağış istasyonu olarak faaliyetine başlamıştır. Takip eden dönemde 1958 yılında küçük klima istasyonuna, 1964 yılında büyük klima istasyonuna dönüştürülmüştür. Yeni idari binasına 1984 yılında taşınmış olan istasyon, 2002 yılından bu yana Otomatik Gözlem İstasyonu (OMGİ) şeklinde hizmet vermektedir.

Kızılcahamam ilçesinin İklim-Turizm ilişkisini ortaya koyabilmek için, iklim elemanlarını ayrı ayrı analiz edilmesi yanında bölgeyi etkileyen hava kütlelerinin genel özellikleri üzerinde durulması gerekmektedir.

1.2.1. İklim Elemanları

1.2.1.1. Sıcaklık

İklim elemanı olarak sıcaklık, bir taraftan buharlaşma ve yağış durumunu, su ihtiyaç değerlerini tayin ederek, karların erimesine, don olaylarının meydana gelmesine sebep olarak, doğrudan doğruya hidrolojik şartlar üzerinde derin tesirler meydana getirdiği gibi; diğer taraftan atmosferin stabilitesi (kararlılık), insitabilitesi (kararsızlık) ve yağış üzerinde önemli rol oynamaktadır (Erinç, 1957: 15). Bu nedenle, gerek fizikî ve gerekse beşerî ve ekonomik faaliyetler üzerinde etkili olan sıcaklığın durumu ile yıl içindeki gidişini ortaya koyabilmek için, sahadaki Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu rasat sonuçlarını gözden geçirmek gerekmektedir.

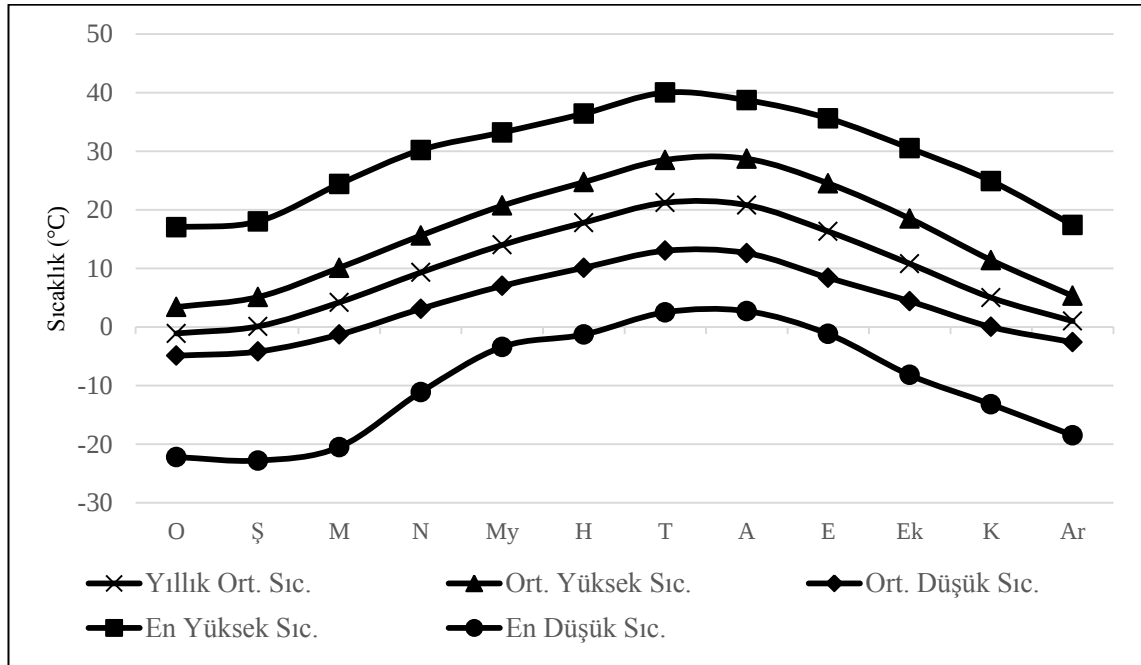
Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu rasat sonuçlarına göre, yıllık ortalama sıcaklıklar; Kızılcahamam'da 10,0 °C'dir. Meteoroloji istasyonu 1033 m yükseltide kurulmuş iken araştırma sahasının yükseltisi 2025 m'ye (Işık Dağı) ulaşmaktadır. Bu nedenle sıcaklığın her 100 m yükseltide ortalama 0,5 °C azaldığı dikkate alınırsa, meteoroloji istasyonu ile sahanın en yüksek alanları arasındaki sıcaklık farkının 5–6 °C olabileceği ortaya konulabilir.

Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonuna ait ortalama sıcaklık değerlerine bakıldığında, aylara göre bazı farklılıklar göstermesine rağmen, sıcaklık sadece Ocak ayı ortalamasında 0°C'nin (-1.10°C) altına düşmektedir. Bu aydan itibaren devamlı artan sıcaklıklar Temmuz ayında (21.2 °C) en yüksek seviyesine ulaşır. Bu aydan itibaren ise azalışa geçen sıcaklık değerleri Aralık ayında 1.0°C'ye kadar düşer (Tablo 1.1, Şekil 1.1). Bu verilere göre, yaz aylarının ortalama sıcaklığı 19.9.0 °C iken, kış mevsiminin ortalaması 0°C civarındadır. Ayrıca, bu istasyondaki en sıcak ay ile en soğuk ay ortalamaları arasındaki fark 22,3 °C'dir. Bu değer, yıllık amplitüd'ün, karasallıktan dolayı oldukça fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.1. Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1960-2013).

Sıcaklık Değerleri (°C)	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Yıllık Ort. Sıc.	-1,1	0,1	4,2	9,3	14,0	17,8	21,2	20,8	16,3	10,8	5,0	1,0	10,0
Ort. Yüksek Sıc.	3,4	5,1	10,1	15,6	20,7	24,7	28,5	28,7	24,5	18,5	11,4	5,3	16,4
Ort. Düşük Sıc.	-4,9	-4,2	-1,3	3,1	7,0	10,1	13,0	12,6	8,4	4,4	0,0	-2,6	3,8
En Yüksek Sıc.	17,0	18,0	24,4	30,2	33,2	36,4	40,0	38,7	35,6	30,5	24,9	17,4	28,9
En Düşük Sıc.	-22,2	-22,8	-20,5	-11,1	-3,4	-1,3	2,5	2,7	-1,2	-8,2	-13,2	-18,5	-9,8

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Şekil 1.1. Kızılcahamam'da Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1960-2013).

Ortalama yüksek ve ortalama düşük sıcaklıkların yıl içindeki dağılımları incelendiğinde, ortalama sıcaklık eğrileri ile paralellik gösterdikleri dikkat çekmektedir. Gerçekten de, ortalama yüksek sıcaklıkların yıl içinde gidişi incelendiğinde, ortalama değerlerde olduğu gibi, sıcaklık Ocak'tan (3.4°C) Ağustos'a (28.7 °C) kadar artarken, bu aydan sonra yavaş yavaş azalmaktadır. Yıllık ortalama yüksek sıcaklık 16.4 °C' dir. Ortalama düşük sıcaklıklar incelendiğinde ise, Ocak (-4.9 °C), Şubat (-4.2°C), Mart (-1.3°C) ve Aralık (-2.6°C) aylarında sıcaklık değerleri 0 °C'nin altına düşmektedir (Tablo 1.1, Şekil 1.1).

Ekstrem sıcaklık değerleri gözden geçirildiğinde ise, sıcaklık ölçümlerinin yapıldığı yıllar itibariyle (1960-2013) en yüksek sıcaklık 40 °C ile Temmuz ayında, aynı dönem itibariyle en düşük sıcaklık değeri ise -22.8 °C ile Şubat ayında ölçülmüştür.

Kızılcahamam'da don olaylı gün sayısı, iç kesimde olması münasebetiyle karasallığın etkisine bağlı olarak artmaktadır. Nitekim Kızılcahamam'da, don olaylı gün sayısı 110.3 günü bulmaktadır (Tablo 1.2). Eylül ayı sonlarından itibaren başlayan don olayları, Mayıs ayının başlarına kadar devam etmektedir. Ocak 24.6 gün ile en fazla don olayının görüldüğü aydır. Bu ayı 21.7, 21.5 ve 18.4 gün ile Şubat, Aralık ve Mart ayları izlerken, Eylül 0.1 gün ile en az don olayının görüldüğü ay durumundadır (Tablo 1.2). Bu durum, araştırma sahasındaki ekonomik faaliyetleri de doğrudan etkilemektedir. Nitekim sahada tahıl tarımı ve hayvancılık en önemli ekonomik faaliyetleri oluşturmaktadır.

Tablo 1.2. Kızılcahamam'da Ortalama Don Olayı Görülen Günlerin Aylara Göre Dağılımı.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kızılcahamam(1960-2013)	24.6	21.7	18.4	5.2	0.5	-	-	-	0.1	4.1	14.2	21.5	110.3

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Kızılcahamam'da Eylül ayı sonlarından itibaren başlayan don olayları zaman zaman da olsa Mayıs ayına kadar görülebilmektedir (Tablo 1.2). Araştırma sahasında özellikle Mart, Nisan ve Mayıs aylarında görülen don olayları, bitkilerin vejetasyon devresinin başlangıcına isabet ettiği için olumsuz bir etkiye sahiptir. Başka bir ifadeyle

bu aylar, hem ekip-biçme faaliyetlerinin başlaması ve hem de ağaçlarının çiçek açma dönemine girilmesi nedeniyle oldukça kritik bir devreyi oluşturmaktadır.

1.2.1.2. Nem ve Bulutluluk

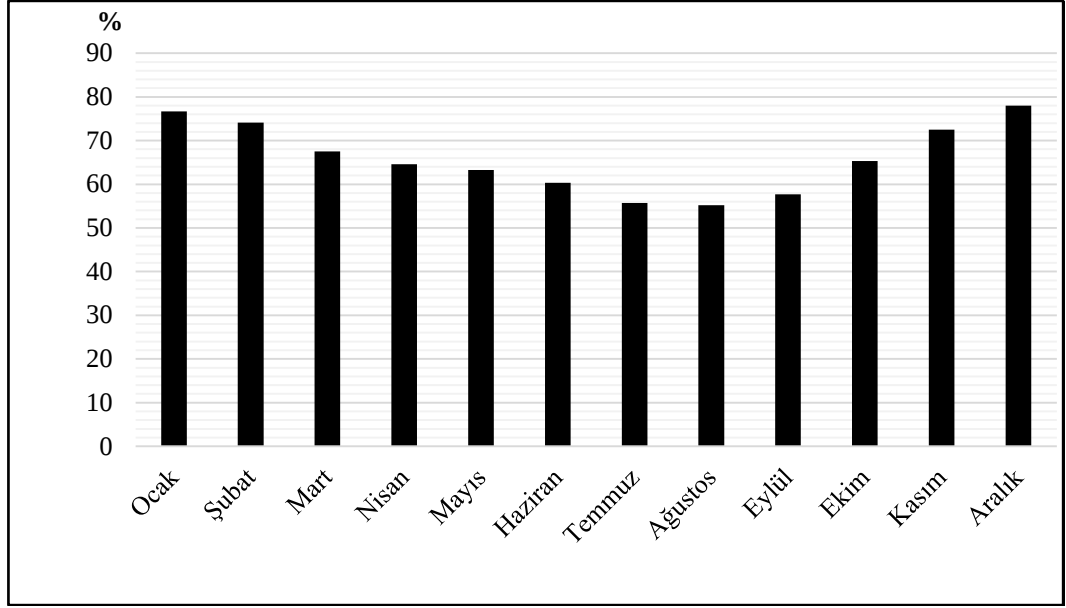
Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu'nun nem ortalamasının en yüksek olduğu ay % 78 ile Aralık olurken en düşük olduğu ay % 55,2 ile Ağustos ayıdır (Şekil 1.3). Ortalama nem ise % 65,9'dur. Kızılcahamam'da ortalama bulutlu gün sayısında Mayıs ayı 18 gün ile ilk sıradadır. Temmuz ve Ağustostur açık günler ortalamasının en yüksek olduğu aylardır.

Havadaki su buharı miktarına ve sıcaklık derecesine bağlı olarak değişen nispî nem miktarlarının yıl içindeki seyri incelendiğinde, sahada; nem oranlarının bütün yıl boyunca çok da kararlı bir gidiş göstermediği görülür. Nitekim yıllık ortalama nispî nem değeri % 65,9'dur. Nem ortalamasının en yüksek olduğu ay % 78,0 ile Aralık olurken en düşük olduğu ay % 55,2 ile Ağustos ayıdır. Kızılcahamam'da nispi nem değerleri Nisan-Ekim arasındaki yedi aylık dönemde yıllık ortalamanın altında seyrederken, diğer aylarda ise bu ortalamanın üstüne çıkmaktadır (Tablo 1.3, Şekil 1.2). Anlaşılabacağı üzere, sıcaklık yükseldikçe nispî nemin düşmesi, azaldıkça ise artması ve aynı zamanda en küçük değerlere yazın ve gündüzün erişilmesi (Erinç, 1984: 349.), kuralına uygun şekilde gerçekleşmektedir.

Tablo 1.3. Kızılcahamam'da Ortalama Nispî Nem Değerleri (%).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kızılcahamam(1960-2013)	76,7	74,1	67,5	64,6	63,3	60,3	55,7	55,2	57,7	65,3	72,5	78,0	65,9

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Şekil 1.2. Kızılcahamam’da Nispi Nem Oranının Aylara Göre Dağılımı (1960-2013).

Havanın bulutlu ya da açık olması, gün boyunca, ölçülen sıcaklık değerlerini ve güneşlenme süresini etkilemesi bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan, kıyı istasyonumuz olan Kızılcahamam’da 1966-2013 devresindeki rasat sonuçlarına göre yıllık ortalama bulutluluk 4,8’dir (Tablo 1.4).

Tablo 1.4. Kızılcahamam’da Ortalama Aylık ve Yıllık Bulutluluk Değerleri (1966-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kızılcahamam	6.4	6.5	5.7	5.7	5.0	3.8	2.6	2.6	3.0	4.2	5.4	6.8	4.8

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

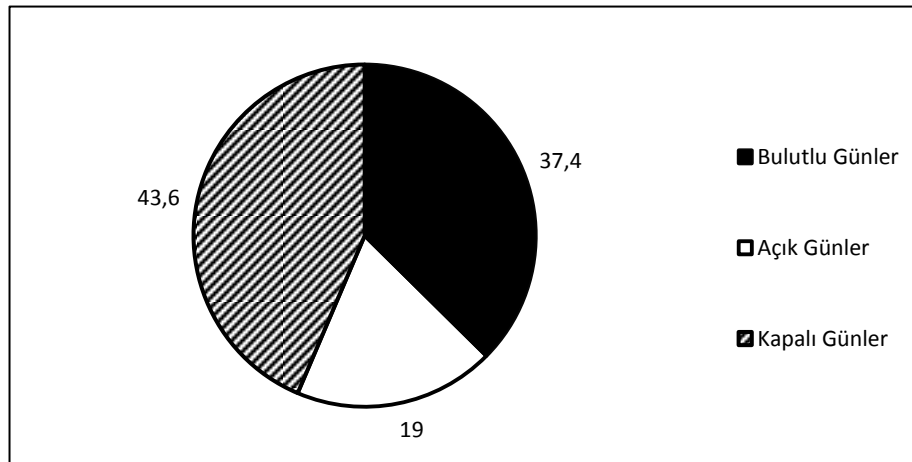
Sahanın yağış şartlarını etkilemesi açısından önemli olan bulutluluğun aylara göre dağılımına bakıldığında, en düşük değerlere yaz aylarında (Haziran 3.8, Temmuz 2.6, Ağustos 2.6 gün), en yüksek değerlere ise kış ve kısmen de ilkbahar mevsiminde (Aralık 6.8, Ocak 6.4, Şubat 6.5, Mart 6.7, Nisan 5.7, Mayıs 5.0 gün) ulaşıldığı görülür. Bu mevsimler aynı zamanda yıllık yağışın en fazla düştüğü dönemlerdir.

Tablo 1.5. Kızılcahamam'da Aylara Göre Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Gün Sayıları.

İstasyon	Gün Sayısı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kızılcahamam (1966-2013)	Açık Günler	5,2	4,0	6,5	5,2	6,3	10,2	16,2	17,0	15,3	11,4	6,8	3,8	107,9
	Bulutlu Günler	12,0	12,3	14,0	15,8	18,3	16,8	12,7	11,4	11,5	13,5	13,3	12,3	163,9
	Kapalı Günler	13,8	12,0	10,5	9,0	5,9	3,1	2,2	2,6	3,2	6,2	9,2	14,9	92,6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu gözlem sonuçlarına göre, ortalama olarak yılın 107.9 (% 19.0) günü açık geçmekte ve en yüksek değere 17.0 gün ile Ağustos ayında erişilmektedir. En düşük değer ise, 4.0 gün ile Şubat ayında görülmektedir. Bulutlu günler 163.9 (% 43.6) gün ile yıllık dağılıfta ilk sırada yer alırken, Mayıs (18.3 gün) en fazla, Ağustos (11.4 gün) en az kapalı günlerin görüldüğü ayları oluşturmaktadır. Kızılcahamam'da yılın 92.6 (% 37.4) günü ise kapalı günleri oluşturmaktadır. Kapalı olan günlerin aylara göre dağılımı incelendiğinde ise, Aralık (14.9 gün) ilk sırada bulunurken, Temmuz ise en az kapalı günün görüldüğü aydır (Tablo 1.5, Şekil 1.3).

Şekil 1.3. Kızılcahamam'da Açık, Bulutlu ve Kapalı Günlerin Oransal Dağılımı.

Tablo 1.6. Kızılcahamam'da Sisli Gün Sayılarının Aylık ve Yıllık Ortalama Değerleri (1966-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kızılcahamam	1.6	0.6	0.5	0.2	0.2	0.1	0.0	0.1	0.1	0.3	0.8	2.0	6.5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verilerinden.

Kızılcahamam'da yıllık 6.5 gün olan sisli günler sayısının aylara göre dağılışı incelendiğinde 2.0 gün ile Aralık ilk sırayı almaktadır. Bunu 1.6 gün ile Ocak takip etmektedir. En az sisli gün Temmuz başta olmak üzere Haziran, ağustos ve eylül aylarında görülmektedir (Tablo 1.6).

1.2.1.3. Basınç ve Rüzgârlar

Yükselti, sıcaklık ve coğrafi enleme bağlı olarak değişen basınç değerlerinin aylara göre gidişi incelendiğinde, Kızılcahamam'da, yıllık ortalama aktüel basınç değeri, 899,2 mb'dır. En yüksek ortalama basınç değerine 902 mb ile Kasım ayında ulaşılırken, en düşük değer ise, 897,0 mb ile Temmuz ayında görülmektedir. Uzun yıllar ortalamalar itibarıyla en yüksek ortalama basınç 916,1 en düşük basınç ise 874,6 mb'dır (Tablo 1.7).

Tablo 1.7. Kızılcahamam'da Aylara Göre Ortalama ve Ekstrem Basınç Değerleri (1960-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ortalama Basınç	900.8	899.0	898.1	897.1	898.1	898.0	897.0	897.9	899.9	901.9	902.0	901.0	899.2
En Yüksek Basınç	914.7	914.2	916.1	909.7	907.2	907.3	905.6	908.1	909.5	913.0	914.4	915.2	916.1
En Düşük Basınç	874.6	880.3	877.3	883.4	888.0	888.0	887.2	888.5	889.4	889.1	884.1	877.8	874.6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

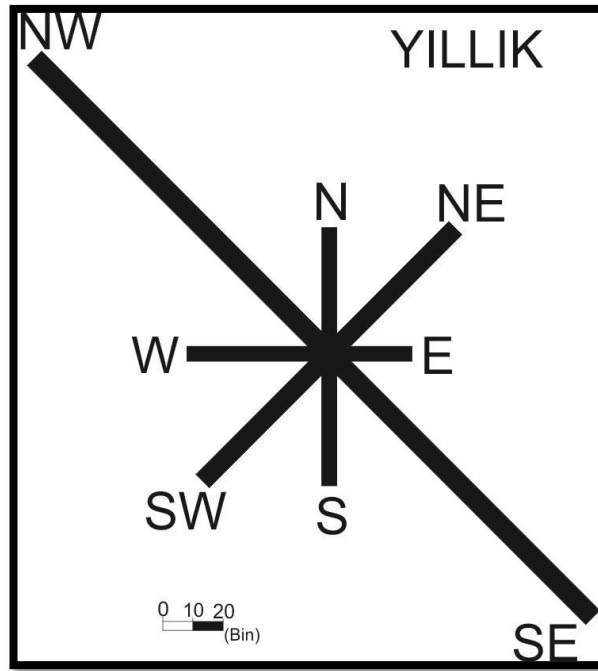
Kızılcahamam'da, sıcaklık şartlarının da etkisiyle, yaz aylarında basınç en düşük, kış mevsiminde ise en yüksek değerleri göstermektedir. Yaz aylarında basıncın diğer aylara göre düşük oluşu, sıcaklık değerlerinin yükselmesi ile ilgilidir. Kış mevsiminde ise basınç değerlerinin yıllık ortalama basıncı seviyesine yakın seyretmesi, bu mevsimde bölgeye yerleşen alçak basınç merkezinin etkisi altında olmasının sonucudur.

Tablo 1.8. Kızılcahamam'a Ait Rüzgâr Esme Sayıları (1960-2013).

Esiş Yönü		N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Yıllık
Kızılcahamam	Esme Sayısı	42200	45823	28327	90944	44855	45457	44687	96908	439201
	% Frekansı	9.6	10.4	6.5	20.7	10.2	10.3	10.2	22.1	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Kızılcahamam'da görülen rüzgârların yönü ve frekansları, sahada etkili olan basınç merkezlerinin yıl içindeki dağılışının veya mevsimler itibariyle değişmesinin yanı sıra, yer şekillerine bağlı olarak gelişmiştir. Bu bağlamda, meteoroloji istasyonu verilerine göre Kızılcahamam'da, yıllık hâkim rüzgâr yönü, yıllık rüzgâr esme sayılarının % 22.1'inin görüldüğü kuzeybatı, tali yönü ise güneydoğu (% 20.7) oluşturmaktadır. Yıllık rüzgârlar içerisinde ise güney sektörlü rüzgârların oranı % 41.2'lik bir paya sahiptir. Kuzey yönlü rüzgârların oranı ise % 42.1'i bulmaktadır. Böylece yıllık rüzgârların yaklaşık % 83.3'ü güney ve kuzey sektörlüdür. Batıdan esen rüzgârların oranı ise % 10.2'dir. Rüzgârın en az estiği yönü ise, rüzgârlara kapalı olan doğu (% 6.5) sektörü oluşturmaktadır (Tablo 1.8, Şekil 1.4).

Şekil 1.4. Kızılcahamam Meteoroloji İstasyonu Rüzgâr Esme Sayıları (1960-2013).

Kızılcahamam’da aylık ortalama rüzgâr hızına ait değerler oldukça düşüktür. Meteoroloji istasyonunun 54 yıllık gözlem sonuçlarına göre, yıllık ortalama rüzgâr hızı 2.1 m/sn olarak tespit edilmiştir (Tablo 1.9).

Tablo 1.9. Kızılcahamam’da Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1960-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	1,8	2,1	2,2	2,2	2,0	2,2	2,5	2,4	2,0	1,7	1,7	1,9	2,1
En Hızlı Rüzgâr (m/sn)	20,0	21,1	24,0	24,0	19,0	20,0	19,0	22,4	17,8	21,5	18,5	26,4	9
En Hızlı Rüzgâr Yönü	SSW	S	SSW	SSW	SSW	SSW	WNW	NW	NNW	SSE	SSW	NW	NW

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Ortalama rüzgâr hızına ait değerler, aylara göre farklılıklar göstermekle birlikte, 2.5 m/sn rüzgâr hızı ile Temmuz ayında maksimum seviyeye ulaşmaktadır. En düşük değer ise 1.7 m/sn ile Ekim ve Kasım aylarında görülmektedir. En hızlı rüzgârlar, 26.4 m/sn ile Aralık ayında, düşük değerler ise; Eylül ayında 17.8 m/sn rüzgâr hızıyla gerçekleşmektedir. Rüzgârın en hızlı estiği yönü, kuzeybatı (NW) oluşturmaktadır (Tablo 1.9).

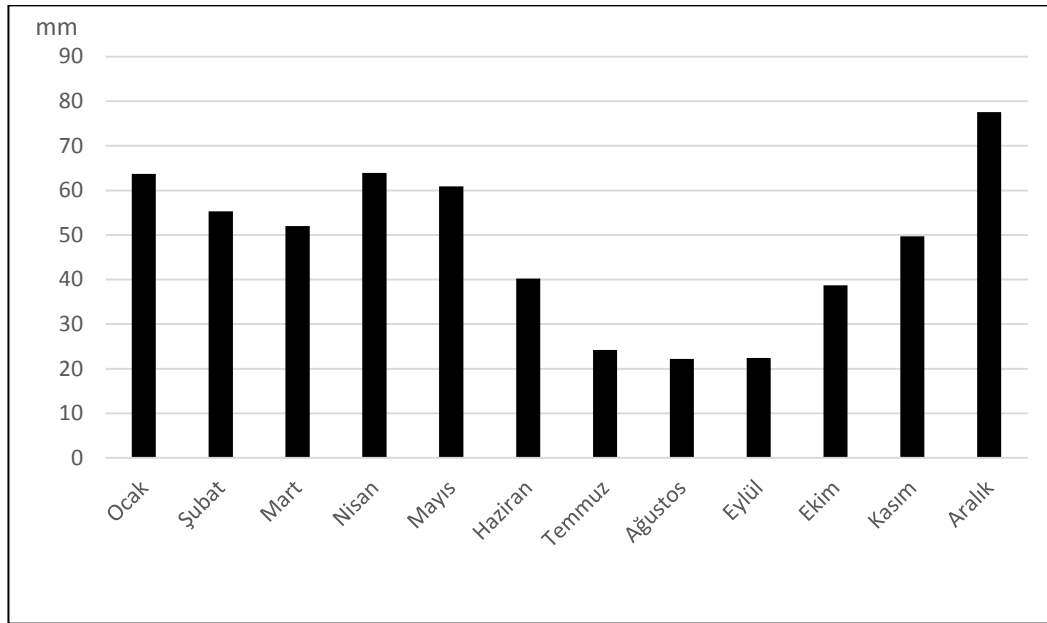
1.2.1.4. Yağış

Araştırma sahasında yıllık yağış miktarı ve yıl içindeki dağılışı bölgeyi etkileyen hava kütlelerinin yansırı yeryüzü şekilleri, bakı olayı ve yükselti gibi coğrafi olayların etkisi altındadır. Kızılcahamam’da yıllık ortalama yağış miktarı 563.4 mm’dir. Bu istasyonun verilerine göre en yüksek yağış miktarı 81.1 ile Aralık ayında görülürken en az yağış 20.4 mm ile Ağustos ayında düşmektedir (Tablo 1.10, Şekil 1.5). Sahada özellikle ilkbaharda öğleden sonraları bol miktarda yağış görülür. Buna karşılık yaz ayları kurak geçmektedir (Eker, 2001: 55).

Tablo 1.10. Kızılcahamam’da Aylık ve Yıllık Ortalama Yağış Değerleri (mm).

İstasyon	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Kızılcahamam (1960-2013)	67.5	56.5	53.0	59.5	60.1	40.5	22.4	20.4	21.9	35.4	44.1	81.1	562.4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

Şekil 1.5. Kızılcahamam’da Aylara Göre Ortalama Yağış Diyagramı.

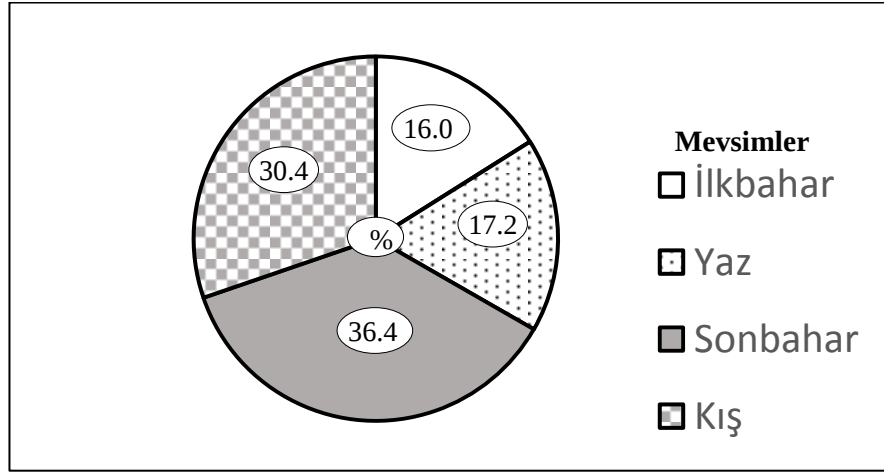
Yağışın mevsimlere göre dağılışı incelendiğinde her mevsim yağış görülmesine rağmen, en fazla yağış % 36.5 (205.1 mm) ile kış mevsiminde, en az yağış ise % 14.8 (83.3 mm) ile yaz mevsiminde düşmektedir. İkinci en yüksek yağış ise 30.5 (172.6 mm)

ile ilkbahar iken, bunu % 18.0 (101.4) ile sonbahar takip etmektedir (Tablo1.11, Şekil 1.6).

Tablo 1.11. Kızılcahamam’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm).

Mevsimler	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
İstasyonlar	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%	Yağış (mm)	%
Kızılcahamam (1960-2013)	172.6	30.7	83.3	14.8	101.4	18.0	205.1	36.5	562.4	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri

Şekil 1.6. Kızılcahamam’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1960-2013).

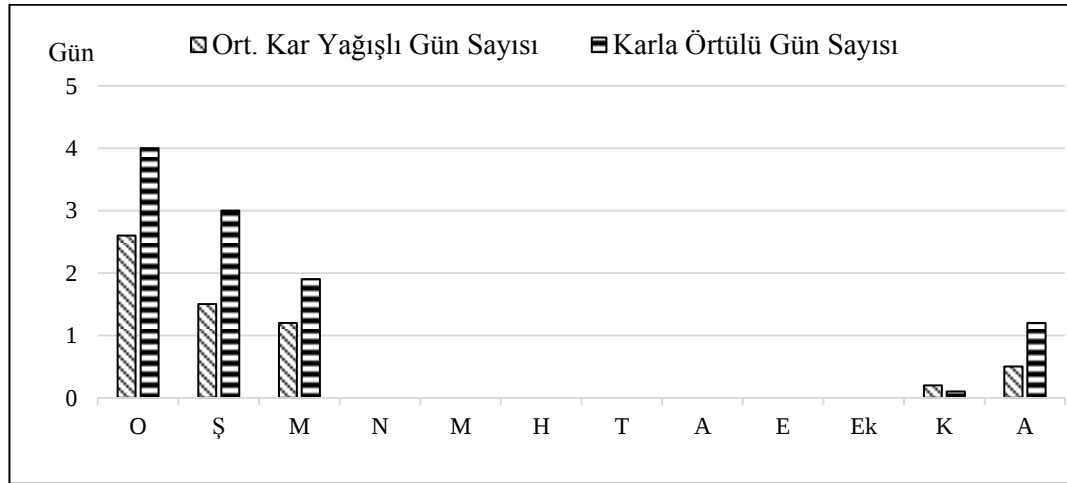
Ekim ayından itibaren sıcaklıkların azalmasıyla yağışlar, kar şeklinde düşmeye başlamakta ve Mart ayına kadar devam etmektedir. Ancak, sahanın yüksek kesimlerinde kar yağışı Eylül ayı içerisinde de görülebilmektedir. En fazla kar 8.5 gün ile Ocak ayında görülürken, bu ayı 7.5 gün ile Şubat, 5.9 gün ile Aralık ve 4.7 gün ile Mart ayları takip etmektedir. Nisan, Mayıs, Ekim ve Kasım aylarında ise kar yağışlı gün sayıları oldukça düşük değerler göstermektedir (Tablo 1.12, Şekil 1.8).

Tablo 1.12. Kızılcahamam’da Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1960-2013).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Kar Yağışlı Gün Sayısı	8.5	7.5	4.7	1.1	0.1	-	-	-	-	0.2	2.1	5.9	30.1
Karla Örtülü Gün Sayısı	13.3	10.5	3.3	0.2	0.0	-	-	-	-	-	1.5	7.6	36.4
En Yüksek Kar örtüsü (cm)	55	45	19	7	4	-	-	-	-	-	20	34	55

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri.

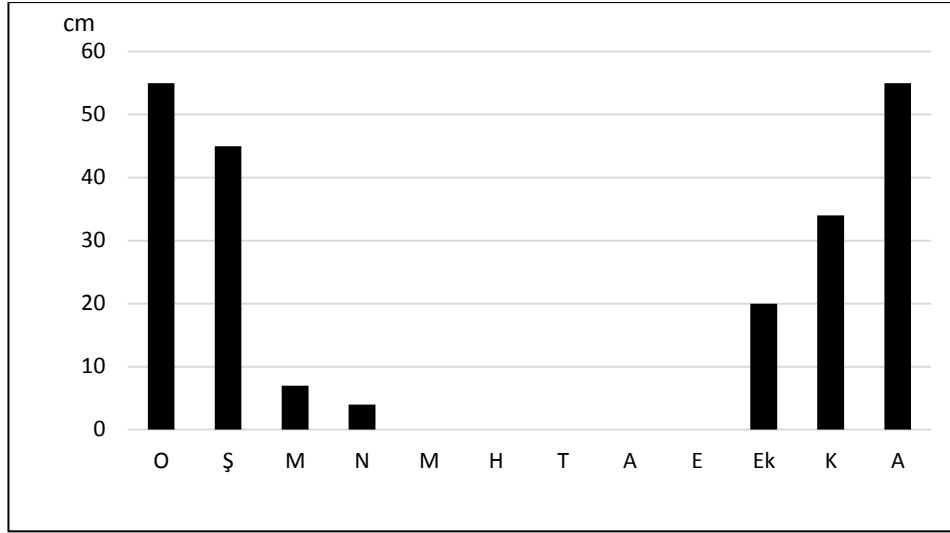
Aynı şekilde kar yağışlı günlerde olduğu gibi karın yerde kalma süresi de sıcaklıkların düşmesine bağlı olarak artmaktadır. Yılın 36.4 gününün karla örtülü olduğu Kızılcahamam’da, yine en fazla karla örtülü ay 13.3 gün ile Ocak’tır. Bu ayı kar yağışlı günlerde olduğu gibi, Şubat (10.5 gün), Aralık (7.6 gün) Mart (3.3 gün) ve Kasım (1.5 gün) ayları takip ederken, Nisan en az karla örtülü gün sayısının görüldüğü aydır (Tablo 1.12, Şekil 1.7).

Şekil 1.7. Kızılcahamam’da Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı.

Araştırma sahasında muhtemeldir ki kar kalınlığı ve yerde kalma süresi alçak alanlardan dağlara, güney yamaçlardan kuzey yamaçlara doğru artmaktadır.

Kızılcahamam’da en yüksek kar örtüsü 53 yıllık (1960-2013) devrede, 55 cm ile Ocak ayında ölçülmüştür (Tablo 1.12, Şekil 1.8).

Şekil 1.8. Kızılcahamam’da En Yüksek Kar Örtüsünün (cm) Yıl İçindeki Gidişi.

İlçede, iklim şartlarının elverişli olması turizm açısından büyük önem arz etmektedir. Öyle ki iklim açısından ilçe arazisi geçiş özelliği taşımaktadır. Bu da, bütün iklim elamanlarına yansımaktadır. Böylece hemen hemen her mevsim uygun iklim şartları nedeniyle turizme elverişlidir.

1.3.1. Hidrografiya – Turizm İlişkisi

İlçenin hidrografik unsurlarını; akarsular, doğal ve yapay göller, göletler ve turizm bakımından son derece öneme sahip jeotermal kaynaklar oluşturmaktadır. İlçedeki sulama amaçlı barajlarda çeşitli su sporları (yüzme, kürek çekme, su kayağı, yelken, jet ski ve tekne turları) gerçekleştirilebilir. Ayrıca bunların bulunduğu ortamlar, Ankara gibi büyük bir şehre olan yakınlık da dikkate alınarak hafta sonları ve tatil günleri için rekreasyon amaçlı değerlendirilebilir. Aynı şekilde göllerle birlikte akarsularında olta balıkçılığı aktiviteleri geliştirilebilir. Diğer taraftan günümüzde en önemli turistik çekicilik olan termal kaynaklara yönelik turizm aktiviteleri daha da geliştirilerek, termal turizm merkezine dönüştürülebilir. Böylece hidrografik özellikler bakımından ilçenin önemli turizm potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

1.3.1.1. Akarsular

Kızılcahamam su varlığı bakımından Ankara ilinin en zengin ilçelerindendir. Öyle ki ilçe Başkent'in su deposu olarak anılır. Bölge akarsularının debileri kar ve yağmur yağışlarına göre değişir. Bölgedeki akarsuların tamamına yakını (Semerözü ve Uluçay deresi hariç) Ankara ve Kirmir çaylarında birleşerek Sakarya Havzası'na ulaşır.

İlçe sınırları içerisindeki akarsular ve özelliklerinden şu şekilde bahsetmek mümkündür:

Kocadere Çayı: Bölgenin en uzun çaylarından olan Kocadere Çay'ı ilçenin doğusundaki Yıldırım Dağları'nın doğu yamaçlarından kaynağını alır, Yıldırımçatak Köyü'nden sonra Çubuk ilçe sınırlarına girerek Ova Çayı'na karışır. Ova Çay'ı da Ankara Çayı'na karışır ve Kocadere Çayı adıyla Sakarya havzasına dâhil olur.

Devrez (Düzağaç) Çayı: İlçe sınırları içerisindeki Işık Dağı silsilesinden kaynağını alan Uluçay Deresi, Devrez Çayı'nın ana kolunu oluşturur. Yaklaşık 211 km uzunluğa sahip olan Devrez Çayı Orta-Kurşunlu-Ilgaz ilçelerinden geçerek Kızılırmak'a karışır.

Pazar Deresi: Kızılcahamam ilçesinin doğusunda yaralan Şorba Dağı'ndan kaynağını alır. Akarsu İğmir ve Pazar köylerinden geçerek Kurtboğazı Barajı'na ulaşır.

Akarsuyun mevsim yağışlarına göre akımı değişmektedir. Ayrıca akarsuyun geçtiği yerlerde meyve, sebze bahçeleri ve çayırliklara rastlanır. Akarsu yatağında sulama amacıyla yapılmış bir de gölet bulunmaktadır.

Mera Çayı: Hodulca Dağı'nın güneybatısından doğan akarsu Üçbaş, Akdoğan, Yukarıkaraören ve Uğurlu köyleri arazilerinden geçerek Kurtboğazı Barajı'na ulaşır. Antik çağlarda iskân gördüğü bilinen Mera Çayı vadisini günümüzde Ankara-Kızılcahamam karayolu takip eder. Ayrıca vadide bağ ve bahçeler ile çayırlik alanlar görülür. Mera Çayı'na karışan derelerde Kırköy ve Üçbaş göletleri gibi sulama amaçlı göletler bulunur.

Fotoğraf 1.5. Güvem Bazalt Sütunları Mevkiinden Çiftlik Deresi.

Söğütözü (Eğrili/Eğilli) Deresi: Köroğlu Dağları'nın uzantısı olan yüksek rakımlı tepe yamaçlarından beslenen akarsu, Kaletepe yakınlarında uzun bir vadi oluşturduktan sonra Semeler Köyü yakınlarında Belen Çayı ile birleşir.

Eğrili, Eğilli, Eğirli, Eđerli adlarıyla da bilinen akarsu bu isimleri vadisinin coğrafi yapısından dolayı almıştır. Jeolojik ve arkeolojik açıdan oldukça zengin olan akarsu vadisinde antik Başköy Kalesi bulunur ve vadede bulunan yerleşmeler Eđerli köyleri olarak bilinir.

Belen (Güvem) Çayı: Işık Dağı'ndan doğan akarsu Güvem yakınlarında Çiftlik Deresi ile birleşerek dar bir vadi oluşturur ve Eğrekkaya Baraj Gölü'ne dökülür. Akarsu vadi bölgesinde Beşkonak yakınlarında gölsel çökeller içerisinde fosilleşmiş bitki ve hayvan kalıntıları mevcuttur.

Belen Çayı vadisi antik çağlar boyunca yerleşim bölgesi olmuştur. Eğimli arazi yapısı sebebiyle tarıma elverişli arazi oldukça azdır.

Çiftlik (Hamam/İlsu/Sey) Deresi: Kaynağını Köroğlu Dağları'ndan alan akarsu dar bir vadi oluşturarak Güvem yakınlarında Belen Çayı ile birleşir. Akarsuyun vadisi

jeotermal su bakımından zengin olup, tarihi Sey Hamamı burada bulunur. Vadi dar ve derin olduğundan tarım yapılabilen arazi yoktur (Fotoğraf 1.5.)

Bulak (Berçin) Çayı: Kaynağını ilçenin kuzeybatısından ve Köroğlu Dağları'ndan alan Şahindere ve Çataldere sularının birleşimiyle oluşan Bulak Çayı dar bir vadi boyunca ilerleyerek Akyar Baraj Gölü'ne ulaşır.

Koca (Öz-Kirmir) Çayı: Kızılcahamam bölgesinin en uzun akarsuyu olan Koca Çayı ilçedeki birçok irili ufaklı akarsuyu bünyesine alan akarsu Kışlak Köyü civarlarında Kirmir Çayı ismini alır.

Antik çağlardan itibaren bölgedeki yerleşimin çoğu Koca Çay vadisinin kenar düzlüklerine kurulmuştur. Akarsu vadisi ilçedeki ana ulaşım yollarının güzergâhı olmuştur. Günümüzde Kızılcahamam-Güdül ve Ankara-İstanbul yolları bu güzergâhtadır. Vadi doğa ve kültür gezileri için değerlendirilebilir (Erdoğan, 2010: 59).

Pazar Çayı: Bayındır Baraj Gölü savaklarından doğan Pazar Çayı, Güney Dere ve Akdere sularını da alarak Çeltikçi dolaylarında Koca Çayı'na karışır. Akarsuyun vadisi Alicin vadisi olarak da bilinir. Vadide Alicin Manastırı, Çeltikçi Kale gibi antik çağlara ait savunma amaçlı yapılar mevcuttur.

Akarsuya ismini Osmanlı döneminde bölgede kurulan Pazar ve panayırlar ismini vermiştir. Yabanovası Pazaryeri mevkiinde yerleşme izlerine rastlanır.

Acısu Deresi: İlçenin kuzeyinde bulunan akarsu, Eğrekkaya Barajı yakınlarından geçerek Bulak Çayı'na karışır. Maden suyu kaynakları bakımından zengin olan akarsu vadisinden bölge için önemli bir marka değeri olan Kızılcahamam doğal maden suları da çıkmaktadır. Yine vadide maden suyu işletmesine ait iki su depolama tesisi bulunmaktadır.

1.3.1.2. Göl, Gölet ve Barajlar

Karagöl: Kızılcahamam ilçesi sınırları içerisinde büyük sayılabilecek doğal göl bulunmamaktadır. Yine de depresyonların bazılarında küçük alanlı da olsa göller mevcuttur. Bunların en önemlisi, Kızılcahamam'a yaklaşık 35 km mesafedeki Işık Dağı plato düzlüğünde bulunan Karagöl'dür. Göl, Kızılcahamam-Yağcılıhöyük köyüne

oldukça yakın mesafede, köyün doğusunda yer alır. Heyelan set gölü olan Karagöl 1565 m yükseltidedir (Fotoğraf 1. 6).

Fotoğraf 1.6. Karagöl Eşsiz Bir Güzelliğe Sahiptir.

İlçe sınırları içerisinde çeşitli akarsular üzerinde kurulmuş çok sayıda gölet ve baraj mevcuttur. Bunların bazılarını şunlar oluşturmaktadır:

Üçbaş Göleti: Kızılcahamam bağlı Üçbaş Köyü'nde, DSİ tarafından, Kavaklı dere üzerine, sulama amacıyla inşa edilmiştir. Temelden yüksekliği 17,5 m, sulama alanı ise brüt 76 hektardır.

Kırköy Göleti: Kırköy'de Eneğim Deresi üzerine sulama amacıyla DSİ tarafından (1981-1982) inşa edilmiştir. Temelden yüksekliği 19 m sulama alanı brüt 64 hektardır.

Karagüney Göleti: Pazar Köyü'nde Karagüney Deresi üzerinde DSİ tarafında sulama amacıyla 1983 yılında inşa edilmiştir. Yüksekliği temelden 29,6 m, talvegden 19,6 m, sulama alanı brüt 131 hektardır.

Çeştepe Göleti: Çeştepe Köyü'nde Bostan Deresi üzerine DSİ tarafından 1985 yılında sulama amacıyla inşa edilen göletin temelden yüksekliği 24 m, sulama alanı 143 hektardır.

Aşağı Höyük Göleti: Aşağıhöyük Köyü'nde Ak Dere üzerine 1995 yılında inşa edilmiştir. Temelden yüksekliği 12,5 m, sulama alanı 43 hektardır.

İğdir Göleti: İğdir Köyü'nde Kayacık Deresi üzerine hayvanların su ihtiyacını karşılama amacıyla DSİ tarafından inşa edilmiştir (1986). Temelden yüksekliği 18 metre, hayvan sulama alanı ise 15 hektardır (Erdoğan, 2010: 77).

Belenalan Göleti: DSİ tarafından 2009-2012 yılları arasında inşa edilmiştir. Sulama alanı 238 hektar olan gölet temelden 40,5 metre, talvegden 30 m yüksektir.

Çalta Göleti: 2012-2014 yılları arasında sulama amacıyla inşa edilmiştir. Gövde dolgusu kil çekirdekli kaya dolgu şeklindedir. Depolama hacmi 500.875 m³'tür. Yüksekliği temelden 35.6 m, talvegden 32.6 m'dir.

Doğanözü Göleti: 2003 yılında inşasına başlanan ve Hamam deresi üzerinde bulunan gölet 2012 yılı son çeyreğinde su tutmaya başlamıştır. Yüksekliği talvegden 29 m, temelden 31 m olan göletin sulama alanı ise 162 hektardır (Fotoğraf 1.3).

Fotoğraf 1.7. Doğanözü Göleti.

Kurtboğazi Barajı: Ankara'nın 56 km kuzeyinde Kızılcahamam ve Kazan ilçeleri sınırlarında kalan Kurtboğazi Barajı, DSİ tarafından içme suyu temini ve sulama ihtiyacını karşılamak amacıyla 1963-1967 yılları arasında inşa edilmiştir. Barajın yaklaşık olarak yarısı Kazan yarısı da Kızılcahamam ilçelerinde kalmaktadır. Ancak

barajın gövdesi Kazan sınırları içinde kalmaktadır. Baraj toprak dolgu olup yüksekliği (talvegden) 52,6 m, temelden ise 65,5 m'dir. Normal su kotunda göl alanı 5,5 km², göl hacmi 96,9 hm³, toplam göl hacmi 102 hm³ göl alanı 5,8 km² sulama alanı ise net 2800 hektardır (Fotoğraf 1.4). Barajdan Ankara'ya yılda 60 hm³ su temin edilmektedir (Erdoğan, 2010: 72; <http://www2.dsi.gov.tr/bolge/dsi5/ankara.htm>).

Fotoğraf 1.8. Barajın Mesire Yerinden Kurtboğazi Barajı Görüntüsü.

Kurtboğazi Barajını Bahtılı, Mera, Kınık, Pazar, Uzunöz, Bostan, Kayıcık, Batak, İğmir, Kirazlı, Ereğim, Karaboya akarsuları besler. Ankara ilinin içme suyu talebine cevap vermek için yapılan baraj gölünden 50 km uzunluğunda 2200 mm çapında iki adet boru hattı ile ASKİ İvedik Arıtma Tesislerine su aktarılmaktadır (Ankara İl Çevre Durum Raporu, 2012: 125).

Çok sayıda akarsu (15 adet) ile beslenen baraj gölünün batı yamaçlarında ağaç ve çalı toplulukları, güneyinde meyve bahçeleri, doğusunda step bitkileri yaygındır (Çalışkan, 2008: 28).

Eğrekkaya Barajı: DSİ tarafından 1985-1992 yılları arasında inşa edilen baraj Kurtboğazi Barajı'nı (15 km'lik bir hat ile) beslemek amacıyla Belen Çayı vadisine inşa

edilmiştir. Yüksekliği (talvegden) 67 m olan barajın normal su kotunda göl hacmi 113 hm³ tür.

Akyar Barajı: 1993-1999 yılları arasında DSİ tarafından Bulak Çayı üzerine, içme suyu ve Eğrekkaya barajını besleme (12,5 km hat ile) amaçlarıyla inşa edilmiştir. Barajın maksimum su hacmi 56 milyon m³'tür. Yüksekliği (talvegden) 71 m'dir. Normal su kotunda göl alanı 19 km² dir.

1.3.1.3. Jeotermal Kaynaklar

Kızılcahamam jeotermal sahası 1994 yılından bu yana işletilmekte olup, termal otel ve kaplıca kullanımı dışında 25 MWt kurulu kapasiteli jeotermal ısı merkezinden 2500 konut ısıtılmakta ve konutlara sıcak su sağlanmaktadır. Sahada bulunan toplam 8 adet kuyudan altı tanesi üretim, iki tanesi geri basım kuyusu olarak kullanılmaktadır. Kuyular arası en uzak mesafe kuş uçuşu olarak 1650 m'dir. Jeotermal alan volkanik kayalar üzerinde yer almaktadır. Kızılcahamam ve güneyinde üst lavlar yüzeylenmektedir. Bunların altında kuzeyde, batıda ve güneybatıda "aa" türü, çatlaklı ve kalın bir lav zonu yer almaktadır (Akın vd., 2007: 76).

1.4.1. Bitki Örtüsü- Turizm İlişkisi

Kızılcahamam ilçesi, Batı Karadeniz Bölümü bitki örtüsünün örneklerini barındırmaktadır. İlçede özellikle ormanlık alanlar dikkat çekmektedir. Bölge ormanlarında göknar, sarıçam ve karaçam gibi kozalaklı ağaçlar ağırlıklıdır (Fotoğraf 1.9). Bölgenin güneyinde ormanlar önceleri yayginken, gerçekleşen tahribatlar sonucu ormanlar ya kalıntı meşe topluluklarına ya da geven topluluklarına dönüşmüştür. Kargasekmez Geçidi civarlarında tüylü ve saçlı meşeler baskın olarak bulunur. Kızılcahamam ormanlarında sarıçam, karaçam, köknar ve meşe gibi ağaç türlerine rastlanır. Ormanların % 65'i sarıçam, % 24'ü karaçam, % 6'sı köknar ve % 5'i de meşe türü ağaçlardan oluşmaktadır (Çontu, 2006: 57). Kızılcahamam'daki Işık, Yıldırım, Balaban, Aluç ve Kurumcu dağları Ankara florasının önemli bitki alanlarıdır.

Fotoğraf 1.9. Kızılcahamam İlçesindeki İğne Yapraklı Ormanlar, Geniş Alanlar Kaplamaktadır.

Kızılcahamam ilçesindeki bir diğer bitki topluluğu step (bozkır) tir. Step bitki örtüsü az yağış alan çukur alanlarda ve platolar üzerinde yaygın haldedir. Bu bitki topluluğu içinde ağaç yok denecek kadar azdır. Genelde dikenli çalılar dikkati çeker. Bunun yanı sıra akarsu boylarında sıralar halinde görülen ığde, söğüt ve kavak ağaçları step içerisinde yer alır. Step bitki örtüsünün en yaygın türlerini otlar oluşturur (Fotoğraf 1.10). Çoğu küçük boylu olan bu bitkiler birbiri yanında ve kümeler halinde toplanmıştır. Bu bitki topluluğunun başlıca türlerini kısa boylu çayırliklar, ayrikotu, geven, sorguçotu, üzerlik otu, katırtırnağı, yabani arpa, püsküllü çayır, hardalotu, yemlikotu, yıldınotu, yavşanotu, gelincik, papatya, hatmi, kekik, sütleğen, ballıbaba, yabani gül, böğürtlen vs. oluşturur. Bozkır alanlarında bazen ormanlardan arda kalan indikatör ağaççık ve çalılara da rastlanır. Bu alanların eskiden orman olduğunu gösteren bu türlere; alıç, yemişen, ahlat, yaban gülü, ardıç ve karamuk örnek gösterilebilir (Erdoğan, 2010: 83).

İklim ve toprak özellikleri ile yükselti ve bakı durumu gibi faktörler, ilçe arazisinin bir bölümünün doğal orman sahası (%50.5) niteliği kazanmasına zemin hazırlamıştır. Şüphesiz bu durum, ilçe turizmi açısından son derece önemlidir (Fotoğraf 1.10).

Nitekim, bitki örtüsünün mevcudiyeti, sıklığı, dağılışı yanında ormanlar, turistik bölgelerde ve onların çevrelerinde peyzajın görsel kalitesini belirleyen önemli unsurlardandır. Bitki örtüsü zenginliği, yörelerin veya bölgelerin turizm çekiciliğini artırmada önemli doğal kaynaklar arasında yer alırlar. Diğer taraftan eşine az rastlanan bitki ve ağaç türleri yanında anıt ağaçlar veya bunlardan oluşan ormanlar bazı turistler için ayrı bir önem taşır (Zaman, 2012: 79-80). Nitekim ilçe, orman örtüsünün yeşilliği ile iç içe olması nedeniyle eşine ender rastlanan doğal güzelliklerle bezenmiştir. Bu özelliği de bölgeye yönelik turistik aktiviteyi arttıracak bir potansiyeli oluşturmaktadır (Zaman, 2004: 384).

Fotoğraf 1.10. İlçede bahar aylarında yeşeren otlak alanları güzel görüntüler oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, *Soğuksu Milli Parkı*, *Şahinler Tabiat Parkı* ile *Kartaltepe Tabiat Parkı* ilçede ilgi çeken yerler arasında yer almaktadır. Bunlar arasında özellikle de *Soğuksu Milli Parkı* ormanlarının, her mevsimi farklı doğal görünüme sahip oluşu turizm bakımından önemli ölçüde dikkat çekicidir. Park, Kızılcahamam coğrafi konumunun verdiği avantaj ile çeşitli iklimlere, dolayısıyla da bitki örtüsü çeşitliliğine sahiptir.

Soğuksu Milli Parkı, flora yönünden oldukça zengindir. Milli parkın sınırları içinde orman, step, çayır ve akarsu olmak üzere başlıca 4 ekosistem tipi olduğu belirlenmiştir. Yoğunlukta olan orman ekosistemi ise, kendi içinde yaprağını dökenler ile ibreli ağaçlardan oluşan ormanlar olmak üzere iki farklı şekilde görülmektedir. Yaklaşık 930 hektarı ormanlık saha olan Soğuksu Milli Parkı'nda, ibreli ağaç türleri çoğunluktadır. Hâkim ağaç türlerini; 1100 m'den başlayan karaçam, 1500 m'den itibaren sarıçam, köknar ve gürgen oluşturur. Ayrıca; ardıç, meşe, titrek kavak, söğüt, gürgen, akçaağaç, kızılçık, yalancı akasya, alıç, karaçalı, ahlat ve yabani fındık ağaçları da mevcuttur. Sahada 74 familyaya ait 276 cins, 474 tür, 4 alttür ve 3 varyete olmak üzere toplamda 481 takson tespit edilmiştir. 474 türün 49 tanesi endemiktir. Bitkilerin fitocoğrafik bölgeleri İran-Turan, Avrupa-Sibirya ve Akdeniz olduğu bilinmektedir (Turan, 2007: 59; Özatkan, 2009: 8). Ayrıca sahanın hemen her bölümünde çeşitli çayır otları ve çiçekler mevcut olup, yabani çilek, yabani gül, dağ lalesi ve adi böğürtlen gibi bitkiler de vardır. Step ekosistemi orman açıklıklarında, çayır ekosistemi eğilimi olmayan yaz aylarında suyu çekilen çok nemli alanlarda yayılış göstermektedir. Dere ekosistemi ise yazları suları çok azalan ya da kuruyan Batılganın Dere ve Küçük Soğuksu Deresi'nde eğimsiz düz alanlarda bulunur.

Soğuksu Milli Parkı'nda Eğribelen ve Samrı Tepe çevrelerinde trakiandezit kayaların yanında gelişebilen *Kızılcahamam Lalesi* (Fotoğraf 4.3) bölgenin en bilinen endemik bitkisidir. Pembemsi kırmızı renge sahip lale, sadece nisan ve mayıs aylarında açar. Böylece *Kızılcahamam Lalesi'nin* doğal yetişme ortamı olması münasebetiyle önemli bir botanik turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca, tek yıllık bitkilerden ibaret step formasyonu içerisindeki bitkilerin ilkbahar ve yaz mevsimi başında rengârenk çiçeklere bürünmesi de yöreye ayrı bir güzellik katmaktadır.

Diğer taraftan milli park, orman içi rekreasyon faaliyetleri içerisinde yer alan doğa yürüyüşü (trekking), kamp ve karavan turizmi için de ideal ortamlar oluştururlar. Aynı şekilde bu alanların *av turizmi* ve *botanik turizmi* bakımından önemli potansiyel kaynaklara sahip oluşu da turizm açısından dikkat çeken diğer özellikleridir. Osman Dede Tepesi denilen alanın kuzey batısını içeren bölüm ise *dağcılık* açısından değerlendirilebilecek alanlar arasındadır. Bunlara ilave olarak, temiz havası, soğuk ve termal suları, önemli ölçüde korunmuş, başka bir anlatımla tahrip edilmemiş doğası ile kırsal turizme olanak vermesi, yaban hayatı ve kuş gözlemciliği rekreasyon veya turizm

amaçlı kullanımlarını mümkün kılmıştır. Aynı şekilde, özellikle üst yükselti kuşaklarında iğne yapraklılar hâkim duruma geçmesi ile bu ağaçların salgıladığı koku, sinir sistemi üzerinde uyarıcı ve olumlu etki yaparak *sağlık turizminin* geliştirilebileceği elverişli ortamlar hazırlar. Alan içerisindeki sıcak su kaynakları da sağlık (kaplıca) turizmi açısından diğer bir potansiyel kaynaktır. Ayrıca, yaz aylarında rengârenk çiçekleri ile tek yıllık bitkiler de önemli bir başka bitkisel çekiciliği oluşturmaktadır.

Netice itibariyle il arazisinin yaklaşık % 50.5 (185.292 ha.)'ini kaplayan ormanlar ile step bitkilerin yayılış alanları turizm ve turistik aktiviteler bakımından önemli bir yere sahiptir.

1.5.1. Toprak Örtüsü – Turizm İlişkisi

Kızılcahamam ilçesinde, oldukça geniş yer kaplayan kahverengi orman topraklarının önemli bir bölümü Soğuksu Milli Parkı içerisinde yer alır. Humus oranı fazla olan bu topraklar tarıma oldukça elverişlidir. Kahverengi orman topraklarının bulunduğu alanlarda volkanik püskürmelerle oluşmuş pişme zonlarına rastlanır. Kirmir Çayı başta olmak üzere akarsu vadileri boyunca *alüvyal topraklara* rastlanır. Bu toprakların mevcut olduğu alanlar sebze tarımına elverişlidir. İlçedeki dağlık alanların yamaçlarında kireç ve kil oranı yüksek *kolüvyal topraklar* görülür. (Eker, 2001: 51).

Yukarıda da belirtildiği gibi, ilçede en fazla yer kaplayan toprak çeşitleri arasında kahverengi orman topraklarının dağılışı gösterir. Oluşumlarında kalsifikasyon ve biraz da podzolleşmenin rol oynadığı bu topraklar, orman örtüsü altında dağılışı gösterirler. Aynı zamanda bu topraklar, organik madde bakımından zengindir. Yüksek sahalara doğru ise sıcaklık değerlerinin düşmesi ve mikroorganizma faaliyetlerinin yavaşlaması ile üst toprak, organik madde yönünden zenginleşmekte ve hatta toprak üzerinde 2–3 cm kalınlığında humus katı bile bulunmaktadır. Toprağın pH değerleri, 4.5 – 6.6 arasında değişir. Kayın ormanlarının bulunduğu alanlarda ise toprağın pH'ı, 5.0 – 5.5 dolayında olup şiddetli asit reaksiyonu gösterir (Atalay, 1992: 209).

Kocadere, Pazar Deresi, Mera Çayı, Söğütözü Çayı, Belen Çayı, Bulak Çayı, Koca Çay, Pazar Çayı, Çiftlik Deresi ve Acısu Deresi gibi akarsuların taşıdıkları malzemeleri, eğimin azaldığı vadi tabanlarında biriktirmeleri ile oluşmuşlardır. Bu topraklar, (A) C profilli genç topraklardır. Mineral bileşimleri akarsu havzasının

litolojik yapısı ile jeolojik durumlarına bağlıdır. Başka bir ifadeyle, küçük düzlüklerdeki alüvyal topraklar yakın çevreden taşındığından, mineralojik bileşimleri çevreye uymaktadır. Profillerinde horizonlaşma bulunmaz veya bulunsu bile çok az belirgindir. Buna karşılık, değişik özellikte mineral katları bulunur. Bu topraklar bünyelerine, bulundukları bölgeye yahut evrim devrelerine göre sınıflandırılırlar. Alüvyal toprakların ince bünyeli veya sıg taban suyuna sahip bu grup topraklarda düşey geçirgenlik düşüktür ve yüzey toprağı nemli ve organik maddece zengin, alt toprak ise daha iyi drene olur ve yüzey katları daha hızlı kurur (Atalay, 1992: 211; Ankara İli Arazi Varlığı, 1996: 11).

İlçe arazisinde görülen bir diğer toprak çeşidini *kolüvyal topraklar* oluşturur. Dağlık sahadaki yamaçlarda yaygındırlar. Bunlar eğimli yamaçlardan yüzeysel akışla veya akarsularla taşınan değişik büyüklükte materyallerin, eğimin azaldığı alanlarda biriktirilmeleriyle oluşmuş, belli horizonlara sahip olmayan topraklardır. Toprak özellikleri daha çok çevredeki diğer topraklara benzemektedir. Bilindiğı gibi, kolüvyal topraklar; yerçekimi, yüzey akışı ve dereler ile taşınarak biriken materyaller üzerinde oluşmuş (A) C profilli genç topraklardır. Profilde, yağışın veya akışın yoğunluğuna ve eğim derecesine göre değişik parça büyüklüklerini içeren katlar ihtiva ederler. Bu katlar, alüvyal topraklardaki gibi, birbirine paralel olmayıp, düzensizdir. Yüzey akış hızının azaldığı yerlerde parçaların çapları küçülmekte ve hatta alüvyal toprak parça büyüklüğüne eşit olmaktadır. Doğu Karadeniz’de bu toprakların eğimleri, materyalin geldiğı güney yönüne doğru artmaktadır. Zaman zaman taşkınlara maruz kalmalarına rağmen eğim ve bünye nedeniyle drenajları iyidir ve tuzluluk sorunları yoktur (Topraksu, 1981: 54).

Kızılcahamam ilçesinde erozyona çok az ya da hiç maruz kalmamış toprakların oranı % 3, orta derecede erozyona maruz kalmış toprakların oranı % 8,1, şiddetli erozyona maruz kalmış toprakların oranı % 69,5 ve çok şiddetli erozyona maruz kalmış toprakların oranı % 19,4’tür. Özellikle orman ve fundalık alanlarda erozyon şiddeti fazladır. Bunun nedeni de arazinin dik eğimli olduğu gibi bitki örtüsünün yer yer tahrip edilmiş olmasıdır (Doğan, 2007: 12).

Anlaşılaçağı üzere, ilçe sınırları içerisinde değişik toprak tiplerinin görülmesi, iklim özelliklerinin yanı sıra farklı bitki örtüsünün gelişmesi ile birlikte tarımsal

bitkilerin de çeşitlenmesini mümkün kılmıştır. Bu da, turizm ve turistler için önemli olan yeşil bir çevrenin ortaya çıkmasına etki eden unsurlardan birini oluşturmuştur. Başka bir ifadeyle, bölgede *yeşil turizm* olgusunun gelişmesi yanı sıra, değişik kültür bitkilerinin yetiştirilmesi ile *kırsal turizm ve çiftlik turizmine* de dolaylı yoldan da olsa katkı sağlamaktadır (Zaman, 2012: 86). Böylece, görsellik yönünden farklı manzaralar ortaya çıkmasında toprak çeşitlerinin de önemi bulunmaktadır. Diğer taraftan yetiştirilen ürünlerden yapılan çeşitli yemekler *gurme turizmi* için önem arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TURİZMİ ETKİLEYEN BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS-TURİZM İLİŞKİSİ

2.1.1. Nüfusun Gelişimi

Osmanlı Devleti döneminde Kızılcahamam (Yabanâbad) bölgesi Ankara sancağına bağlı bir kaza statüsündedir. Kızılcahamam’da nüfusunun özellikle 1883 yılından 1891 yılına gelindiğinde 21.000 dolaylarından 44.000 dolaylarına çıktığı görülmektedir. Bu durum normal olmamakla beraber o yıllarda nüfusun kayda geçmemiş olması, idari bölünüşte değişiklik veya bir göç hareketi bu hızlı nüfus artışına neden olmuş olabilir. 1907 yılına gelindiğinde ise Kızılcahamam nüfusunun 53.000’e yaklaştığı görülmektedir (Yıldırım, 2006: 105).

1916 yılında Pazar Köyü’nde bulunan Yabanâbad ilçe merkezi o yıldan sonra günümüzdeki ilçe merkezinin bulunduğu “Kızılca Hamamlar” bölgesine taşınır. O yıllarda bölgede iki kaplıca binası, bir han ve birkaç da mandıra yapıları bulunmakta idi. Ahiler ve Üzümler köyü halkları da bu “Kızılca Hamamlar” bölgesine ve hana bakıp kollamalarından dolayı her türlü vergiden muaf tutulmuşlardır. Günümüzde Kızılcahamam ilçe merkezinin kuzeybatısında bulunan Koca Çay, bölgede kısmi bir bataklık oluşturduğu için sivrisinek fazlalığından, halk tarafından yerleşmek için cazip gelmez. Yerleşmeler genellikle Üzümler ve Ahiler köylerinde olur. Yabanâbad ilçe merkezinin “Kızılca Hamam” mevkiine taşınma serüveni 7 yıl sürer. İlerleyen yıllarda Milli Mücadele yılları başlar. Bu dönemde ilçede genç erkek nüfusun azlığı ve asker kaçaklarının birliklerinden kaçırdığı silahlarla eşkıyalığa başlaması ilçe ve köylerde huzuru bozar. Uzun süren savaş yıllarının ardından Cumhuriyetin ilanı ile beraber ülke genelinde sağlanan huzur ve barış ortamının yansımaları Kızılcahamam bölgesinde de kendini hissettirir (Yıldırım, 2006: 105). 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Ankara’nın nüfusu 404,720 kişidir. Kızılcahamam’ın nüfusu (Çamlıdere dâhil) 53,678 kişidir. Bunun 24,426’sı erkek, 29,222’si ise kadın nüfusundan oluşur. 1927 yılında Ankara vilayetinin en kalabalık kazası Yabanâbad yani Kızılcahamam’dır.

Kızılcahamam ilçe merkezinde yerleşmeyi hızlandırmak amacıyla dönemin yetkilileri “ücretsiz arsa vermek” gibi bir takım çalışmalar yapsalar da köy ağalarının baskısı sebebiyle halktan yeterince talep gelmez. İlerleyen yıllarda bölgedeki mera içerisinde arazisi bulunanlara ilçe merkezindeki Çiftçi Mahallesi’nde yer temin edilir. Bu uygulama ile beraber ilçede nüfus artışı başlar (Fotoğraf 2.1).

Fotoğraf 2.1. Kızılcahamam’ın 1930 yılına ait bir fotoğrafı (www.kizilcahamam.bel.tr).

1950 yılında itibaren ilçe genelinde başlayan nüfus artışı ile beraber şehirlere yapılan göçler de artar. 1955 yılına gelindiğinde yetişkin erkek nüfus şehirlere, özellikle de Ankara il merkezine göç etmeye, bir süre sonra da ailelerini de yanlarına almaya başlarlar. 1960 yılına gelindiğinde ilçe nüfusu 47,228 kişi olarak tespit edilir (Tablo 2.1). 1965 yılında ilçede 22,161’i kadın 20,488’i erkek olmak üzere toplam 42,649 kişi yaşamaktaydı. Bu nüfusun 37,447’i köylerde ikamet etmekteydi. 1970 yılında ilçedeki nüfus azalmaya devam etmekle beraber toplamda 36,645’e gerilemiştir. Bu nüfusun 19,607’si kadın 17,038’i erkektir. O yıl köy nüfusu toplam 30,628 kişi olarak tespit edilmiştir. 1975 yılına gelindiğinde toplam nüfus yalnızca 41 kişi artarak 36,686 kişi olmuştur. 1980’de ilçe nüfusu azalmayı sürdürerek 35,513’e gerilemiştir. Belirtilen

nüfusun 18,423'ü kadın 17,090'ı erkektir. 1985 yılında ilçe toplam nüfusu 32,162'ye düşerek yirmi yılda yaklaşık on bin kişi azalmıştır. 1990 yılında ilçe nüfusu 2184 kişi artarak 34,456 kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2014).

Tablo 2.1. Kızılcahamam İlçesinde Nüfusun Gelişimi (1927-2013).

Sayım Yılı	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Kırsal Nüfus
1935	52782	1131	51651
1940	55343	1406	53934
1945	57090	1989	55101
1950	61922	2053	59869
1955	45697	3259	42438
1960	47228	4124	43104
1965	42649	5202	37447
1970	36645	6017	30628
1975	36686	7050	29636
1980	35513	8620	26893
1985	32162	10796	21366
1990	34456	12856	21600
2000	33623	16195	17428
2007	25288	16655	8633
2008	25900	16767	9133
2009	25522	16810	8712
2010	25203	16726	8477
2011	24966	16605	8327
2012	24635	16504	8131
2013	26934	-	-

Kaynak: 2013 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistem verileri (2013).

2000 yılı genel nüfus sayımına göre Kızılcahamam'ın toplam nüfusu 33,623 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 17,428 i köylerde ikamet etmektedir. 2006 yılına gelindiğinde Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS) geçilmesiyle daha güncel bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur. 2007 yılı verilerine göre ilçede nüfusu 12,868'i kadın, 12,420'si erkek toplam 25,288 kişidir. 2010 yılında ilçe nüfusu toplamı 12,813'ü kadın, 12,390'ı erkek toplam 25,203 kişi, 2011 yılında 12,616 kadın, 12,350 erkek toplam 25,966 kişi, 2012 yılında 12,418

kadın, 12,217 erkek toplam 24,635 kişi, 2013 yılında da 13,411 kadın, 13283 erkek toplam 26,694 kişi olarak belirtilmiştir (Tablo 2.3). Verilere incelendiğinde ilçe toplam nüfusunda dalgalanmalar olsa da genelde azalma eğilimi görülmektedir. 2000-2013 yılları arasında ilçe nüfusu yaklaşık 7000 kişi azalmıştır. Öte yandan ilçede kadın nüfusu 2000 yılı hariç tüm zamanlarda erkek nüfusundan fazla olmuştur (Tablo 2.1).

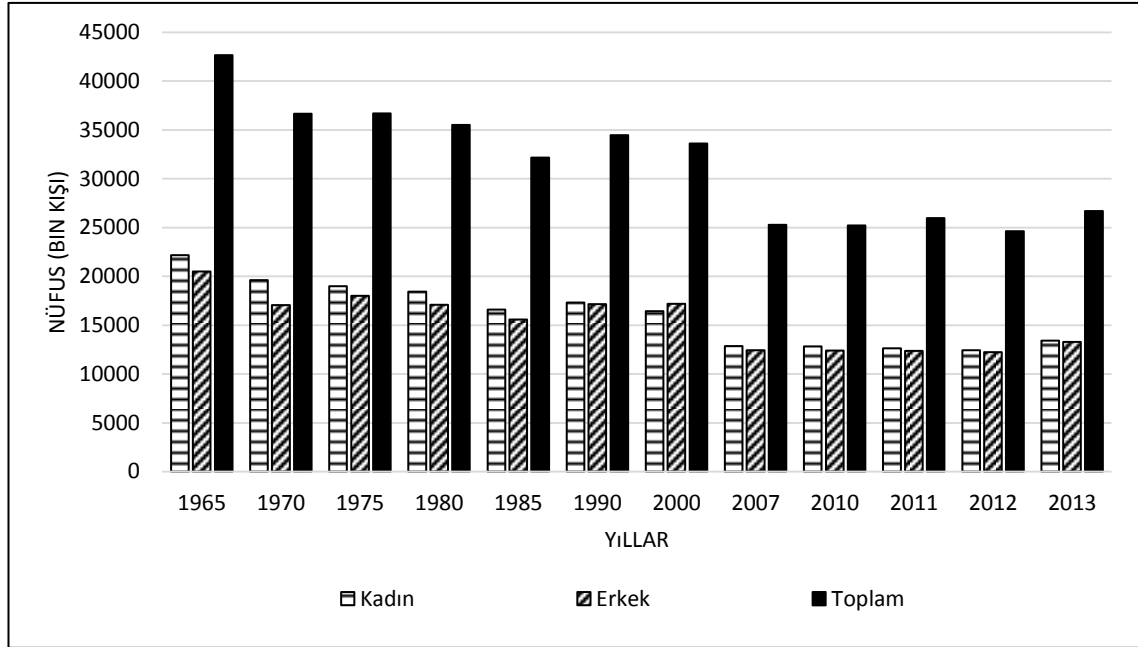
2013 yılına ait Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, Kızılcahamam ilçesi nüfusunun yaş gruplarına göre dağılışında çocuk nüfus oranı % 16.2 (4325), yetişkin nüfus (15-64 yaş grubu) % 64.9 (17311), yaşlı nüfus (65+) ise % 18.9 (5058) kadardı (Tablo 2.2). Bu da, ilçe nüfusunun genç yani dinamik bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Aynı yıl Türkiye nüfusun % 24.6'sı (18 849 814) 0-14, % 69.1'i (53 003 651) 15-64, % 6.3'ü de (4 814 399) 65 ve üst yaş grubundan ibaretti. Buna göre ilçenin yaşlı nüfusunun ülke ortalamasından fazla olduğunu, çocuk ve yetişkin nüfusunun ise ülke ortalamasının altında olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.2. Kızılcahamam İlçesinin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfusu (2013).

Yaş grubu	Toplam	Erkek	%'si	Kadın	%'si
0-4	1267	655	51.7	612	48.3
5-9	1451	777	53.5	674	46.5
10-14	1607	817	50.8	790	49.2
15-19	1646	833	50.6	813	49.4
20-24	1574	819	52.0	755	48.0
25-29	1614	866	53.7	748	46.3
30-34	1726	915	53.0	811	47.0
35-39	1587	805	50.7	782	49.3
40-44	1785	905	50.7	880	49.3
45-49	1790	893	49.9	897	50.1
50-54	1971	988	50.1	983	49.9
55-59	1854	942	50.8	912	49.2
60-64	1764	813	46.1	951	53.9
65-69	1520	718	47.2	802	52.8
70-74	1401	607	43.3	794	56.7
75-79	881	384	43.6	497	56.4
80-84	831	396	47.7	435	52.3
85-89	338	121	35.8	217	64.2
90+	87	29	33.3	58	66.7
Toplam	26694	13283	49.8	13411	50.2

Kaynak: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verileri (2013).

Yine, ilçenin 2013 yılı nüfusunun % 49.8 (13283) erkek, %50.2 (13411)'sini de kadın nüfus oluşturmaktaydı. Başka bir ifadeyle, kadın ve erkek oranları hemen hemen birbirine eşit seviyededir (Tablo 2.2).

Şekil 2.1. Yıllara Göre Kızılcahamam Nüfusu (1965-2013).

Kızılcahamam ilçesinde 2013 yılı itibariyle nüfus yoğunluğu 16.2 kişi/km²'dir. Başka bir anlatımla, km²'ye 16.2 kişi düşerken, Türkiye'de 97.6 kişi düşmektedir.

Netice itibariyle, nüfus özellikleri ile turizm arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin bir yerleşmenin bir yerin ekonomisine daha çok katkı sağlaması için nitelikli iş gücüne ihtiyaç vardır. Turizm, bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltan bir faaliyettir. Kızılcahamam ilçesinde 15-64 yaş grubunu oluşturan aktif nüfusu oranı % 64.9'dur. İlçe nüfusunun bu özelliği, turizm için iş gücü teminini kolaylaştırmaktadır. Turizm faaliyetleri, istihdamı arttırdığı için işsizliği azaltıcı bir etkiye sahiptir. Diğer illere çalışmak için göç etmek zorunda kalan işsizlere turizm yoluyla iş imkânı doğmaktadır. Turizmden elde edilen gelirin artması da sosyal hayatı olumlu etkilenmektedir. Turizmde ihtiyaç duyulan kadın işgücünün yöre kadınlarından karşılanması nedeniyle kadının işgücü içerisindeki payı artmaktadır. Diğer taraftan, gerek şehrsel gerekse de kırsal nüfusunun otantik yaşam biçimleri, giyim-kuşamları, kültürleri ve ekonomik faaliyetleri, turistlerin oldukça ilgisini çekmekte, bu da yöre turizminin canlanmasına katkı sağlamaktadır (Akbiyık, 2014: 80).

2.1.2. Yerleşmenin Tarihi Gelişiminin Turizme Etkisi

İnsanoğlu eski çağlardan bu yana yerleşmek için su, yiyecek ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabileceği alanlarda yaşamaya dikkat etmiştir. Kızılcahamam ve çevresinin uygun şartları taşıyor olması, doğu – batı arasında (Kargasekmez, Azaphane, Kirmir Vadisi gibi) önemli geçitlerin varlığı iskân için uygun alan olmasını sağlamıştır.

Kızılcahamam'daki Başköy Kalesi, Mahkeme Ağacın kilisesi ve mağaraları, Akdoğan Köyü kazıları, Saray Köyü'ndeki Roma dönemi harabeleri, Sey Hamamı'ndaki eski kilise bölgenin eski çağlardan beri önemli yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır (Eker, 2001: 8-9).

Ankara ve civarı, İç Anadolu Bölgesinde Kayseri – Nevşehir sahası hariç tutulursa en önemli prehistorik yerleşim alanlarından. Yapılan çalışmalarda özellikle Hatip Çayı, Ankara Çayı, Ova Çayı, Çubuk Çayı, Kirmir Çayı ve Eymir Gölü civarında bu döneme ait kalıntılara rastlanmıştır. Ayrıca, Ayaş Dağlarının yamaç derelerinde, Kirmir Çayı vadisinde ve Kızılcahamam Çeştepe Köyü yakınlarında Paleolitik dönemlere ait aletler bulunmuştur (Erdoğan, 2010: 119).

Ankara'da; Çubuk, Maltepe, Atatürk Orman Çiftliği, Güdül, Bağlum, Üreğil, Ergazi, Karacaoğlan, Ahlatlıbel ve Eti Yokuşu gibi sahalarda yapılan kazılarda bulunan araç – gereçler, Ankara ve çevresinde Kalkolitik ve Neolitik çağlarında yerleşmenin olduğunu göstermektedir. Ankara ve çevresine, MÖ 2. bin yılın başlarında Orta Anadolu'da ticaret kolonileri kuran Asurluların ardında da Hititlerin hâkim olduğu bilinmektedir. Hitit'lerden sonra Ankara ve çevresine Frigler'in yerleşmiş olduğu yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Ancak, Frigler'in Kızılcahamam civarında yerleştiğine dair kesin bir bilgi yoktur. Frig devletinin dağılmasından sonra Ankara civarına bir süre hâkim olan Lidya kralı Kroisos, Pers kralı Kiros tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu dönemde Kral Yolu'nun ya da bir kolunun Kızılcahamam'ın güneyinden geçtiği düşünülmektedir. Pers devletlerinin hâkimiyetinin ardından Büyük İskender'in hâkimiyetine geçen Ankara ve çevresine Büyük İskender den sonra M.Ö. 168 yılında Galatlar sonra da Roma İmparatorluğu hâkim olmuştur. Roma İmparatorluğu bölgeyi Ankara merkez olmak üzere MÖ 25 yılda Galatya ismiyle kendi eyaletleri haline getirir (Durmuş, 1997: 34). Kızılcahamam ise Çankırı merkezli olan

Paflagonya Eyaleti içerisinde kalır. Kavimler Göçü sonrasında Roma İmparatorluğu parçalanınca bölge Bizans İmparatorluğu'nun (Doğu Roma) hâkimiyetinde kalmıştır. Kızılcahamam VII. yüzyılda Anadolu'ya akınlar düzenleyen Sasanilerin kısa bir süre hâkimiyetinde kaldıktan sonra yine Bizans İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. Türklerin Anadolu'ya gelişinden sonraki dönemde Kızılcahamam ve çevresinde Oğuz Türkeri'nin iskân edildiği görülür. Kızılcahamam-Çamlıdere çevresinde Bayad, Bayındır, Peçenek, Çepni, Yüreğir, Kınık, Kayı, Avşar ve Kızık isimli köylerin varlığı Oğuz boylarının yerleşimini göstermek açısından önemlidir (Durmuş, 2012: 13).

Kızılcahamam, Anadolu Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat döneminde yapılan bir sefer sırasında bölgede yaşayan Kırmızı Ebe'nin hükümdara ve ordusuna gösterdiği hürmet sonucu vergiden muaf kılınmıştır. Bu vergi muafiyeti Cumhuriyet Dönemi'ne kadar sürmüştür. Kızılcahamam'ın ilk iskân kayıtlarına da yine bu dönemde, Kırmızı Ebe'nin oğlu Oruç Gazi'ye bölgenin Alaaddin Keykubat tarafından vakfedildiğini gösteren vakfiyelerde rastlanmaktadır. Miryakefalon Savaşı sonrasında ülkeyi töre gereği onbir oğlu arasında paylaştıran II. Kılıçarslan Ankara, Kastamonu, Çankırı çevrelerini oğlu Muhyiddin (Muiniddin) Mesud'a bırakmıştır. Muhyiddin Mesud yaptığı fetihlerle 1197 de Kızılcahamam'ı Selçuklu hâkimiyetine katmıştır. Daha sonra ki dönemde Selçuklu Devleti Moğol Devletine Köseadağ Savaşında yenilince Ankara ve çevresi Moğol hâkimiyetinde kalır. Moğol hâkimiyeti devresinden sonra Osmanlı Devleti'ne kadar bölgede; Kızılcahamam da dâhil, Ahi yönetimi etkilidir. Ankara ve civarı Ahi yönetimindeyken Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa tarafından Osmanlı topraklarına 1354 yılında dâhil edilir (Turan, 1999: 23). Ancak; Ahiler tarafından tekrar geri alınır. Kızılcahamam'ın (o dönemdeki ismiyle Yabanâbad-Yaban Ovası) da içinde bulunduğu Ankara ve çevresi Osmanlı Devleti'ne tekrar I. Murat tarafından dâhil edilir. Bölge stratejik öneminden dolayı Karamanoğulları Beyliği ve Osmanlı Devleti arasında zaman zaman el değiştirir (Eker, 2001: 19).

Hacı Bayram Veli'nin Ankara'da yaşadığı zamanlarda bölge II. Murad tarafından yoğun bir imar süreci geçirir. Fatih Sultan Mehmet de babası II. Murad gibi bölgeye önem vermiş, Kızılcahamam'ı seferlerinde durak yeri olarak kullanmıştır. Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde Kızılcahamam; o zaman ki ismi ile Yabanâbad da nüfus ve üretimin artmasıyla refah düzeyi de artmıştır. 93 Harbi olarak bilinen 1877 – 1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Kızılcahamam'a savaştan kaçan

toplulukların bir kısmının göç ettiği bilinir. II. Abdülhamid döneminde Çamlıdere’de meydana gelen büyük bir yangın sonrasında yöre halkı Kızılcahamam’a göç ettirilmiştir. Yangında 700’den fazla ev, 120 dükkân ve bir cami yanmıştır. Yangının kasıtlı çıkarıldığına yönelik tespitleri olan Çamlıdere’li Hacı Hasan Efendi suçluların yakalanıp Yabanâbad kaymakamlığına teslim edilmesini sağlar. Sonraki işlemler İç İşleri Bakanlığı’nca devam ettirilir. Yangın mağdurlarına İç İşleri Bakanlığı toplamda 40.000 kuruş ödenek gönderir. Bu para iki parça halinde yangın mağdurlarına ödenir. Bu durum Kızılcahamam’da büyük bir nüfus hareketliliğine neden olmuştur (Eker, 2001: 30).

1915 yılına gelindiğinde Yabanâbad’ın merkezi bugünkü Kurtboğazı Barajı’nın kuzeybatısında yer alan Pazar kasabasından, bugünkü Kızılcahamam’a taşınır.

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Anadolu’da gerçekleşen Milli Mücadele Hareketi’ne Kızılcahamam da gereken desteği vermiş ve ilçede Yabanâbad Müdafai Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. 1919 – 1922 yılları arasında Milli Mücadele’ye Kızılcahamam’dan katılanlardan 224 kişi kayıptır. Cumhuriyet’in ilanından (29 Ekim 1923) 16 gün önce 13 Ekim 1923 te Ankara, meclise sunulan bir önerge ile başkent seçilmiştir. Ankara’nın başkent olması, ilçenin İstanbul – Ankara Yolu güzergâhında bulunması ve sahip olduğu doğal ve beşeri nimetler dahi ilçenin beklenenin aksine yeterince gelişmesini sağlayamamış, ilçenin büyüme hızı beklenenin altında kalmıştır. Kızılcahamam’ın Osmanlı Devleti döneminde kullanılan ismi olan Yabanâbad, bugün Ankara’nın Kızılcahamam, Çamlıdere ilçeleri ile Ayaş ve Güdül ilçelerinin bir bölümünü kapsayan alanı ifade etmekteydi. İlk ne zaman ve kimler tarafından kullanıldığı kesin değildir. Bölge Osmanlı Devleti döneminde yapılan 1463 yılı sayımında “Yabanova” olarak geçmektedir. Bu ismin bölgenin ıssızlığının belirtmek amacıyla verildiği bilinmektedir. 1523 yılından itibaren bölge için “Yabanabâd” ismi kullanılmıştır. “Yaban” kelime anlamıyla insan yaşamayan ıssız bölge demektir. “Abâd” ise; bayırdır, mâmur, şen ve rahat anlamındadır. Kızılcahamam için geçmişte Manegordos, Göksuksu, Soğuksu, Kızılca, Kızılcaviran isimleri de kullanılmıştır. Cumhuriyet Döneminde de kullanılan Yabanâbad ismi ilçenin Pazar’dan taşınmasında beri Kızılcahamam olarak geçmektedir (Turan, 1999: 42; Eker, 2001: 44).

Anlaşılabacağı üzere, Anadolu'daki en eski yerleşme yerlerinden biri olan Kızılcahamam, son yıllarda giderek gelişen turizmi bakımından, tarihi geçmişi ile önemli bir yere sahiptir. Çünkü herhangi bir yerleşme, ne kadar eski ve ne kadar çok sayıda uygarlığa hizmet etmişse tarihi eserler bakımından zengin olup, turizm bakımından da o derece önemlidir. Kuşkusuz, bir mekân çeşitli dinlere ev sahipliği yaptığı oranda önem kazanır ve bir o kadar da tarihi eserlere sahip olur (Zaman, 2012: 117). Kızılcahamam ilçesi de çok eski tarihlere inen bir geçmişe ve çok sayıda uygarlığa sahip olması, bu anlamda zengin bir potansiyeli ortaya çıkarmıştır. Böylece, yerleşme tarihi ile turizm arasında önemli bir bağlantının varlığı söz konusudur. Çünkü, geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntıları olarak tanımlanan tarihsel kaynaklar veya anıtlar, bulunduğu zamana göre eski olan ve bir zaman aşımını ifade eden kaynaklardır (Özgüç, 1998: 80).

Kırsal yerleşmelerin dağılışı düzeni yanı sıra birbirinden farklı yerleşme şekilleri ile bunlardaki geleneksel meskenler turistlerin oldukça ilgisini çekmektedir. Özellikle de Kızılcahamam'ın yukarıda da belirtildiği gibi, çok eski yerleşme tarihi ve yerleşme şekillerinin günümüze kadar ulaşmış tarihi eserleri turizm için önemli çekiciliklerdir. Ayrıca köy yerleşmeleri, şehirlerden uzakta kırsal yaşamı özleyen ve merak eden turistler için çok önemli çekiciliklerdir. Şehirlerde ikamet eden insanları cezp eden bu yaşam tarzı bakımından Kızılcahamam ilçesi önemli bir potansiyel göstermektedir. Yine bu yerleşmelerdeki yaşam biçimi, geleneksel meskenler ve ekonomik faaliyetler, yerli ve yabancı turistleri bu alanlara çeken diğer niteliklerdir. Bu anlamda ilçedeki kırsal yerleşmeler *çiftlik turizmi*, *kırsal turizm*, *av turizmi* gibi alternatif turizm türleri ve bunlarla ilgili *trekking* ile *atlı doğa yürüyüşleri* gibi aktiviteler için uygun ortamlar oluşturmaktadır.

Sonuç itibariyle, buraya kadar anlatılan Kızılcahamam'ın tarihi geçmişinde bulunan medeniyetler ile bunlara ait eserler, arkeolojik alanlar, eski yerleşmeler gibi beşeri çekicilikler, turizm için çok önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

2.1.3. Ekonomik Faaliyetler-Turizm İlişkisi

Kızılcahamam ilçe yüzölçümünün % 11,4'si işlenen tarım arazisi, % 1,5'i çayır ve mera alanı, %50,5'i ormanlık ve fundalık alan ve % 36,6'sı da tarım dışı arazi ve

yerleşim alanlarından oluşmaktadır.

İlçenin ekonomisi, ağırlıklı olarak ekip biçme faaliyetleri ve hayvancılık, kaplıca turizmi ile kısmen de sanayi ile ormancılığa dayanmaktadır. Kızılcahamam ilçesinde 7 köyde tarımsal kalkınma kooperatifiyle beraber 3 Tarım Kredi Kooperatifi bulunmaktadır. İlçede tarım alanları oldukça kısıtlıdır ve var olan tarım arazilerin büyük çoğunluğunda da kuru tarım yapılmaktadır. Bölgede tarımı yapılan başlıca ürünler arasında buğday, arpa, fiğ, mercimek sayılabilir. Ayrıca, Kirmir Çayı vadisinde geçmiş dönemlerde çeltik tarımı yapılsa da günümüzde Eğrekkaya, Kurtboğazı, Akyar ve Bayındır barajlarının vadideki suları toplamasına ek olarak artan mevsimsel kuraklık neticesinde çeltik tarımı yapılmamaktadır. Kızılcahamam'ın Çeltikçi beldesi de ismini bu tarım ürününden almıştır. Günümüzde Bayındırözü, Kocaöz ve Kirmir Çayı vadisinde sulu tarım yapılmakta iken, Şorba Dağı yamaçlarında, Mera Çayı vadisinde, Hızır Tepe sekilerinde, Kocadere Çayı vadisinde, Balaban Dağı yamaçlarında, Doğanlarözü, Uzundere, Belenözü, Koca Çay, Eğilli Dere vadilerinde de kuru tarım yapılmaktadır (Erdoğan, 2010: 871).

İlçedeki tarım arazilerinin % 84,1'ini tarla arazisi, % 4'ünü meyve, % 0,8'ini sebze ve % 0,3'ünü de bağ alanı oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin % 10,8'i fiilen kullanılmamaktadır. Tarım arazilerinin 10.250 dekarı sulanmakta olup, sulu tarım arazisinin toplam tarım arazisi içindeki payı % 5,4'tür. İlçenin özellikle kuzey kesimlerinde yağış miktarının nispeten artması kuru tarım arazilerinde verimin de artmasına neden olmuştur. İlçedeki tarla arazilerinde buğday, arpa, nohut, patates, fasulye ve yeşil mercimek ekimi yaygındır. Tarla ürünler içinde buğday 74.200 dekar ekim alanı ile ilk sıradadır. Buğdaydan sonra 35.000 dekar ile arpa, 1.500 da ile dekar ile fiğ gelmektedir. İlçede dekar başına buğday verimi 300 kg, patates verimi 2.000 kg ve kuru soğan verimi ise 4.000 kg'dır. Kızılcahamam'da en fazla ekilen sebzeleri 750 dekar ile fasulye, 200 dekar ile domates, 140 dekar ile kavun ve 110 dekar ile karpuz oluşturmaktadır. İlçede sebzelerin dekar başına ortalama verimliliği oldukça yüksek olup, verimlilik fasulyede 3.500 kg/da, karpuz-kavunda 3.000 kg/da ve domateste 2.625 kg/da'dır. İlçede elma, armut, üzüm, kiraz, vişne ve ceviz meyvelerinin kapama ve karışık yetiştiriciliği yapılmaktadır. Elma üretim alanı 4.475 dekar, armut üretim alanı 1.470 dekar, bağ alanı ise 650 dekardır (Üstün, 2009: 97).

Bölgede bağ ve bahçe ile ilgilenen genç nüfusun yetersizliğinden dolayı birçok bağ ve bahçe bakımsızlıktan harap olmuştur. Bu olumsuz duruma rağmen bazı köylerde bağlar açılmıştır. Elde edilen üzümler genellikle pekmez yapımında kullanılmaktadır (Erdoğan, 2010: 872).

Kızılcahamam ilçesinde hayvancılığa uygun yaylalar mevcut olup büyükbaş olarak sığır yetiştiriciliği yapılır. Küçükbaşta ise koyun yetiştiriciliği yaygındır. 2012 yılı TÜİK verilerine göre ilçedeki toplam sığır sayısı 16,351 adettir. Büyükbaş hayvanlardan manda sayısı 204 adettir. İlçede tüm cinsler (yerli-merinos) dâhil koyun sayısı 10,055 adet iken, keçi sayısı (kıl ve tiftik) dâhil 7,520 adettir. Kümes hayvanları ise tümü (et tavuğu, yumurta tavuğu, hindi) dâhil 424,160 adettir. İlçedeki arı kovani sayısı ise 5500 adettir. Ayrıca ilçede yük ve çeki hayvanlarından at (67 adet) ve eşek (182 adet) de beslenilmektedir.

İlçede daha çok Kirmir Çayı vadisinde kalan köylerde hayvancılık faaliyetleri yürütülmekte olup et üretimi yılda 169 ton, süt üretimi ise 120 ton civarındadır. İlçede ayrıca, yaklaşık 100 arı üreticisi tarafından 5500 adet kovandan yılda 83 ton bal üretimi yapılmaktadır (Üstün, 2009: 83).

Kızılcahamam ilçesi Ankara-İstanbul karayolu üzerinde olmasının sunduğu avantajı iyi değerlendirememiş, devlet tarafından da ihmal edilmiş olmasından dolayı sanayisi gelişmemiştir. İlçede sanayi günlük ihtiyaca yönelik, özel sektör girişimleriyle kurulmuş ve usta-çırak mantığı ile işler vaziyettedir. Ayrıca, bölgenin doğal durumunu bozmadan orman ürünleri sanayisi yeni yatırımlara uygun haldedir. Kızılcahamam'ın Ankara çıkışında yer alan Kızılcahamam Küçük Sanayi Sitesi'nde yüze yakın işyeri faaliyet göstermektedir. Sanayi sitesinde özellikle otomotiv sektörüne hitap eden iş kolları (kaporta boya, oto elektrik, oto yedek parça, oto lastik tamiri gibi) yaygındır. Bunlarla beraber kereste doğrama, demir doğrama, kaynak makinesi imalatı gibi alanlarda faaliyet gösteren atölyelerde mevcuttur. Sanayi sitesinde lokanta, fırın, mescit ve bir de Çıraklık Eğitim Merkezi hizmet vermektedir. Sanayi bölgesinde imal edilen başlıca ürünler olarak kum ocağı elek bantları, şişe yıkama makineleri, pres aletleri, torna tezgahları, köprü ayağı kalıpları, alüminyum doğrama, PVC doğrama, keser, balta, bıçak, çivi, mutfak dolapları parke döşemeler sayılabilir.

İlçede geçmiş yıllarda işletilmiş ama günümüzde faal olmayan maden ocakları vardır. İlçenin Koca ve Kirmir çayları vadilerinde kum ocakları bulunmaktadır. Soğuksu Milli Parkı içerisinde *Altın Memba Suyu*, Kızılcaören Köyü'nde *Köyümsu* fabrikaları, Acısu Deresinde ise *Kızılcahamam Maden Suyu* ve *Askop Maden Suyu* tesisleri faaliyet göstermektedir (Erdoğan, 2010: 879).

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü (MTA) verilerine göre Kızılcahamam'da maden çeşitliliği fazla olmakla birlikte, en fazla bulunan maden perlittir. İlçedeki toplam perlit rezervi 29 milyon tondur. Özbekler, Ayvacık, Eski ve Ağsak köyleri ile Seyhamamı bölgesinde iyi kalitede perlit rezervleri bulunmaktadır. Kızılcahamam-Güvem-Işıkdağı alanlarında kurşun, çinko ve antimon madenleri bulunmaktadır. Bu madenlerin tenör oranları % 47 kurşun, % 4 çinko (3,5-9 gr/ton altın, 150-234 gr/ton gümüş değerleri de bilinmektedir) şeklindedir. Yaklaşık rezerv miktarı 30 tondur (MTA, 2010).

Kızılcahamam Orman İşletme Müdürlüğü'nün 175.965 ha olan toplam faaliyet alanında 29.613 ha normal koru, 20.534 ha bozuk koru, 85 ha normal baltalık, 34.862 ha bozuk baltalık, 85.094 ha ormanlık alan ve 90.871 ha da açıklık alan bulunmaktadır. İlçedeki orman arazisinin 55.857 hektarlık bölümünde kadastro yapılmış olup, orman kadastrusu yapılan arazinin toplan arazi içindeki oranı % 31,7'dir. Orman işletmesinin kontrolündeki kesimlerden; tomruk, tel ve maden direği, sanayi odunu, kâğıtlık odun ve yakacak odun elde edilmektedir. İlçe Orman İşletme Müdürlüğü'nün yıllık üretim miktarı 4200 sterdir (Üstün, 2009: 100).

İlçedeki fidanlıkta ağırlıklı olarak kaplı fidan üretilmekte olup daha çok; karaçam, sedir, akasya, sarıçam, mahlep, akçaağaç, kokarağaç, dişbudak, meşe ve iğde fideleri yetiştirilmektedir. Kızılcahamam Orman İşletme Müdürlüğü'ne bağlı Bozalan, Güvem, Kızılcahamam ve Yıldırım Orman İşletme Şeflikleri ilçede görev yapmaktadır (Erdoğan, 2010: 99).

Turizmin tarımla olan ilişkisi bakımından ilçe, tarımsal ürünler bakımından organik ürünler yetiştirmeye de uygun şartlar arz etmektedir. Nitekim il topraklarının % 11,4'ünü tarım alanları oluşturmaktadır. Tarım arazilerinin 10.250 dekarı sulanmakta olup, sulu tarım arazisinin toplam tarım arazisi içindeki payı % 5,4'tür. Tarım arazilerinde az da olsa sulama yapılması, hem organik ürünlerin yetiştirilmesine hem de

tarım ürünlerinde çeşitliliğin artmasına vesile olmaktadır. Bu bağlamda, yerli tohumlar kullanılarak yetiştirilen ürünler, büyük ölçüde organik özelliktedir. Genelde aile ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yetiştirilen bu ürünler, turizmin hizmetine sunulabilir. Böylece yerel halkın az da olsa bundan gelir elde etmesi sağlanabilir. Aynı şekilde, doğal çayır ve meralarda beslenen hayvanlara ait et, süt ve süt ürünleri de organiktir. Bir bölümü pazara sunulan bu ürünlerin turizm olanakları ile değerlendirilmesi de, yerel ekonomiye daha fazla katkı sağlayacaktır. Böylece, hem yöreye gelen yerli ve yabancı turistler hem de var olan kaynaklarının değer kazanması ile yerel halk, bu işten kazançlı çıkmış olacaktır (Zaman, 2012: 143).

Diğer taraftan, ilçedeki ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği turizm için önemli katkılar da sağlamaktadır. Örneğin; termal sulardan yararlanılarak kışın soğuk günlerde seralar ısıtılarak yapılacak organik tarım turistlerin ilgisini çekmektedir. Burada yetiştirilen organik tarım ürünleri gelen yerli ve yabancı turistler tarafından büyük talep görebilir. Ayrıca yörede yetiştirilen tarım ürünlerinden yapılan yöresel yemekler de *gurme turizmi* için de önem arz etmektedir.

Anlaşılabacağı üzere çok çeşitli ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirildiği, pek çok ürünün yetiştirildiği ilçede, bu potansiyel turizm bakımından da değerlendirilebilir. Örneğin ekip-biçme ile hayvancılık faaliyetleri çiftlik turizmi, kırsal turizm, yörede yetiştirilen tarım ürünlerinden yapılan yöresel yemekler (çiğköfte, patlıcanlı kebab vb.) *gurme turizmi* gibi alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi için elverişli görülmektedir. Çünkü alternatif turizmde turistler, çoğunlukla ekonomik faaliyetleri tarım, hayvancılık veya balıkçılık olan kırsal alanları tercih etmekte, sanayi tesislerinin yoğunluk kazandığı alanlardan ise kaçınmaktadır (Zaman, 2012: 142). Bu yönüyle de ilçe, bir taraftan bu kaynaklara sahip olması, diğer taraftan ise sanayi faaliyetleri gelişmediği için, turizm bakımından avantajlı bir ortamı oluşturmaktadır (Akbiyık, 2014: 99).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM ÇEKİCİLİKLERİ

3.1. DOĞAL ÇEKİCİLİKLER

3.1.1. Jeolojik ve Jeomorfolojik Unsurların Turizm Amaçlı Kullanımı

3.1.1.1. Kızılcahamam – Çamlıdere Jeositleri

Yeryüzünde nadir bulunan, bu nedenle oluştuğu zamanın ve oluşmasına ortam hazırlayan olayın belgesi niteliğindeki bazı fosil, kaya, yer şekli gibi jeolojik unsurlar korunması gereken varlıklardır ve jeolojik sit; jeosit olarak bilinirler. “Jeolojik Miras” olarak da isimlendirilen bu sıra dışı oluşumlar bulundukları bölge için doğal zenginliklerdir. 2006-2009 yılları arasında, TÜBİTAK desteği ile Ankara Üniversitesi, JEMİRKO (Jeolojik Mirası Koruma Derneği), MTA, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün ortak çalışması ile yürütülen “Milli Parklardaki Jeolojik Miras” projesinin çalışması esnasında, Kızılcahamam civarında çok sayıda jeosit olduğu anlaşılmıştır. Bu jeositlerin korunması ve yöreye ekonomik katkı sağlaması niyetiyle “Kızılcahamam-Çamlıdere Jeosit ve Jeoturizm Projesi” (KÇJJP) geliştirilmiştir. Proje, Ankara Valiliği, Ankara Üniversitesi, Kızılcahamam Belediyesi, Kızılcahamam Kaymakamlığı, Çamlıdere Kaymakamlığı ve Jeolojik Mirası Koruma Derneği’nin çalışmalarıyla ortaya konmuş olmakla beraber, bilimsel temelleri çok sayıda yerbiliminin yöreyi dolaşarak bitirdikleri *Milli Parklardaki Jeolojik Miras Projesi*’ne dayanır (Kazancı, 2010: 60).

Türkiye’nin ilk jeoparkı olma özelliği taşıyan Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı, 2006-2009 yılları arasında TÜBİTAK destekli Ankara Üniversitesi ve Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) öncülüğünde, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü (MTA), Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün paydaşlığı ile Orta Anadolu’daki Milli Parklar ve Yakın Civarındaki Jeosit ve Jeomiras Ögelerinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi’ konulu proje çalışması yapılmıştır. Araştırmalar sırasında Kızılcahamam çevresinde çok sayıda jeosit olduğu gözlenmiş ve bütün bunların hem korunması hem de yöre halkına ekonomik gelir sağlamaları amacıyla

2008 yılında ‘Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark ve Jeoturizm Projesi’ (KÇJJP) geliştirilmiştir. Projede Ankara Valiliği, Ankara Üniversitesi, Kızılcahamam Belediyesi, Kızılcahamam Kaymakamlığı ve Jeolojik Mirası Koruma Derneği (JEMİRKO) ile ortaklaşa çalışılmış ve pek çok toplantılar, çalıştaylar yapılarak jeoparkın alt yapıları oluşturulmuştur (Boyras ve Yedek: 1, 2; <http://www.jmo.org.tr>).

Kızılcahamam – Çamlıdere Jeopark ve Jeoturizm Projesi’nin bilimsel ve uygulama bölümü Ankara Üniversitesi’nin alt birimlerinde, Jeolojik Mirası Koruma Derneği’nin katkıları ile hazırlanmıştır. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü projeyi genişletmek ve projenin yürütülmesini kolaylaştırmak amacıyla 13 Kasım 2009 tarihinde Kızılcahamam Belediyesi ile *Jeoturizm Projesi İşbirliği Protokolü*’nü imzalamıştır.

Tüm bu çalışmaların sonucunda ‘Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı’nın açılışı Atatürk’ün Kızılcahamam’a geliş yıldönümü olan 16 Temmuz 2010’da gerçekleşmiştir. Böylelikle jeoturizm için ilk adımlar atılmış, ulaşımı kolay bazı jeositler düzenlenerek ziyarete açılmıştır. Bu andan itibaren pek çok ziyaretçisi de olan Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı’nın, geniş ölçekte tanıtılması, jeopark-jeoturizm kavramlarının eğitim bazında farkındalığının sağlanması amacıyla Kızılcahamam’da 2010-2011 senesinde iki aşamalı olarak (yaz ve kış okulu) ‘Kızılcahamam (Ankara) bölgesinde uygulamalı jeolojik miras, jeopark ve jeoturizm eğitimi’ konulu TÜBİTAK Doğa Eğitimi Projesi yapılmıştır (Boyras ve Yedek: 2; <http://www.jmo.org.tr>).

Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı yaklaşık 2 bin km²’lik bir alanı kaplamaktadır. Jeoparktaki 23 ayrı jeosit oldukça dikkat çekicidir ve sayıları 50’ye kadar ulaşmaktadır. Yaklaşık 23 milyon yıl ile 20 bin yıl arasında değişen zaman periyotlarında oluşmuş farklı jeolojik oluşumlar bulunur. Burası, Köroğlu volkaniklerinin üç evreli olarak 23–20, 18–16 ve 11–9 milyon yılları arasındaki faaliyetlerinin geliştiği yerdir. Radyometrik yaşlarla belirlenmiş bu volkanik ürünlerin çoğu patlamalı şekillerde olduğu gibi, bazen de belirli merkezlerden kilometrelerce mesafelerdeki kırık ve yarıklardan yüzeye ulaşmıştır. Volkanik faaliyetlerin durgun olduğu dönemlerde, bölgede göller, bataklıklar ve akarsuların varlığı söz konusudur. Volkanik malzemeye kaplı alanlar üzerindeki bu göl ve bataklıklar, sonraki dönemde tekrar volkanik malzemeye dolmuşlardır. Böylelikle volkanik ürünler ile göl ve bataklık ürünleri üst üste gelerek günümüzdeki

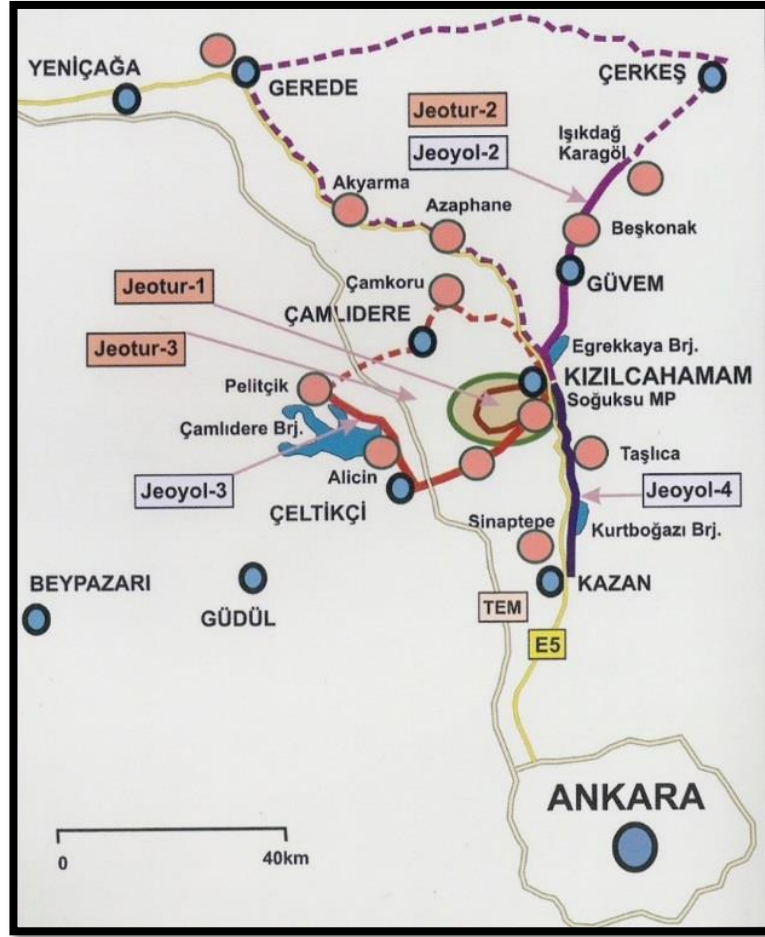
istif görünümünü kazanmışlardır. Gerek bu göllerin etrafındaki ağaçların silisleşmiş/taşlaşmış hallerini, gerekse balık, yaprak, kurbağa ve böcek gibi fosilleri bu istifler içerisinde görmek mümkündür. Buna ilaveten volkanik-göl istifleri sonraki dönemlerde aşınarak vadi, kanyon ve tepeleri oluşturmuşlardır (Boyras ve Yedek: 2; <http://www.jmo.org.tr/>).

Kızılcahamam ve Çamlıdere yöresi başta jeotermal sular olmak üzere tarihi, kültürel ve jeolojik yönden büyük zenginliklere sahiptir. Başkent Ankara'nın yörenin yakınında bulunması, yörede yeterince tarım ve sanayinin bulunmaması yöreden yapılan göçleri hızlandırmış ve birçok köy boş kalmıştır. Bu durum da bize insanları yörede tutacak tatminkâr ekonomik öğelerin oluşturulması gerektiğini göstermektedir. Sahip olduğu doğal zenginlikler sebebiyle Kızılcahamam ve Çamlıdere'de ciddi oranda jeoturizm potansiyeli mevcuttur. Jeoturizm, doğada nadir görülen jeolojik öğeleri görmek ve onlar hakkında bilgi almak nedeniyle yapılan bütün faaliyetlerdir. Jeoturizm, milyonlarca yıl önce yaşamış canlı fosillerini incelemek, yine milyonlarca yıl öncesinde gerçekleşmiş hadiselerle tanık olunabilmesi yönüyle heyecan vericidir. Bu durum da son yıllarda jeoturizmin gittikçe öne çıkmasına ve doğa-insan bütünleşmesinin gerçekleşmesine neden olmaktadır. Gelecekte genişleme potansiyeli olan 'Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark ve Jeoturizm Projesi' (KÇJJP) şu anlık 23 ayrı durak noktasından oluşmaktadır. Her durak yani jeosit alanı yukarıda da belirtildiği gibi, 23 milyon ile 20 bin yıl arasında değişen zamanlara ait kalıntılar içermektedir. Jeosit noktaları farklı bilgi düzeyindeki kişilere hitap edebilecek nitelikte açıklamalı panolarla donatılmıştır. Ziyaretçileri bilgilendirmek ve bir toplanma yeri oluşturmak amacıyla Kızılcahamam ilçe merkezinde "Jeoturizm Meydanı" hazırlanmıştır (Kazancı vd., 2007: 60).

Jeoturizm Meydanı'ndan başlamak kaydıyla tercih edilebilecek jeoturlar şu şekildedir (Şekil 3.1):

- Kızılcahamam-Çerkeş-Gerede-Kızılcahamam
- Kızılcahamam-Pelitçik-Çamlıdere-Kızılcahamam
- Soğuksu Milli Parkı
- Kızılcahamam – Güvem – Işık Dağı
- Kızılcahamam – Abacı – Pelitçik

- Kızılcahamam – Akyarma – Çamlıdere – Çeltikçi
- Kızılcahamam – Taşlıca – Kazan

Şekil 3.1. Kızılcahamam – Çamlıdere Jeositleri ve Jeotur Yolları (Kaynak: www.jeoparkankara.com.tr).

İlk etapta hizmete sunulan jeosit durakları¹ ve görülecek alanlar olarak; Sey Hamamı, Güvem Bazalt Sütunları ve Lav Akmaları, Beşkonak Fosil Yatakları, Işık Dağı, Karagöl, Mahkemeağcın Köyü Yapay Mağaraları ve Erken Roma Dönemi Kiliseleri, Abacı Köyü Peribacaları, Alicin Manastırı ve Kirmir Vadisi, Kızık Tüfleri, Kızık Köyü Fayı, Pelitçik-Yahşıhan Silisleşmiş Ağaç Ormanları, Kızılcahamam Sıcak Su Kaynakları, Soğuksu Milli Parkı Andezitleri, Soğuksu Milli Parkı Volkanik Pişme

¹ Yukarıda belirtilen jeosit duraklarına ait bilgiler ilgili konularda, Soğuksu Milli Parkı'nda bahsedilen jeosit alanlarını da Soğuksu Milli Parkı başlığı altında açıklanmıştır.

Zonu, Soğuksu Milli Parkı Silisleşmiş Ağaç Fosili, Kızılcahamam Maden Suyu ve Travertenleri, Taşlıca Köyü Gelin Kayası, Taşlıca Köyü Kaplumbağa Kardeşler, Çamlıdere Tüfleri, Azaphane Volkanitleri, Akyarma Tüfleri ve Özdere Volkanitleri belirlenmiştir.

Kızılcahamam - Çamlıdere Jeoparktaki çeşitlilik her bakımdan dikkat çekicidir. Bunlar; Pelitçik-Yahşıyan fosil ağaç ormanı, Abacı Peribacaları, Mahkemeağcin köyü yapay mağara, Pelitçik-Yahşıyan fosil ağaç ormanı, Abacı ve kiliseleri (Mahkemeağcin Kültürel Jeositi), Sey Hamamı, Güvem bazalt sütunları, Beşkonak balık-yaprak fosilleri, aşınmayla oluşan gelin kayası ve kaplumbağa kardeşler, Alicin manastırı, Sinaptepe memeli fosil yatağı, Işıkdagi, Karagöl ve çeşitli renk-lerdeki volkanik birimler şeklindedir. Her bir jeositin tanıtıldığı broşürler ve kitapçıklar mevcut olmakla birlikte bazı jeositlerde her düzeyde kişilerin anlaya-bileceği açıklama, harita ve şekillerin olduğu tabelalar konulmuştur ve doğaya uygun şekilde düzenlenmiş yürüyüş yolları bulunmaktadır (Boyras ve Yedek, 2, 3; <http://www.jmo.org.tr/>). Bunlardan bazıları ve özelliklerini şu şekilde belirtmek mümkündür.

Fotoğraf 3.1. Güvem bazalt sütunları.

Güvem Bazalt Sütunları: Kızılcahamam – Çerkeş karayolunda, Sabuncudere boğazının iki yanındaki kayalar sütun yapılı bazaltlardan oluşmaktadır. Arazide tabanda dik duruşlu, düzenli ve her bir yüzeyi 10 ile 30 cm arasında olan oldukça uzun prizmatik sütunlar vardır. Üst kesimlerde ise koyu renkli çeşitli yönlerde eğimlenmiş, 3 – 5 cm yüzeyli, kısa boylu, düzensiz sütunlar bulunur (Fotoğraf 3.1). İşte bu düzenli ve düzensiz bazalt sütunlarının bir arada bulunması jeositi eşsiz kılar çünkü bu tarz oluşumlara dünyada örnek pek azdır. Çatlaklar ve yarıklar boyunca yüzeye ulaşan bazalt lavlar eski topoğrafyanın uygun bölgesinde birikerek lav göllerini oluştururlar. Magmadan çıkan bu göllenmiş lavların alttan ve üstten soğurken % 5 – 10 oranında küçülmesi kütlelerinin büzülmesine ve sütunları oluşturan ilk çatlakların meydana gelmesine neden olur. Bu çatlaklar lavın kristalleşmesi ve katılaşması sürecinde gittikçe büyümektedir. Lav gölünün alt – taban kesimleri yavaş soğuduğundan düzenli sütunlar oluşur. Üst kesimler ise dış etkenler nedeniyle daha çabuk soğuduğundan düzensiz sütunlar oluşur (Kazancı vd., 2007: 28).

Jeopark içerisinde farklı bölgelerde bazalt sütunlarına rastlanır ancak bunlar içerisinde en görkemlisini Güvem bazalt sütunları oluşturur.

Beşkonak Fosil Yatakları Jeositi: Jeositi, Güvem bazalt jeositinin 5 km kuzeydoğusundaki Beşkonak Köyü'nde bulunmaktadır. Alan *Özel Çevre Koruma Bölgesi* olarak koruma altındadır.

Beşkonak fosilleri ince taneli, ince tabakalı, laminalı kumtaşı, silistaşı, kil taşı ve marnlardan oluşan yer yer kömür, tüf ve tüfit seviyelerinin kapsayan, tüfler arasında diyatomeli ve silisli seviyelerin bulunduğu volkano sedimenter bir istif içindedir. Bu istif Erken – Orta Miyosen yaşlı bir gölde çökelmiştir. Miyosen devresinde bölgede yer alan ağaç yapraklarının, dallarının ve meyvelerin yanı sıra bu ortamda yaşayan balık, kurbağa, kurbağa larvaları, arı ve su böceklerinin sığ bir göl ortamına taşınmasını sonrasında volkanik ögelerle örtülerek fosilleşmesiyle günümüze kadar korunarak ulaşmıştır. Bu jeositi bilimsel olarak değerli kılan iki husus vardır. Birincisi bitki ve hayvan topluluğu ile oluştuğu zamanın ekolojisi bütünüyle ortaya konulabilmektedir. İkinci husus ise böcek, arı ve kurbağa larvaları gibi fosilleşmesi ancak olağanüstü şartlarda gerçekleşebilen oluşumların gözlenebilmesidir.

Karagöl Jeositleri: Karagöl, Kızılcahamam ilçe merkezine 35 km uzaklıkta olup, Işık Dağı'nın yamacında zirveden 3 km güneyde yer alır. Göl oval şekilli bir tatlı su gölüdür. Uzunluğu 80, genişliği 35 ve derinliği 2 metre kadardır. 1600 m rakımda bir heyelan çukurluğunda oluşmuştur. Gölü besleyen kaynaklar gölün kuzeyinde kalmakla beraber, gideğeni güneybatı ucundadır.

Bölgenin en önemli jeomorfolojik oluşumu Işık Dağı'ndan güneye doğru ilerleyen heyelan alanıdır. Heyelanın kopma ve yığılma bölgeleri belirgin olması oluşumun jeolojik anlamda yeni olduğunu göstermektedir. Yığılma bölgesindeki çukurlar, tepecikler, mevsimlik su kaynakları ve geçici bataklık alanları heyelan topoğrafyasının tipik göstergeleridir (Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 71).

Kara Göl'e Güvem – Balpınar yolu ile ulaşılır. Göl çevresi çam ormanları ile kaplıdır. Göl civarında aynı yükseklikte pek çok düzlük vardır ancak su örtüsü olan tek açıklık burasıdır. Bu durum da gölün hayvanların uğrak noktası olmasına neden olmaktadır (Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 71). Bunun yanı sıra göl çevresi günübirlikçiler ve çadır kampçıları için uygundur.

Abacı Peribacaları Jeositi: Peribacası bölgesi Çeltikçi Beldesi, Başören Köyü'ne bağlı Abacı Mahallesi'nde yer almaktadır ve ilçe merkezine 20 km mesafededir (Fotoğraf 3.2). Jeolojik unsurları Mahkemeağcin bölgesindeki tüflerin devamı niteliğindedir. Abacı Mahallesi'nin doğusunda uzanan Jeosit, Orta Miyosen yaşlı tuf ve aglomeraların aşınması sonucunda son yüz bin yıl içinde ortaya çıkmıştır (Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı, Belediye Yayınları: 26).

Fotoğraf 3.2. Abacı Peribacalarından bir görünüş.

Kızık Fayı Jeositi: Çamlıdere Barajı civarındaki Kızık Köyü’nde kalın tortul istif dikkat çekmektedir. Köyün yaklaşık 1 km kuzeyinde kumtaşı, silttaşı, kiltası ve marn çökellerinden oluşmuş istife ve bununla beraber 2 m atımlı normal bir faya rastlanmaktadır. Fayın sağ bloğu yukarı, sol bloğu ise aşağı doğru hareket etmiştir. Fay 6,5 ve üzeri şiddetteki bir depremin doğal kanıtı niteliğindedir (Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı, Belediye Yayınları: 32).

Pelitçik – Yahşıhan Silisleşmiş Ağaçlar Jeositi: Silisleşmiş ağaçlara Pelitçik ve Yahşıhan köylerinin hemen güneyindeki Kuztepe’yi oluşturan volkanotortul istif içerisinde rastlanmaktadır. Bölgede Silisleşmiş ağaçların fazlalığı bölge için “fosil orman” tanımının yapılmasına neden olmuştur. Kızılcahamam – Çamlıdere Jeoparkındaki bu silisleşmiş ağaç fosilleri, fosil bolluğu ve ağaç türleri bakımından Dünya ve Türkiye’deki benzerlerinden ayrılır. Bu jeositin bir diğer önemli yanı da silisleşen ağaçların bütün doku özelliklerinin korunmuş olmasıdır. Bu jeositi oluşturan silisleşme süreci şu şekilde gerçekleşmiştir. Erken – Orta Miyosen de bölgede bulunan ağaç parçaları göl veya bataklık ortamına taşınır. Daha sonra etkin olan volkanizmayla kül – tüf gibi unsurların ve göl çökellerinin ağaç parçalarının üzerini örtmesiyle

oksijensiz bir ortam oluşur. Sonraki süreçte volkanizmanın etkisiyle göl ve yeraltı suları silisçe zenginleşir ve silisli sular ağaçların dokusuna işleyerek organik maddelerin yerini alır ve silisleşmiş ağaç fosilleri meydana gelmiş olur (Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı, Belediye Yayınları: 34).

Taşlıca Köyü Gelin Kayası: Bölge Kızılcahamam'ın yaklaşık 17 km güneydoğusunda bulunmaktadır. Bölgedeki koyu ve boz renkli andezitler, iri kristalli feldispat ve koyu renkli mineraller içermektedir. Sert dokulu lav akmalarının yerleştiği alanda aşınma farklılıklarından dolayı ilginç yapılar meydana gelmiştir. Bu yapılardan en bilineni yöre halkının **Gelin Kayası** olarak adlandırdığı oluşumdur (Kazancı vd., 2007: 35).

Yapı uzaktan bakıldığında at üstünde bir gelin görüntüsü verdiğinden “Gelin Kayası” olarak adlandırılmıştır (Fotoğraf 3.3). Gelin Kayası, yörede anlatılan öyküsünden ve şeklinden dolayı çok fazla ziyaretçinin ilgi çekmektedir. Nitekim, hakkında anlatılan öyküde; yöredeki bir düğünde ahlak dışı uygulamalarda bulunulması, düğünde etkin olan bir grubun, Yüce Allah tarafından ibret olması amacıyla taşlaştıırılarak cezalandırılması ifade edilmektedir (Ağoğlu, 2009: 35).

Fotoğraf 3.3. Taşlıca Köyü'ndeki *Gelin Kayası* (Fotoğraf: Muzaffer Eker).

Kızılcahamam- Çamlıdere Jeosit alanı içerisinde, sahanın doğal özelliklerinden yararlanmak sureti ile oluşturulmuş beşeri yapılar da mevcuttur. Bunların bazılarını özellikleri ile beraber şu şekilde ortaya koymak mümkündür.

Sey Hamamı Jeositi: Sey Hamamı, Kızılcahamam'da bulunan en eski ve tarihi hamam olup, Güvem nahiyesinin 2 km kuzeybatısında Yukarı Kise Köyü sınırları içinde, Çiftlik Deresi içinde yer almaktadır (Fotoğraf 3.10). Bölgedeki akarsuya hamamdan dolayı Hamamdere ve Seyderesi de denilmektedir. Sey Hamamı² ve civarında, bölgede yaygın olarak görülen ikinci evre volkanizmasının tüf, tüfit, aglomera piroklastikleri ile beraber andezitik lavlar da bulunmaktadır. Sey Hamamı kaynağı Hamam Dere boyunca uzanan K-G doğrultulu fay ile buna D-B doğrultusundan dik uzanan bir fayın kesişme alanında yüzeye çıkmaktadır. Suyun yüzeydeki ısı 44°C'dir. Sey Hamamı da bu çıkış yerinin üzerine inşa edilmiştir (Kazancı vd., 2007: 26). Yaz aylarında günü birlik ve uzun süreli ziyaretlerin fazla olduğu Sey Hamamı, bölgede inşa edilen lüks otellerden sonra cazibesini kaybetmiştir.

Mahkemeağcin Yeraltı Şehri ve Kültürel Jeositi: Mahkemeağcin köyü Kızılcahamam ilçe merkezine 17 km uzaklıkta olup Çeltikçi yolu üzerinde yer almaktadır. Köy hem tüfler üzerinde yer almasından hem de arkeolojik bir sit alanı olmasından dolayı oldukça önemlidir. Bölge Kapadokya'dan daha batıda yer alan en büyük yeraltı şehridir (Fotoğraf 3.4). Şehir 4 katlı olduğu gibi dikey girişlere ve her bir katta çokça yatay girişe de sahiptir. Girişler geniş olmakta beraber girişlerde menteşe izlerinden anlaşıldığı üzere tahta kapılar kullanılmıştır. Bu durum yaygın olan diğer yeraltı şehirlerinin aksine bu yeraltı şehrinin saklanma amacıyla inşa edilmediğini göstermektedir. İncelemesi yapılabilen yerlerde odalar, depolar, şarap imalathaneleri ve hayvan barınaklarına rastlanmıştır. Sonraları bir odanın şapele dönüştürüldüğü anlaşılmıştır. Yeraltı şehrinin en üst kesimi olan dördüncü kattaki çökmeler dolayısıyla bazı odalar yüzeye açılmıştır ve sonraki dönemlerde odalara süslemeler eklenmiştir. Bölgede derince kazılmış vadilerin ve yeraltı şehrinin bulunmasındaki asıl etken bölgede yaygın kayaç türünün tüf olmasındandır. Tüf, beyaz renkli ve kolay aşınabilen volkanik bir unsurdur (Kazancı vd., 2007: 37-38).

² Bu konu hakkında hamamlar bölümünde daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

Mahkemeağcin Köyü'nün diğer önemli yanı ise balıkçıl kuşlarının göç yolu üzerinde yer almasıdır. Balıkçılar her yıl mayıs ayında yöre üzerinden göç ederken önceki yıllarda yapmış odlukları yuvalarını tekrar kullanmaktadırlar (Kazancı vd., 2007: 38).

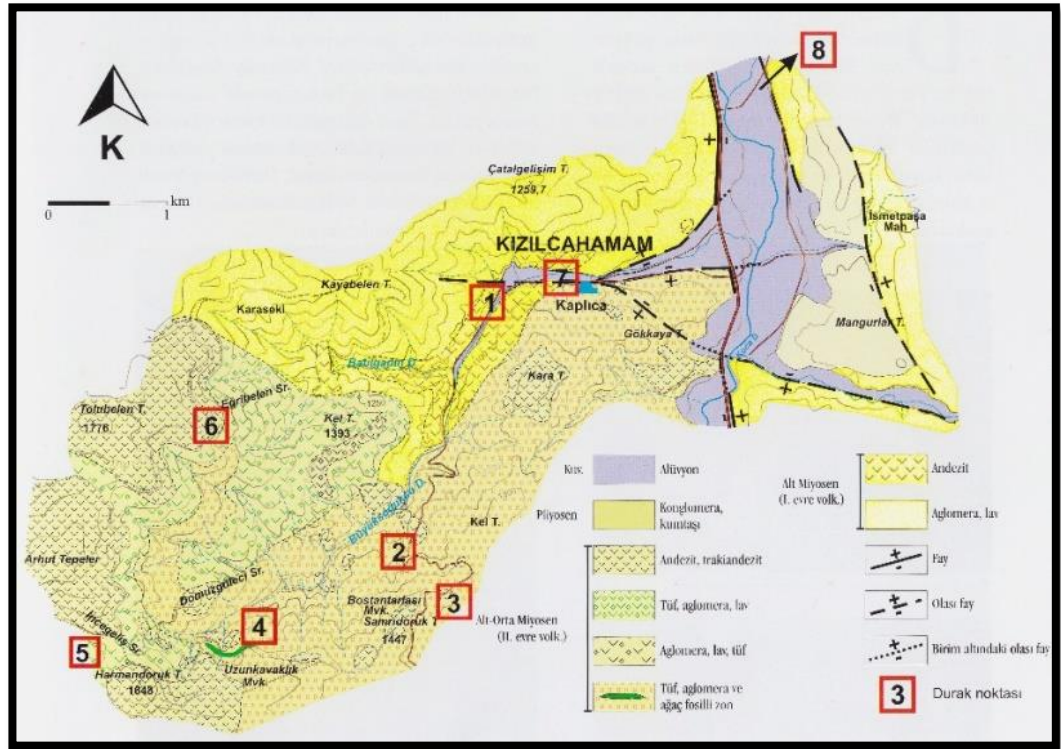
Fotoğraf 3.4. Mahkemeağcin Yeraltı Şehri, Tüflerin İçine Oyulmuş Barınak ve İmalathanelerden Oluşmaktadır.

Alicin Manastırı Jeositi: Manastır, Çamlıdere Barajı çıkışını takiben E-89 karayolu güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Manastırın bulunduğu vadinin yüksekliği 140 m olup manastır vadi tabanından 70 m yüksekliğe aglomera türünden kayalarla oymak suretiyle inşa edilmiştir. Manastırın bulunduğu vadiyi oluşturan hem akarsu hem de manastır, 19.yy'ın ikinci yarısında yörede yaşamış olan eşkıya Cin Ali'den isimlerini almıştır. Uzaktan bakıldığında Trabzon ilimizdeki Sümela Manastırı'nı andıran yapı yine Sümela Manastırı gibi dışa bakan yönü duvarla kaplanmış şekildedir. Bu yapı şekli ve yörede benzer tarihli yapılar ile manastırın Roma döneminde güvenlik amaçlı kullanıldığı sonucunu çıkartmaktadır (Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı, (BT) s. 30).

3.1.1.2. Soğuksu Milli Parkı Jeositleri

Soğuksu Milli Parkı'nın tamamı lav, tüf, aglomera gibi volkanik kayalarla kaplıdır. Park alanının ve ilçe merkezinin kuzey kısmını oluşturan yamaçlar, andezitler

ve yer yer koyu renkli gaz boşluğu fazla olan lavlarla kaplıdır. Aynı zamanda bölgede aglomera ve tüfler ile yanall ve düşey geçişli olarak yer almaktadır. Eğribelen Sırtı, Karagüney Sırtı, Domuzgöleci Sırtı arasında kalan bölgede de aglomeralar hâkimdir, tuf ve lavlar az gözlenir. Milli parkın çeşitli noktalarında jeosit durakları mevcuttur (Şekil 3.2.). Miyosen dönemde bölgede yer yer göl alanları bulunmaktadır. Göller, volkanizmanın ara verdiği zamanlarda ve/veya volkanik faaliyetlerin ulaşmadığı alanlarda oluşmuştur. Bu ortamlarda kumtaşı, kıltaşı, killi kireçtaşı ve diyomit gibi çökel kayalarla beraber volkanik unsurların göl tabanına taşınması ya da gölde birikimi ile volkano-sedimenterler oluşmuştur. Yörenin istiflenmenin en üstünde Pliyosen yaşlı karasal kumtaşı ve çakıltaşları bulunmaktadır. Milli parkın güney ve güneydoğu kesimlerinde bol miktarda tuf, aglomera ile beraber abdezitik-trakiandezitik lavlar yer almaktadır. Gökkaya Tepe, Kel Tepe, Samrıdoruk Tepe ve Uzunkavaklı mevkiinde lavlar çok tipiktir. Uzunkavaklı mevkiinde, diğerlerinden farklı olarak tüfler içinde volkano-sedimenter oluşumlar ve aralarında silisleşmiş ağaç fosilleri bulunmaktadır. (Kazancı vd., 2007: 12). Soğuksu Milli Parkı'nda çeşitli oluşumlar mevcuttur. Bunlar arasında;

Şekil 3.2. Soğuksu Milli Parkı Jeoloji ve Jeosit Durakları Haritası (Kazancı vd., 2007: 12).

Batılğanın Dere Andeziti: Soğuksu Milli Parkı'nın girişini takiben yol boyunca, vadinin he iki yamacında, Batılğanın Dere Büyük Soğuksu Dere birleşme noktasının yakınlarında andezitler görülmektedir. Gözenekli ve koyu kahverengi lavlar arasında aglomera seviyeleri bulunmaktadır. (Kazancı vd., 2007: 14).

Büyük Soğuksu Dere Tüfleri: Patalya Otel'in yakınlarında bulunan tüfler gevşek dokulu olup renkleri gri-beyazdır. İçlerinde yer yer andezit lavlar ve aglomera seviyeleri bulunur. Bu tüflerin çıktığı volkanik nokta sonraki volkanik patlamalarla örtülmüştür, ancak Kızılcahamam'da yer aldığı kesindir (Kazancı vd., 2007: 15).

Samrîdoruk Tepe Tüfleri ve Pişme Zonları: Samrîdoruk Tepe ile Kel Tepe arasındaki bölgede yer alan ve volkanik sıcaklık etkisi gözlenen alanda tuf, aglomera ve lav seviyeleri bulunur. Bunlar yer yer koyu kırmızı renge sahiptir. Kırmızı renk, tüfler üzerinde sıcak olarak gelen lavların tüflerde bulunan az miktarda demiri oksitlemesiyle oluşmuştur. Normal atmosfer şartlarında, kayalar ortaya çıkan demiroksit renklenmeye sebep olur. Burada ise renklenme pişme etkisiyle yani bir tür yanma ile oluşmuştur. Bu olaya doğada çok sık rastlanmaz ve yakan unsur ile yanmaya maruz kalan unsurun sıcaklıklarının farklı olduğunu kanıtlar (Kazancı vd., 2007: 16).

Uzunkavak (Kuzcapınar) Silisleşmiş Ağaçları: Milli parkın en nadide jeositlerindendir. Miyosen'de çam ve meşe ormanına ait bazı ağaçların silisleşmesi ürünüdür (Fotoğraf 3.5). Yörenin asıl kayaları tuf, aglomera, marn olup, silisifiye seviyelerle birlikte tipik bir volkano-sedimenter istif oluşturur. Ağaç fosilleri, doğu-batı istikametinde yaklaşık 180 m uzunluğunda ve 1-4 metre kalınlığında silisli bir seviye içerisinde yer alır. Boyutları farklılık gösteren ağaç fosillerini en büyüğünün eni 2,25 m, boyu ise 2,80 m'dir (Kazancı vd., 2007: 17).

Fotoğraf 3.5. Uzunkavak Çevresinden Alınıp Sergilenen Ağaç Fosili.

İncegeliş Sırtı Tüf ve Aglomeraları: Bu oluşumlar, milli parkın en iyi gözlendiği hâkim bir sırt üzerinde yer almaktadır. Özellikle Karaakbaba gözlemlemek için de ideal bir mevkiidir. Yörede aglomeralar, tüfler ile birlikte bulunur. İncegeliş sırtının yakın çevresinde andezit lavları, lavların üzerine gelen tüfler ve aglomeralar ile beraber pişme zonları izlenir. Aglomera parçalı veya kırıntılı volkanik kayadır. Az miktarda tüf ve çeşitli boylarda lav bloklarıyla beraber bulunur. Parçalı oluşun değişik mekanizmaları dolayısıyla aglomera oluşumunun da çeşitli yolları vardır. En bilineni büyük lav domlarının çökmesidir (Kazancı vd., 2007: 19).

Eğribelen Sırtı Trakiandeziti ve Kızılcahamam Lalesi: Milli parkın yüksek kesimlerinde önemli litolojik öğelerden biri de trakiandezittir. En güzel örnekleri Eğribelen sırtı ve yöresine görülür. Trakiandezit, volkanlardan lav olarak çıkıp yayılan boz, koyu gri renkli, bol çatlaklı volkanik kayadır. Bileşimi andezit ve trakit

arasındadır, fakat andezite daha yakındır. Az miktarda asidik plajiyoklaz ve alkali feldspat kapsar. Soğuksu Milli Parkı içerisinde rastlanan ve önemli bir yeri olan Kızılcahamam Lalesi trakiandezitlerin üzerinde büyüeyebilen endemik bir türdür. Lale, parlak kırmızı bir renge sahiptir ve Mayıs ayında açar. Kızılcahamam Lalesi, orman içinde fakat güneş alabilen taşlık yerlerde gelişmektedir. Trakiandezitlerin kimyasal bileşeninin Kızılcahamam Lalesi için önemli olduğu düşünülmektedir (Kazancı vd., 2007: 20).

Kızılcahamam Sıcak Su Kaynakları: İlçeye ismini veren sıcak su kaynakları, ilçenin genelinde yer aldığı gibi Soğuksu Milli Parkı'nda da bulunur. En belirgin kaynaklar Kızılcahamam vadisi boyunca olup, suyun yüzeye çıkış sıcaklığı 50–51°C, derinlerde 86°C kadardır. Jeotermal potansiyeli oldukça fazla olan yörede, MTA ve İller Bankası tarafından yapılan sondajlarla yüksek debili sıcak sular keşfedilmiştir (Kazancı vd., 2007: 21).

Acısuderesi Maden Suyu ve Travertenleri: Acısuderesi Maden Suyu, Kızılcahamam ilçe merkezinin yaklaşık 4 km kuzeydoğusunda yer alır. Acısuderesi içinde birçok noktada doğal maden suyu çıkışları bulunmaktadır. Suların çıkış sıcaklığı 31-34°C arasındadır. Maden sularının yeraltında bulunuş ve yüzeye çıkış mekanizması diğer sularla benzerdir. Acısuderesi jeositinde de ısıtıcı kayaktan etkilenme söz konusudur. Bu suyun ılık olması diğer jeotermal kaynaklara (Kızılcahamam ve Sey Hamamı gibi) yakınlığı büyük bir jeotermal sistemin bir parçası olduğunun göstergesidir. Bölgedeki D-KD ve B-GB yönlü paralel kırıklar maden suyunun yüzeye çıkmasını sağlamıştır (Kazancı vd., 2007: 23).

3.1.1.3. Yayla Alanları

Yeşil turizm şekillerinden birini oluşturan yayla turizmi, yaylaların turizm maksatlı kullanımıyla ortaya çıkmıştır. Genellikle hayvancılık amacıyla yürütülen yaylacılık faaliyeti, hava değişimini yani sağlıklı iklimde bulunmayı da kapsamaktadır. Yayla turizminde ana etmen, sıcaklığın fazla olduğu aşağı rakımlardan ılıman değerlere sahip alanlara kaçıştır (Zaman, 2010: 200).

Kızılcahamam ilçesinde çok sayıda yayla yerleşmesi bulunmamaktadır. İlçede, eskiden beri yaylacılık geleneğinin yaşandığı köylerde sakinler, dağlık alanlardaki

çayırılık arazileri, hayvan otlatma amacıyla yayla olarak ortaklaşa kullanılmaktaydı (Eker, 2001: 53). Günümüzde de aynı amaçla kullanılan ilçe yaylalarının önemli bir bölümü, insanların şehir hayatından uzaklaşıp doğaya dönüşün başlamasıyla birer cazibe merkezi haline gelmiştir. Özellikle Ankara merkezli tur şirketlerinin organize ettikleri gezilerle bölge yaylaları daha fazla tanınmakta ve ziyaretçi çekmektedir. Doğu Karadeniz yaylaları ile kıyaslanacak kadar doğal zenginliğe sahip olan bölge yaylaları, ilçenin ekoturizm açısından gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu şekilde değerlendirilen yaylalardan bazıları şunlardır:

Olucak Yaylası: Kızılcahamam'a yaklaşık 40 km mesafede bulunan yayla, Haziran-Eylül ayları arasında hayvan otlatmak maksadıyla kullanılmaktadır. Doğa, trekking ve yayla turizmlerine uygundur.

Başköy Yaylası: Çevresi çam ormanları ile kaplı olan yayla, Kızılcahamam'a 45 km uzaklıktadır. Doğa yürüyüşü için elverişli olan yayla, genellikle Haziran-Eylül aylarında hayvan otlatmak amacıyla kullanılmaktadır.

Salın (Maden) Yaylası: Yaklaşık 2015 m yükseltide bulunan yayla, Kızılcahamam'a 35 km mesafede olup çevresi çam ormanları ile kaplıdır. Yayla su kaynağı bakımından zengindir. Yayla kamping, doğa yürüyüşü ve yayla turizmi için elverişlidir.

Süleler Yaylası: Süleler Köyü'ne 5 km uzaklıkta yer alan yaylanın yakın çevresi çam ağaçlarıyla kaplıdır. Bölgedeki yayla evleri dikkat çekmektedir.

Miyala (Miala) Yaylası: Yayla, Kızılcahamam ilçesi Süleler köyü yakınlarındadır. Çevresi çam ormanlarıyla kaplı olan yaylada bir de gölet bulunması cazibesini arttırmaktadır. Oldukça geniş bir düzlüğe sahip olan yayla arazisi kamp kurmak için elverişlidir.

İğceler Yaylası: Miyala Yaylası'na ve Süleler Köyü'ne çok yakın bir konumda bulunan yaylanın çevresi çam ormanlarından müteşekkildir. İlçe merkezine yaklaşık 28 km mesafede olan yaylada, geleneksel yayla evlerinin yanında yeni yapılaşmalarda görülmektedir.

Kanlıpınar Yaylası: Berçinçatak Köyü yakınlarında bulunan yaylanın çevresi çam ormanları ile kaplıdır. Yayla; trekking, bisiklet turları, kamp gibi faaliyetler için son derece elverişlidir

Kasımlar Yaylası: Kızılcahamam-Kasımlar Köyü'ne 11 km, Kızılcahamam'a 35 km mesafede bulunan yaylanın çevresi çam ağaçlarının hâkim olduğu bir floraya sahiptir. Yaylada yerleşme durumu üst düzeydedir. Ağır kış dönemine kadar halk yaylada konaklamaktadır.

Semer Yaylası: Semer Köyü yakınında bulunan yayla, yaz aylarında mera olarak kullanılmaktadır. Yayla kamp, trekking faaliyetleri için uygundur.

Elmaçayır Yaylası: Yukarıhöyük Köyü'nde bulunan yaylanın çevresi çam ormanları ile kaplı durumdadır. Yaylada büyükçe bir gölet bulunmaktadır. Yayladaki evler harap olmuş vaziyettedir. Yayla kuş gözlemi ve fotoğrafçılık için elverişlidir (Erdoğan, 2010: 859).

3.1.1.4. Dağlık Alanlar

Kızılcahamam'ın sahip olduğu yüzey şekilleri, bölge iklim ve bitki örtüsün farklılaşmasına neden olmuştur. Bu farklılıkta en önemli etken bölgenin dağlık ve engebeli yapısıdır. Bilinmektedir ki, gelişen dünyada son yıllarda turizm mevcut kalıbı dışına çıkarak daha karmaşık ve farklı bir yapıya bürünmüştür. Bu yapı içerisindeki öğelerden bazıları *dağ turizmi, alpinizm, dağcılık, tırmanış* ve *adrenalin turizmi*dir. Bu öğeleri Kızılcahamam ilçesi ölçeğinde düşündüğümüzde son derece pozitif bir tablo karşımıza çıkmaktadır. İlçe, hem sahip olduğu engebeli-dağlık yapısıyla tırmanış, dağcılık, adrenalin sporlarına hem de gür ormanları ve temiz havasıyla alpinizme uygundur. Bu da, ilçedeki dağlık alanların turizm için ciddi birer unsur olduğunu göstermektedir. Özellikle şehir yaşamından uzaklaşıp doğa ile baş başa kalmak isteyen ziyaretçilerin tercih alanlarından biri olan Kızılcahamam ilçesi, gerekli özen gösterildiğinde ülkemizin önemli dağ turizm merkezlerinden biri olabilir.

3.1.2. Hidrografik Unsurların Turizm Amaçlı Kullanımı

Jeotermal Alanlar: Kızılcahamam jeotermal alanı ve çevresinde İller Bankası, MTA ve üniversiteler tarafında çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Kızılcahamam

Belediyesi MTA'ya ücret karşılığında 1984 yılında MTA-1 kuyusunu açtırmıştır. Jeotermal sondaj sonucunda kuyudan 75,5°C sıcaklıkta ve 45 lt/sn debide jeotermal su çıkışı gerçekleşmiş ve bölgenin jeotermal potansiyeli gün yüzüne çıkmıştır. Sonraki dönemlerde sahanın potansiyelini artırmak ve yeni yatırımlar yapabilmek için yeni kuyular açılmıştır. Bölgede bugüne kadar MTA tarafından 5 adet gradyan sondajı, belediye tarafından ise 10 adet jeotermal üretim sondajı olmak üzere toplam 15 adet arama-üretim sondaj kuyusu açılmıştır. Günümüzde 10 adet jeotermal kuyudan jeotermal su üretimi ve MTA-1 kuyusundan da yalnızca reenjeksiyon yapılmaktadır. Kızılcahamam jeotermal alanındaki potansiyelin keşfedilmesiyle beraber jeotermal ısıtmayı gerçekleştirmek maksadıyla Kızılcahamam Belediyesi tarafından 11.07.1994 tarihinde 57.500 TL sermaye ile hissesinin %99.99'u Belediyeye ait olan bir anonim şirket kurulmuştur. 1995 yılında 1750 konut kapasiteli jeotermal ısıtma sistemi kurmak için proje hazırlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Günümüzde ısıtma sisteminden faydalanan konut kapasitesi 2800'ü bulmuştur. Merkezi ısıtma sistemi için ısı enerjisinin bir kısmı alınarak 45°C ye düşürülen jeotermal su, herhangi bir özelliği bozulmadan ilçede bulunan 15 tesise kaplıca amacıyla verilmektedir. Kızılcahamam jeotermal suları 1 gr/lt'nin üzerinde erimiş mineral ihtiva etmesi nedeniyle termomineral sularıdır. Kuyulardan üretilen jeotermal sular kimyasal açıdan "Sodyum Bikarbonatlı Florürlü, Bor ve Flörür İçeren Sıcak Sular" sınıfına dâhil olmaktadır. 2009 yılında jeotermal kuyulardan üretilen su miktarı toplamı 93 lt/sn iken 2011 yılında kuyulardan yaklaşık olarak 70 lt/sn üretim sağlanmıştır. Isı merkezinden karşılanan jeotermal suyun ortalama sıcaklığı ise yaklaşık 75°C dir. Kış aylarında İHL-1 kuyusu haricindeki bütün kuyular kullanılmaktadır. Yaz aylarında ise İHL-1 ve KHJ-1 kuyusundan ortalama 70 lt/sn debide üretim yapılmakla beraber gerek görüldüğü takdirde İHL-2 kuyusu da sisteme takviye amaçlı dâhil edilmektedir (Tablo 3.1). Jeotermal su yazın banyo suyu ısıtması ile kaplıcalara termal su ulaştırmak amacıyla kullanılmaktadır (Şekil 3.3). Zaman zaman bazı kuyular rezervuar dengesini korumak için dinlendirilmeye alınmaktadır (Özbek, 2012: 12).

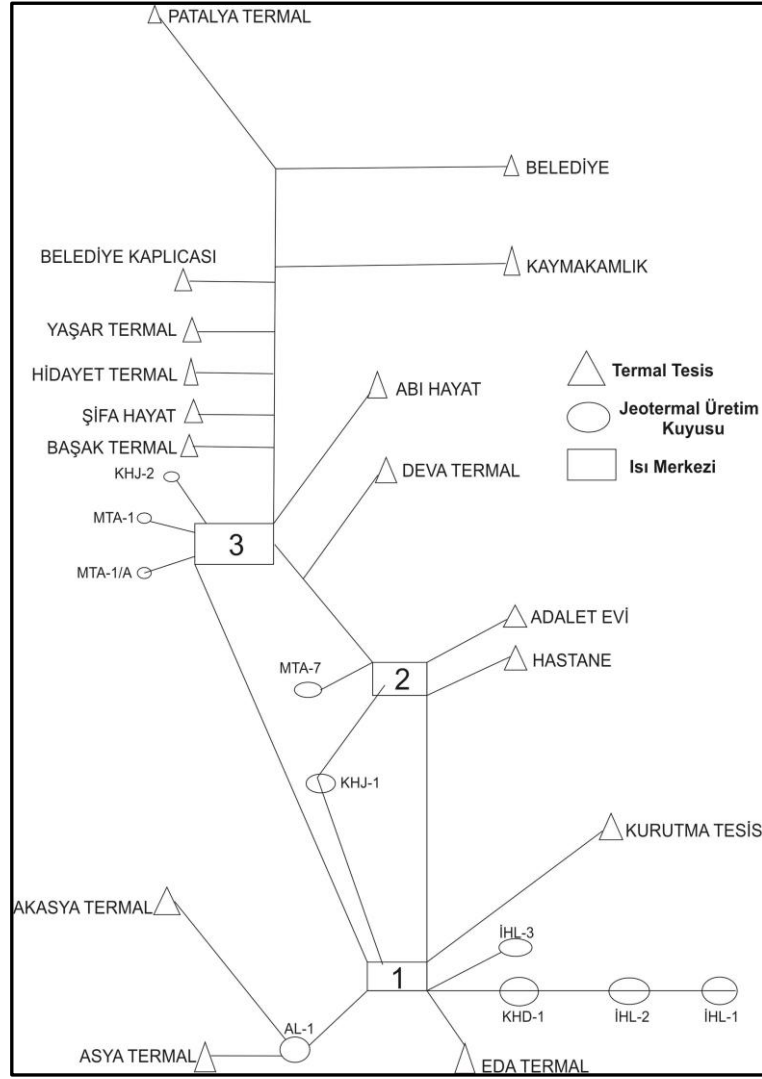
Tablo 3.1. Termal Tesislerle Yapılan Sözleşmede Verilmesi Gereken Jeotermal Su İle Verilebilen Su Miktarı (2012).

Tesis Adı	Verilmesi Gereken Su lt/sn	Verilen Su lt/sn	Tesis Adı	Verilmesi Gereken Su lt/sn	Verilen Su lt/sn
Patalya Termal	20	7	Himmet Termal	2	2
Hotel Ab-1 Hayat	5	3	Belediye	10	9
Şifa Hayat	2	2	Kaymakamlık	5	5
Asya Termal Hotel	40	12	Adalet Evi	3	3
Eda Termal	5	5	Hastane	2	2
Deva Termal	2	2	Başak Termal	3	3
Akasya Termal	20	7	Kurutma	10	6
Yaşar Termal	2	2	Toplam	131	70

Kaynak: Özbek, 2012: 14

Kızılcahamam Termal Sularının Özellikleri: Termal sular içerdiği mineral özellikleri suların şifa özelliklerini değiştirmektedir. Bu nedenle kaplıca hizmeti sunan tesisler sundukları termal suları uzman kuruluşlara test ettirerek daha kaliteli ve güvenilir hizmet vermektedirler.

Kızılcahamam kaplıca suları hekim kontrolünde banyo uygulamaları olarak inflamatuvar romatizmal hastalıkların kronik dönemlerinde, kronik bel ağrısı, eklem hastalıkları, yumuşak doku hastalıklarında (miyozit, tendinit gibi), ortopedik operasyonlar sonrasında uzun süre hareketsiz kalmayı gerektiren durumlarda, nörolojik rahatsızlıklarda, stres bozukluklarında, spor yaralanmalarında iyileştirme veya tedaviyi destekleyici unsur olarak kullanılabilir. İçme kürü şeklinde ise florür ve bikarbonat içermesi sebebiyle osteoporozda, üst gastrointestinal sorunlarında yardımcı tedavi olarak kullanılabilir.

Şekil 3.3. Kızılcahamam Termal Su Dağıtım Şeması (Özbek, 2012: 15)

İlçedeki termal kaynaklar Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi tarafından araştırılmış ve faydalı olduğu rahatsızlıklar belirlenmiştir. Bu araştırma Kızılcahamam'ın sağlık turizmi potansiyelini de geliştirmiştir. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Prof. Dr. Tansu Karabay Arasıl ve Prof. Dr. Atıf Taşpınar tarafından hazırlanan rapora göre Kızılcahamam termal sularının tedavi açısından iyi geldiği hastalıklar şu şekilde sıralanmıştır.

- Eklemlerin iltihaplı ve iltihapsiz kronik hastalıklarında
- Eklem çevresindeki dokuların romatizmaya bağlı ağrılı hastalıklarında eklem ve bağların hareketini sınırlandıran rahatsızlıklarda,
- Eklemdeki romatizmaya veya burkulmaya bağlı şişkinlerin tedavisinde,

- Özellikle aşırı kilolu erkeklerde görülen GUT hastalığının kronik devrelerinde,
- Kırık-çıkık sonrası devam eden ağrı ve hareketsizliklerin tedavisinde,
- Kol ve bacak felçlerinin kronik devreleri ile çocuk felçlerinde,
- Romatizmal hastalılara veya tümör iltihabı hariç çeşitli bozukluklara bağlı omuz, kol, bel ve bacak ağrılarında,
- Kadınların müzmin bel ağrılarında ve kadın hastalıklarında,
- Bazı ruhsal hastalıklarda, aşırı sinirlilik hallerinde, bazı cilt hastalıklarının tedavisinde,
- Saçlı derinin kepeklenmeleri, sedef hastalığı ve derinin iltihaplı hastalıklarda,
- Egzama ve derinin kaşıntılı hastalıklarında,
- Ağız içi hastalıklarında,
- Artma eğilimi gösteren deri hastalıklarında,
- Saç kırılmaları, kepeklenmeler ve sulu kabuklanmalarda,
- Kasık ve ayak mantarlarında, sedef hastalığının geç evresinde sebebi belli olmayan kaşıntılarda, gözlerin çapaklanmasında, derinin kabuklanmasında ve mikroplarla zedelenmesinde,
- Egzamalarda, ellerde ve ayaklarda, parmak arası sulu, akıntılı, kaşıntılı hastalıklar, sabun, sprej, petrol ürünleriyle olan alerjinin yok edilme sinde, cilt çatlaklarında,
- Ağız içinde dilde, yanak içindeki yaralarda, müzmin boğaz hastalıklarında,
- Soğutularak içilmek suretiyle solucan, tenya, kurt ve şerit düşürülmesinde, hazmın kolaylaştırılmasında,
- Oturma banyolarıyla devamlı kanayan mayasılarda,
- Uzun yıllar süren mafsalsız rahatsızlıklarında,
- Lumbago, sırt, bel ağrıları, kol ve bacaklardaki uyuşma ve şişlikte,
- Vücuttaki çeşitli kırık çıkıkların iyileşme safhasında ve daha sonraki ağrıların giderilmesinde,
- Fazla gıda ile beslenen şişman hastalardaki ayak ve bacak ağrılarında,
- Kronikleşmiş yatalak hastalarda çocuk felçleri, siyatik ağrılarında, kadınların müzmin bel ağrılarında ateş basmalarında, ayak şişmelerinde bazı kısırlıkların tedavisinde olumlu sonuçlar vermektedir (Keskin, 2008: 103).

3.1.3. Bitki Örtüsü Özelliklerinin Turizm Amaçlı Kullanımı

3.1.3.1. Milli Park ve Tabiat Parkları

Kızılcahamam coğrafi konumunun verdiği avantaj ile çeşitli iklimlere, dolayısıyla da bitki örtüsü çeşitliliğine sahiptir. İlçede bu konuda en özel alan *Soğuksu Milli Parkı*'dır. Diğerlerini ise, *Şahinler* ve *Kartaltepe tabiat parkları* oluşturur.

Soğuksu Milli Parkı: Milli park diğer bir ifadeyle ulusal park, genel peyzajı, doğal ve beşeri çevre unsurları devlet tarafından oluşturulan yasal kararlarla koruma altına alınmış ve yararlanma biçimleri belirli şartlara bağlı olan ekosistemler bütünüdür (Doğanay, 2001: 150).

Soğuksu Milli Parkı, İç Anadolu Bölgesi, Yukarı Sakarya Bölümü'nde, 40° 31' 26"- 40° 34' 13" kuzey enlemler ile 32° 35' 10" – 32° 39' 31" doğu boylamları arasında yer almaktadır. Ankara şehir merkezine yaklaşık 80 km mesafededir. Ankara-İstanbul eski ana güzergâhı olan E-5 (D750) devlet karayolu üzerinde, Kızılcahamam ilçe merkezinin 1 km kuzeybatısında bulunmaktadır. Yükseltisi 1030 m ile 1790 metreler arasında değişen milli parkın alanı 1195 hektardır. Soğuksu Milli Parkının yakın çevresinde, Karacaören, Sazak, Saraycık ve Alveren köyleri bulunmaktadır. Bu köyler 10-20 hanelik küçük köylerdir. Soğuksu Milli Parkı engebeli bir topoğrafik yapıya sahiptir (Fotoğraf 3.6). Tolubelen Tepe'de 1776 m ve Arhut Tepesi'nde ise 1789 m ile en yüksek noktasına ulaşır. Soğuksu Milli Parkı içindeki belli başlı tepeler; Arhut Tepe (1789 m), Tolubelen Tepesi (1776 m), Harmandoruk Tepe (1648 m), Doruktepe (1530 m.), Samrıdoruk Tepe (1447 m), Kayabelen Tepesi (1400 m.), Kel Tepe (1393 m.) ve Kara Tepe (1300 m)'dir. Önemli sırtlar ise; Domuz Göleti Sırtı, Yanıksırtı, Çakmağın Doruk, Eğerbelen Sırtı, Kocagüney Sırtı, Kızılset Sırtı, Gölün Doruk, İncegeliş Sırtı ve Uzunkayalık'tır (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 64; Doğan, 2007: 8; Turan, 2007: 56).

Fotoğraf 3.6. İncegeliş Mevkiinden Soğuksu Milli Parkı'nın Görünüşü.

İç Anadolu steplerinden Kuzey Anadolu'nun gür ve yeşil ormanlık bölgelerine geçiş kuşağında yer alan Soğuksu Milli Parkı, iki ana vadiye açılan pek çok yan vadi ve vadiler arası düzlüklerden meydana gelen jeomorfolojik bir yapıya sahiptir. Jeolojik yapı ise, andezit, bazalt, tuf ve anglomera türü kayalardan oluşmaktadır. Yöre ormanlarının bulunduğu saha volkanik kayalardan oluşmuştur. Bu nedenle yörede sıcak su ve soğuk su kaynakları bulunmakta, sıcak su kaynakları kaplıca olarak değerlendirilmektedir. Soğuksu Milli Parkı, flora yönünden oldukça zengindir. Milli parktaki hâkim ağaç türlerini; karaçam, sarıçam, köknar ve gürgen oluşturur. Ayrıca, ardıç, meşe, titrek kavak, söğüt, gürgen, akçaağaç, kızılçık, yalancı akasya, alıç, karaçalı, ahlat ve yabani fındık ağaçları da mevcuttur. Genel olarak sahanın hemen her bölümünde çeşitli çayır otları ve çiçekler mevcut olup, ayrıca yabani çilek, yabani gül, dağ lalesi ve adi böğürtlen gibi bitkiler de vardır. Milli Parkın 930 hektarı alanı ormanlıktır (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 65; Turan, 2007: 57).

Soğuksu Milli Parkı faunası; kuşlar, memeliler ve sürüngenler olarak sınıflandırılır. Alanda, hem koru hem de baltalık orman karakterlerinde ormanların oluşu ve diri örtünün bulunması nedeniyle fauna önemli sayılabilecek yaban hayatı

çeşitliliğine sahiptir. Milli park sahasında yaban domuzu, ayı, tilki, çakal, kurt, sincap ve tavşan gibi memeli hayvanlar ile nadiren de olsa kızıl geyik ve karaca türü memeli hayvanlar da bulunmaktadır. Çoğunlukla görülen sincaplar ile ayılar, gelen ziyaretçilerin ilgi odağıdır. Ayrıca, milli parkta, 160 civarında kuş türü bulunmaktadır. Bu kuş türlerinin en önemlisi dünya çapında koruma altına alınan Kara Akbaba (*Aegypius monachus*) dır. Kara Akbaba kuş çiftleri, İspanyadan sonra en çok ülkemizde, ülkemizde de Eskişehir'den sonra en çok Soğuksu Milli Parkı'nda gözlenmektedir. 2009 yılı sonunda Soğuksu Milli Parkı Kayabeleni Tepesi yamacına, *Kara Akbaba Gözetleme İstasyonu*, Yanık Sırtı mevkiine ise *Kara Akbaba Besleme İstasyonu* yapılmıştır. Türkiye de ilk olarak böyle bir proje gerçekleştirilmiş olup, bu sayede hem kara akbabalar koruma altına alınmış hem de gelen ziyaretçilere tanıtımı sağlanmıştır (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 64; Turan, 2007: 65).

Soğuksu Milli Parkı sınırları içinde orman, step, çayır ve dere ekosistemi olmak üzere başlıca 4 ekosistem tipi olduğu belirlenmiştir. Çoğunlukta olan orman ekosistemi ise, kendi içinde yaprak döken ormanlar ve ibreli ormanlar olmak üzere iki farklı şekilde görülmektedir. Yaklaşık 930 hektarı ormanlık saha olan Soğuksu Milli Parkı'nda, ibreli ağaçlar çoğunluktadır. En belirginini de karaçam ağaçlarıdır. Step ekosistemi orman açıklıklarında, çayır ekosistemi eğilimi olmayan yaz aylarında suyu çekilen çok nemli alanlarda yayılış göstermektedir. Dere ekosistemi ise yazları suları çok azalan ya da kuruyan Batılğanın Dere ve Küçük Soğuksu Deresi'nde eğimsiz düz alanlarda bulunur. Milli park, bitki coğrafyası bakımından Avrupa-Sibiryaya bölgesine ait türlerini barındırmaktadır. Bölgede hâkim olan vejetasyon tipleri ve bunların fizyonomik görünimleri bölge vejetasyonunun İç Anadolu'dan çok Karadeniz vejetasyonuna benzediğini göstermektedir. Soğuksu Milli Parkı, Ankara'ya yakın mesafede bulunması ve şifalı kaplıcaları ile tanınmıştır. Kızılcahamam ilçesine bitişik olmasının yanı sıra, insanların eğlenmesine, dinlenmesine ve kısa süreli tatil yapmasına imkân sağlamaktadır. Ayrıca; bilimsel ve eğitsel amaçlı çalışmalara olanak veren, orman, dağ ve su peyzajlarının bütünleştiği doğal kaynak değerlerin yanında, konaklama tesisleri, çadırli kamp ve günübirlik kullanım alanları ile rekreasyonel kullanım taleplerini karşılayacak kaynak değerlerine sahiptir. Atatürk Çamı Alanı, Soğuksu Milli Parkı içerisinde tarihi değer ifade eden tek yerdir. 1934 yılında burada oturup dinlenen ve çay içen Gazi Mustafa Kemal Atatürk bölgeyi *Ankara'nın akciğerleri* olarak yorumlamıştır.

Bu alanda her yıl 16 Temmuz tarihinde Kızılcahamam Belediyesi ve Kızılcahamam Kaymakamlığı tarafından organize edilen **Atatürk Günü** düzenlenmektedir (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 67; Turan, 2007: 65).

Soğuksu Milli Parkı, Orman Genel Müdürlüğü'nün teklifi ve Tarım Bakanlığı'nın onayıyla 19.02.1959 tarihinde kurulmuştur. Soğuksu ormanlarının İç Anadolu Step Ekosistemine geçiş bölgesindeki nadir ormanlardan bir tanesi olması, 1400 rakımlı bir yayla üzerinde bulunması; ender doğal güzellikleri bünyesinde saklaması, yayla hayatına, kamp kurma amacına uygun, kaplıca ve içme suları bulunan ve her türlü sosyal, kültürel ve turizm faaliyetlerine uygun olduğundan milli park haline getirilmiştir (Fotoğraf 3.7).

Fotoğraf 3.7. Milli Park Alanına İlçe Merkezinden Yapılan Girişlerde Kullanılan Kapı.

Soğuksu Milli Parkı içerisinde herhangi bir yerleşim alanı bulunmadığı için geçmiş dönemlere ilişkin tarihsel ve arkeolojik bir kalıntı, tespit ve tescil edilmiş bir höyük bulunmamaktadır. Soğuksu Milli Parkı kuzeyinde “Kuzcapınarı Mevkii”nde; 10-12 milyon yıl önceki volkanik faaliyetler sonucu taşlaşmış ağaçların yer aldığı bir alan bulunmaktadır. Silişleşmiş ağaç gövdelerinden biri 170 cm çapındadır ve 2,5 m yüksekliğindeki bir bölümü korunmuştur. Bu örnekte, eski ağaca ait büyüme halkaları çok belirgindir. (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 55). Yakındaki başka bir

örnekte birbirine neredeyse bitişik 2-3 gövdenin birlikte silişleştigi anlaşılmaktadır (Fotoğraf 3.8).

Fotoğraf 3.8. Milli Park Sınırları İçinde Yer Alan, Çevre Düzenlemesi Yapılmış Fossil Ağaç Gövdelerinden Bir Görünüm.

Soğuksu Milli Parkı, orman içi rekreasyon faaliyetleri içerisinde yer alan yürüyüş, kampçılık, doğa araştırmaları, kuş gözlemleri ve foto safari ile *ekoturizme* son derece elverişlidir. Ayrıca, bitki inceleme (*botanik turizmi*) açısından son derece önemli mantar ve geofit türleri içeren alan, kaynak değeri taşımaktadır. *Dağcılık* ise Osman Dede Tepesi'nin kuzey batısını içeren bölümde gerçekleştirilebilmektedir (Turan, 2007: 55-72; www.milliparklar.gov.tr, 2014).

Şahinler Tabiat Parkı: Alanı 40 hektar olan ve 2009 yılında kurulan tabiat parkı, Kızılcahamam ilçe merkezine 30 km mesafede olup, Ankara-İstanbul karayolu üzerindedir. Yaban hayatı varlığı bakımından zengin olan alanda; tilki, çakal, sansar, sincap, tavşan, kurt ve keklik yaşamaktadır. Bölgede orman varlığı; karaçam, sarıçam, kayın, meşe, ardıç ağaçlarından oluşmakla beraber; eğrelti otu, ısırgan, kuşburnu, çayır

otları ve orman sarmaşığı gibi bitkilere de rastlanmaktadır (www.milliparklar.gov.tr, 2014).

Kartaltepe Tabiat Parkı, Ankara-Kızılcahamam yolu üzerinde Kargasekmez Geçidi mevkiinde bulunan alan 93 hektar olup, 2011 yılında tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Park içinde 2 adet gölet bulunmaktadır (www.milliparklar.gov.tr, 2014).

3.2. BEŞERİ ÇEKİCİLİKLER

3.2.1. Tarihi Çekicilikler

3.2.1.1. Türbeler

Tarihi çekiciliklerden birini türbeler teşkil etmektedir. Dini bakımdan halkımızın bu eserlere karşı olan ilgisi göz önüne alındığında, turizm maksadıyla değerlendirilebilecek önemli potansiyel kaynaklar arasında yer alırlar. Bu bağlamda, *Kızılcahamam ilçesinde Kırmızı Ebe, Oruç Gazi Türbeleri, Baba Kibel Türbesi (Kibel Baba), Mehmet Dede Türbesi, Yunus Dede Türbesi, Durali Dede Türbesi ve Savcı Dede (Savcı Bey) Türbesi* bulunmaktadır. Bu türbelerin özelliklerini kısaca şu şekilde belirtmek mümkündür.

3.2.1.1.1. Kırmızı Ebe Türbesi ile Ayran Taşı

Çeşitli kaynaklarda ve rivayetlerde *Kırgız Ebe* olarak da dile getirilen Kırmızı Ebe Türbesi, Kızılcahamam'ın Taşlıca Köyü'ndedir. Türbe, köyün doğu çıkışında küçük bir tepe üzerinde olup, 2001 yılında hayırsever bir kişi tarafında restore edilmiştir.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Orta Asya'dan gelen Oğuz Boyları tarafından gerçekleşmiştir. Bu göçlerin ne zaman ve nasıl olduğu yönünde kesin bilgiler bulunmamaktadır. Hiç şüphe yok ki Malazgirt Zaferi'nin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında önemli bir etkidir. Ancak asıl göç dalgalarının Moğol istilası dönemlerinde olduğu Anadolu'ya gelen Türklerin çeşitli bölgelere yerleştiği veya yerleştirildiği tahmin edilmektedir. Taşlıca köyünün ilk sakinlerinin de bu şekilde yöreye geldikleri rivayet edilmektedir. Nitekim rivayete göre; kendisinden önce başlatılan gaza seferlerini devam ettiren Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat (1220-

1237) ordusuyla, şimdiki Başköy yakınlarındaki Rum kalesini fethederken bir yaz günü Horasan erenlerinin yaşadığı veya Gaziyan-ı Rum merkezlerinden biri olan, Yabanâbad'ın Taşlıca Köyü'ne gelerek konaklama ihtiyacı hisseder. Köyün eli silah tutanları başka bir cephede bulunurlarken, köylüleri temsilen Bacıyan-ı Rum temsilcilerinden *Kırmızı Ebe* adında bir kadın Selçuklu Sultanı ve ordusunu karşılar. Kırmızı Ebe, babası şehit olmuş oğlu Oruç'a orduyu göstermek ve orduya susuzluklarını gidermeleri için ayran ikram etmek amacıyla ordunun yanına gider. Elinde bulunan bakraç içindeki ayranı orada bulunan taş oluğa döker ve askerlere ikram etmeye başlar. Askerler ayranı hem içerler hem de yanlarındaki su kaplarına doldururlar. Buna rağmen oluktaki ayrandan hiç azalma olmaz. Kırmızı Ebe askerlere ısrarla daha çok ayran ikram etmek ister. Askerlerde yanlarındaki kapların dolu olduğunu belirtmek için saygıyla *Ana dolu* diye karşılık verirler. Bir keramet olgusu şeklinde gerçekleşen bu durum, askerlere sevinç ve mutluluk verir. Askerler arasında efsaneleşen bir bakraç ayranının bütün orduya yettiği şeklindeki konuşmalar en sonunda Sultan Alaaddin Keykubat'ın kulağına gider. Sultan bu durumdan çok etkilenir ve şaşkınlığını gizleyemez ve Kırmızı Ebe'yi yanına çağırarak bu durumdan çok etkilendiğini ve kendilerinin yaşadığı bölgeleri yurt olarak Kırmızı Ebe'nin oğlu Oruç'a verdiğini bir berat ile açıklar (Ağoğlu, 2009: 33).

Ayran Taşı: Kırmızı Ebe'nin Alaaddin Keykubat'ın ordusuna ayran ikram etmek için yanında getirdiği bir bakraç ayranı döktüğü taş oluk olarak bilinir. Taşlıca Köyü'nde, köylüler tarafından "Korunan önü" olarak isimlendirilen mezarlık içerisinde bulunan Ayran Taşı, 2001 yılında Kırmızı Ebe Türbesi'nin yenilenmesi sırasında demir bir kafesle çevrelenerek korumaya alınmıştır. Kafesin yanına bir de taş oluğun kısa öyküsünü anlatan bir kitabe dikilmiştir (Ağoğlu, 2009: 34).

3.2.1.1.2. Oruç Gazi Türbesi

Oruç Gazi, Kırmızı Ebe'nin oğlu olarak bilinir. Türbesi Taşlıca Köyü'nün batı yönündeki mezarlığın içerisinde yer almaktadır. Mimarisi Selçuklu tarzında olan türbe, 2001 yılında bir hayırsever tarafından yenilenmiştir. Türbe içinde Oruç Gazi ve aile çevresinden olduğu düşünülen üç mezar daha bulunmaktadır (Ağoğlu, 2009: 35).

3.2.1.1.3. Baba Kibel Türbesi (Kibel Baba)

Türbe, Yukarı Çeştepe Köyü'nde bulunmaktadır. Baba Kibel'in Tekke (Verimli) Köyü'ndeki Turasan Şah bin Duman Ağa'nın çağdaşı olduğu düşünülmektedir. O, bir tür yol güzergâhı olan yörede yolcuların konaklaması için bir zaviye inşa ettirmiştir. Vakıf kayıtlarında burada Seyyid Osman Dede'nin ve kardeşlerinin zaviyedar olduğu, sonradan bu görevin onlardan alınarak Hüseyin oğlu Halil ve İbrahim oğlu Hüseyin'e verildiği belirtilmektedir. Baba Kibel'in mezarı, eskiden kervansaray olarak bilinen köy meydanındaki harabenin yanında bulunmaktadır. Çeşitli kereler zarar gören bu mezar, türbe vasfını kaybetmiştir. Mezar taşı, mezarın yanındaki binanın duvarına yapı unsuru olarak kullanılmıştır (Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 79).

3.2.1.1.4. Mehmet Dede Türbesi

Mehmet Dede ile ilgili hiçbir yazılı bilgi ve belge bulunmamaktadır. Ancak yakın çevrede manevi yönden büyük zatlardan olduğuna inanılmakta ve Çeştepe Köyü'nün kurucularından olduğu kabul edilmektedir. Halen onun soyundan geldiği kabul edilen ve *Dedeler Sülalesi* olarak bilinen kimseler bulunmaktadır. Köyün orta yerinde kalıntıları bulunan harabelerin, o sülaleye ait olduğu ve köyün ilk yerleşim yerinin de buralar olduğu söylenmektedir. Mehmet Dede'nin kabri, Çeştepe Köyü mezarlığının orta ve en yüksek yerinde bulunmaktadır. Burası Kızılcahamam'a yaklaşık 21 km uzaklıkta bulunmaktadır. Köyün ilk kurucularından olduğu sanılmaktadır. Bu haliyle Anadolu'ya gelen Horasan erenleri geleneğine uygunluk arz etmektedir. Mehmet Dede Türbesi, taş duvardan yapılmış olup, çatısı kiremitle kaplanmış ve üzerinde bir alem bulunmaktadır. Türbenin içerisinde bir sanduka ve kendisine ait olduğu söylenen bir ucunda demir, diğer ucunda bakır bir alem olan bir asa bulunmaktadır. (Ağoğlu, 2009: 48; Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 79).

3.2.1.1.5. Yunus Dede Türbesi

Kızılcahamam'a yaklaşık 5 km uzaklıkta, Bolu yolu üzerinde bulunmaktadır. Şeyh Ali Semerkandi'nin talebesi ve müritlerinden olduğu söylenmektedir. Yörede anlatılan hikayeye göre Şeyh, bütün talebelerine bir görev yeri bulur. Ancak sıra Yunus'a geldiğinde, herhangi bir yer kalmaz. Çok sevdiği Yunus'un üzüldüğünü

gören Şeyh, ona bir bohça hediye eder. Bu duruma çok sevinen Yunus bohçayı alarak doğrudan kendi köyü olan Kızılcaören Yaylası'na geldiğinde onu açar. O sıradan bohçadan fırlayarak çıkan bir bıçak karşısındaki meşe ağacına saplanır. Yunus o köyde kalmaya karar verir ve öldüğü zaman bıçağın saplandığı meşe ağacının dibine gömülür. Bölge insanları arasında yaygın olan rivayetlere göre; Şeyh Ali Semerkandi'yi ziyaret etmek isteyenler önce buraya gelerek Yunus Dede Türbesi'ni ziyaret ederler, sonra da Bardakçılar Köyü'nde bulunan türbeye giderler. Yunus Dede'nin mezarı, 1990 yılına kadar açık iken, bu yılda türbe şekline getirilmiştir. (Ağöğlu, 2009: 48).

3.2.1.1.6. Durali Dede Türbesi

Türbe, Kızılcahamam'a 22 km, Yıldırım Ören Köyü'ne ise 3 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bir oda büyüklüğündeki türbenin üzeri önceden ahşap kaplı iken, 2004 yılında köylüler tarafından restore edilmiştir.

Durali Dede'nin kim olduğı, ne zaman yaşadığı konusunda sağlıklı bir bilgi bulunmamasına rağmen, halk inanışları açısından oldukça etkili bir mekân olarak kabul edilmektedir (Ağöğlu, 2009: 49).

Türbenin geçmişte, özellikle çocuğı olup da kısa süre sonra vefat eden kadınlar tarafından ziyaret edildiğı bilinmektedir. Ziyaret sırasında bir ritüel yapılması gerektiğine ve bu ritüeli gerçekleştirip kurban kesen kadınların çocuklarının hemen ölmeyip, yaşadığına inanılmaktadır (Eker, 2001: 319).

3.2.1.1.7. Savcı Dede (Savcı Bey) Türbesi

Savcı Dede olarak bilinen şahsiyetin ne zaman yaşadığı bilinmemekle beraber 12. yy'da Anadolu'ya gelen Horasanlı derviş gazilerden olduğı düşünülmektedir. Muhterem zatın, kazayı, belayı savuşturduğı ve keramet ehli olduğuna inanılmış ve zamanla Savcı Dede olarak ün kazanmıştır. Savcı Dede, Kınık Köyü kabristanlığında, sade bir mezarda metfun olarak bulunmaktadır (Ağöğlu, 2009: 50).

3.2.1.2. Camiler

3.2.1.2.1. Hacı Ali Efendi Camii

Pazar Köyü'nde bulunan ve inşa yılı 1905 olan camii, Osmanlı mimarisinin 20. yüzyılda uygulanmış en güzel örneklerindendir. Tamamen beyaz kesme taşla yapılan caminin kubbesi de kurşun kaplıdır. Cami Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2007 yılında onartılmıştır.

3.2.1.2.2. Abdülbaki Camii

Mimari üslubuna bakılarak 15. yüzyıla ait olduğu anlaşılan cami, Pazar Köyü'nde bulunmaktadır. Cami yakınlarında antik döneme ait mermer sütunlara rastlanmaktadır.

3.2.1.2.3. İskender Bey Camii

Yapı, Sey Hamamı'nın güneyinde bulunmaktadır. Kare planlı ve düz ahşap tavanlıdır. İlk bakışta caminin özellikle pencerelerinde Bizans dönemine ait kilisenin malzemeleri kullanılmıştır. Ahşap minaresi ile oldukça dikkat çeken camii, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onartılarak günümüzdeki şeklini almıştır (Fotoğraf 3.9).

Fotoğraf 3.9. Ahşap minaresiyle dikkat çeken İskender Bey Camii.

3.2.1.2.4. Miralay Mehmet Bey Camii

Cami, 15. yüzyılda Ankara Alaybeyi Mehmet Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Günümüze kadar yapılan geçirdiği onarımlar sonucunda özgün mimarisi tamamen kaybolmuştur (Erdoğan, 2010, s.320).

3.2.1.2.5. Hacı Ferhat Camii

Yukarıkaraören Köyü'nde bulunan camii, ilk olarak 1804 yılında inşa edilmiştir. Camii, 1968 yılında yıkılarak yeniden yapılmıştır ve kesme taştan yapılan ilk caminin mimarisi aynen korunmuştur (Erdoğan, 2010: 320).

3.2.1.2.6. Seyyid Mustafa Camii

Seyyid Mustafa tarafında 1870 yılında yaptırılan camii, Semer Köyü'nde bulunmaktadır. Cami, dikdörtgen planlı olup yapımında sarı küfeki (İstanbul taşı) kullanılmıştır (Erdoğan, 2010: 323).

3.2.1.2.7. Cuma Camii

Berçinçatak Köyü'nde bulunan camii, Hz. Ömer (r.a)'in soyundan geldiği söylenen Şeyh Ali Semerkandi'nin bir müddet yaşadığı köyden göç ettikten sonra onun hatırası olarak inşa edilmiştir (Erdoğan, 2010). Camii, köy halkı tarafından restore ettirilmiş ve günümüzdeki halini almıştır.

3.2.1.2.8. Çeltikçi Beldesi Osmanlı Camii

Çeltikçi Beldesi'nde bulunan caminin yapım tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 19. yy. Osmanlı mimari özellikleri göstermektedir. Camii, 2010 yılında restore edilmiştir (www.kizilcahamamgezi.com).

3.2.1.3. Kaleler

3.2.1.3.1. Çeltikçi Kalesi

Kale, Çeltikçi Beldesi Asar Tepe yamacında 1301 m yükseltide yer almaktadır. Anadolu Otoyolu'nda rahatlıkla görülebilen kale Çeltikçi'ye 4 km mesafededir. Kalenin kuzey ve doğusunda Pazar Çayı vadisi bulunur. Kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan tepe üzerinde 80x130 metre boyutlarında bir alan surlarla çevrili olup yaklaşık 8,5 dönüm büyüklüğündeki alanda da çevre surlarla birlikte yapı kalıntıları görülür. Sırt üzerinde bulunan kale, sırtın yamaçlarına inşa edilmiştir. Kalenin bazı kesimlerinde fazla eğimden dolayı surlar tahrip olmuştur. Kalenin temelinde dörtgen şekilli iri taşlar kullanılmış olup, surların genişliği iki metreden fazladır. Kalenin dış yanlarında dörtgen bloklar arasında dolgu malzemesi olarak pembemsi renk harç ve daha küçük moloz parçaları kullanılmıştır. Kale surları içinde en iyi korunmuş olanın yüksekliği 7 metre civarındadır. Kale duvarlarının iç yüzünde farklı bir teknik ve malzemeyle yapılmış ayrı bir yapı mevcuttur. Kalenin pencereleri doğu cephede bulunmaktadır. Kalenin yapım özelliği, duvar tekniği ve malzeme özellikleri Bizans dönemine ait olduğu kanaatini güçlendirmektedir. (Erdoğan, 2010: 134)

3.2.1.3.2. Eğerlibaşköy Kalesi

Kızılcahamam – Güvem karayoluna 16 km uzaklıkta, Eğerlibaşköy'ün güney doğusunda, Eğrili Çayı vadisinde sığınma amaçlı kullanılmış birçok mağara bulunmaktadır. Kale, Eğrili Çayı vadisine hâkim kesimdeki bir tepenin içine oyulmuş olup, doğal mağara görünümündedir. Kaledeki bu oyuklar içten düzeltilerek koridorlar ve odalar inşa edilmiştir. Kale içindeki bu oyuklarla dört kat oluşturulmuştur ve bağlantıyı sağlayan dikdörtgen açıklıklar ile duvarlarda üçgen ve dikdörtgen nişler inşa edilmiştir. Bizans dönemine ait olduğu bilinen kalenin zemin kesiminde ahır denilen bölüm bulunmaktadır. (Erdoğan, 2010: 138)

3.2.1.3.3. Özbekler Kale

Kale, Özbekler Köyü'nün batısındaki Asarlı Tepe (1323 m) üzerindedir. Ankara-İstanbul ve Kızılcahamam-Çamlıdere karayollarının kesiştiği bölgenin kuzeybatısında

200 m uzunluğunda, 5 dönüm arazi üzerine kurulan kale, savunma amacıyla inşa edilmiştir.

3.2.1.3.4. Pazar Kale

Pazar Köyü'ne 3 km, Ankara-İstanbul karayoluna 1 km uzaklıkta olan kale, Pazar yolunun kuzeyinde yaklaşık 1050 m yükseklikte yer almaktadır.

3.2.1.3.4. Binkoz Kale

Kale, Binkoz Köyü'nün güneybatısında, 1249 m yükseltide bulunmaktadır. Öz ve Kirmir vadilerinin rahatlıkla izlenebildiği kalenin belirgin bir mimarisi olmamakla beraber yüzeyde az miktarda seramiğe rastlanır (Erdoğan, 2010: 135).

3.2.1.4. Hamam ve Kaplıcalar

3.2.1.4.1. Roma Hamamı

Büyük Kaplıca'nın arkasında belediyeye ait termal pansiyonların bahçesinde bulunan hamam, Roma döneminden beri ayakta olmakla beraber bazı bölümleri asıl özelliğini yitirmiştir. Halk arasında *eski hamam* olarak da bilinen yapının orijinal gövdesi yatık silindir şeklinde olsa da Cumhuriyetin ilanından sonra ortadaki giriş kısmına bir duvar örülmüştür. Yapı asıl olarak yedi bölümden oluşsa da bazı bölümleri hasar görmüştür. Hamam 1941 yılına kadar faal olarak kullanılmıştır ancak, aynı tarihte Büyük Kaplıca'nın hizmete girmesiyle cazibesini kaybetmiş ve kaderine terkedilmiştir (Eker, 2001). İlerleyen yıllarda hamam, Kızılcahamam Belediyesi tarafından restore edilerek 2011 yılının Temmuz ayında modern ve hijyenik haliyle hizmete girmiştir (Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011).

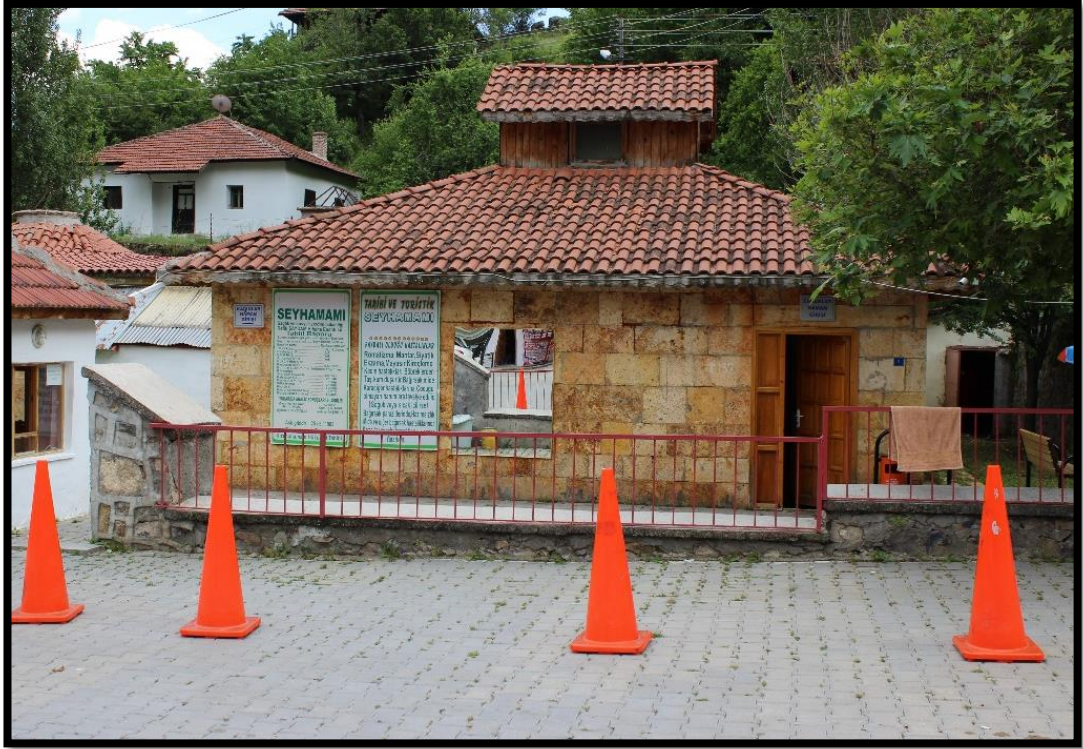
3.2.1.4.2. Sey Hamamı

Kızılcahamam'ın 12 km kuzeybatısında, Güvem nahiyesinin Yukarı Kise Köyü sınırları içinde kalan termal kaynağın bulunduğu alan son derece engebeli olup, rakımı 1105 m'dir (Fotoğraf 3.10).

Fotoğraf 3.10. Sey Hamamı ve Çevresinden Bir Görüntü.

Sey hamamını oluşturan termal su doğal çıkışlı olmakla beraber su bileşğinde bikarbonat, sodyum, kalsiyum, karbondioksit ve florür bulunur. Kaplıca suyu, Alman Kaplıcalar Birliği tarafından yapılan “Bileşime Göre” sınıflandırmada, “iyot içeren sodyumlu, bikarbonatlı termal su” sınıfına girmektedir. Kaynaktan çıkan suyun sıcaklığı 43°C, debisi 21,9 lt/sn’dir. Kaplıcada günde yaklaşık 2880 kişi/banyo kapasitesi mevcuttur. Kaplıca suyunun romatizma, eklem ağrısı, kireçlenme, mide-bağırsak hastalıkları, kalp, kan dolaşımı, safrakesesi rahatsızlıkları, karaciğer rahatsızlıkları, beslenme bozuklukları ve sinirsel rahatsızlıklara karşı etkili olduğu kanıtlanmıştır. Hamam, bu özellikleri ile ülkemizin en önemli termal kaynakları arasında sayılmaktadır (Bayer, 1997; Akpınar ve Göyün, 2002).

Fotoğraf 3.11. Sey Hamamı Yenilenmiş Haliyle Hizmet Vermektedir.

Sey Hamamı, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından uzun süreli incelemelerin ardından 1974 yılından itibaren tarihi yapısı ve dokusu itibarıyla bazı yenileme çalışmalarına dâhil edilmiştir. 1977 yılında, hamam ve çevresinde Roma Dönemi kalıntılarına zarar vermeden onarım işlerinin gerektiği saptanmışsa da sonlandırılmamıştır. Hamam ve çevresi, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 7.2.1994 tarih ve 3393 sayılı karar ile 2863 ve 3386 sayılı yasalar doğrultusunda 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir. (Akpınar ve Göyün, 2002). Hamam ve Çevresi son olarak 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından aslına uygun olarak yenilenmiştir (Fotoğraf 3.11; 3.12; Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 70).

Fotoğraf 3.12. Sey Hamamı Çevresinde Restore Edilmiş Eski Evler Dikkat Çekmektedir.

3.2.1.4.3. Kızılcahamam Belediyesi Büyük Kaplıca:

İlçe merkezinde Soğuksu Caddesi üzerinde bulunan tesis, 1942 yılında hizmete açılmıştır. 2010 yılında tadilat geçiren tesisin dış cephesi siding, zemini mermer, tavan kısımları ise PVC ile kaplanmıştır.

Tesisin bayan ve erkek bölümlerinde 18'er adet dinlenme kabini ve 200 soyunma dolabı mevcuttur. Tesiste yeni düzenleme ile alttan ısıtma ve yıkanma bölümleri birleştirilmiştir. Ayrıca kurna ve göbek taşları da Osmanlı tipi armatür ve çini fonlarla kaplanarak otantik bir görünüme kavuşturulmuştur. Sabah 06.00 ile 23.00 saatleri arasında hizmet veren tesiste aileler için 3'ü küçük, 3'ü ise büyük olmak üzere 6 özel kabin bulunmaktadır.

3.2.1.4.4. Kızılcahamam Belediyesi Küçük Kaplıca

Kaplıca 1934 yılında hizmete açılmıştır. Genişletmek amacıyla 2008 yılında yıkılmış olan tesis, son olarak da 2010 yılında modernizasyon çalışması yapılarak daha

kullanışlı hale getirilmiştir. Tesisin zemini tamamen mermer döşemeli olup, duvarlar çinilerle ve Osmanlı işlemeleri ile süslenmiştir.

Tesisin havuz suyu sıcaklığı 38°C ile 42°C arasında değişmektedir. Kaplıca 4'ü jakuzili olmak üzere 16 adet özel kabin ile ailelere hizmet vermektedir. Tesis, 08.00 ile 02.00 saatleri arasında hizmet vermektedir.

3.2.1.5. Anıtlar

3.2.1.5.1. Şehitler Anıt Ağacı

Anıt ağaç kurumuş büyük bir sedir ağacı olup, ilçe merkezinde Büyük Kaplıca karşısındaki, Şehit Fatih Duru Parkı içinde yer almaktadır. Terör sebebiyle şehit olan askerlerimiz anısına hazırlanan Anıt Ağaç Projesi çalışmalarını, ilçede görev yapan Dr. Derviş Özer yürütmüştür (Fotoğraf 3.13).

Fotoğraf 3.13. Kızılcahamam İlçe merkezinde bulunan Şehitler Ağacı.

Anıtın yerleştirilme ve düzenleme işlemleri Kızılcahamam Belediyesi tarafından üstlenilmiştir. 29 Ekim 2009 tarihinde açılan anıtta 2012 yılı itibarıyla 7380 şehidimizin künyesi asılıdır (Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi, 2011).

3.2.1.6. Ziyaretçi Merkezi

İlçede Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı herhangi bir müze bulunmamaktadır. Ancak, milli park içerisinde faaliyet gösteren bir ziyaretçi merkezi bulunmaktadır (Fotoğraf 3.14). Merkez, 1994 yılında restoran amaçlı inşa edilip, daha sonra Soğuksu Milli Parkı Şefliği'nin kararı ile ziyaretçi merkezine dönüştürülmüştür. Merkezde milli parka ait genel bilgilerle beraber, milli park içinde var olan hayvanların dondurulmuş ve maket örnekleri, bitki örnekleri sergilenmektedir. Merkezde bir de milli park ve çevresini kabartma yöntemiyle gösteren harita bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.14. Soğuksu Milli Parkı Ziyaretçi Merkezi.

3.2.2. Kültürel Çekicilikler

3.2.2.1. Festivaller

3.2.2.1.1. Kültür, Sanat ve Su Festivali

Yörede, eskiden beri hasat döneminden sonra geleneksel eğlenceler organize edilmektedir. Bu organizasyonlarda güreş, cirit, alışveriş ve ziyaret gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

Soğuksu Milli Parkı girişindeki Hasırlı Çayırı'nda sonbaharda düzenlenen etkinliklerde güreş ve cirit öne çıkmaktadır. Cirit ve güreş gösterileri sergilenirken Milli Park yolu boyunca kurulan stantlarda da yöre esnafı ürünlerini satma imkânı bulur. Etkinlikler 1962 yılında *Soğuksu Festivali*, 1994 yılından sonra *Su Festivali* ve 2009 yılından sonra da *Kültür, Sanat ve Su Festivali* isimleriyle düzenlenmektedir. Etkinlik, sünnet ve mevlit ile başlamakta; palyaço gösterileri, resim sergileri, heykel çalışmaları, âşıklar şöleni, Atatürk'ün ilçeye gelişinin canlandırılması, folklor ekiplerinin gösterisi ve konserlerle devam etmektedir. Bir hafta boyunca devam eden festival yağlı güreşler ile sona ermektedir (Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 31).

3.2.2.1.2. Çeltikçi Beldesi Pirinç Festivali

Her yıl Eylül ayında Çeltikçi belediyesi tarafından hazırlanan bu festivalde, çeşitli etkinlikler ve eğlenceler düzenlenmektedir.

3.2.2.1.3. Kızılcahamam Çorak Panayırı

Etkinlik, her yıl Ekim – Aralık ayları arasında düzenlenmekte olup, bu süre zarfında hayvan satışı ve kesimi yapılmaktadır. Ayrıca, bu etkinlik süresince yörede et fiyatları ucuzladığından et ürünleri piyasasında hareketlenmeler yaşanmaktadır.

3.2.2.2. Yemek Kültürü

Kızılcahamam'ın yemek kültürü Ankara'nın yemek kültürüyle benzerlik göstermektedir. Günlük ekmek olarak *bazlama* yenir. Evlerde *ocaklık* bulunan oda aynı zamanda mutfak görevi de görmektedir. Evin bu kısmına *tandirevi* de denir. Evlerde

bağımsız kilerler olmadığından kışın tüketilecek ürünler ambarlarda saklanır. Ambarlarda kış aylarında tüketilmek üzere; pekmez, domates, turşu, üzüm, *irişkil* (sucuk), *kakırdak* (kuyruk yağı), biber, fasulye, erişte gibi birçok ürün muhafaza edilmektedir. İlkbaharda yöreden toplanan *karakavuk*, *kuzukulağı*, *cırnak*, *yemlik* ve *acıgıcı* gibi otlar sade olarak tüketilir. İlçede sarma yapımında *mançar* (*efelek*) denen bitkinin yaprakları kullanılır. Yemek çeşitlerinde çorba, bulgur ve hamur işleri önde gelir. Yemek çeşitlerinin en bilinenleri arasında; Avuz (Ağız), Toyga Çorbası, Göce Çorbası, Ekmek Aşı, Ekmek Balığı, Cızlama, Soğanlı Tirit, Kaygana, Külde Yumurta (Böde), Ağsak Söğsü (Çılbır), Balık Şiş, Efelek Sarması, Kapama, Malak Hamuru, Haside (Kedi Batmaz), Mıhlama, Büryan, Kül Çöreği ve Höşmerim sayılabilir. Öte yandan ilçe köylerinde hayvancılığın önemli bir yere sahip olması süt, yoğurt ve peynir tüketimini de ön plana çıkartmıştır (Erdoğan, 2010: 890).

3.2.2.3. Yöresel Kıyafetler (Giyim Kuşam)

İlçedeki giyim kuşam öğeleri, İç Anadolu bölgemiz ile benzerlik göstermekle beraber kısmen de olsa farklılıklar içermektedir. Ankara ve çevresinde gördüğümüz *Seymen* giyim özellikleri Kızılcahamam yöresel giyiminde de yer etmiştir (Fotoğraf 3.14).

Fotoğraf 3.15. Seğmen Kıyafeti

Günümüz şartlarında yöresel giyim kuşam unsurlarıyla gündelik hayatta karşılaşma şansı giderek azalmıştır. Yöresel tarzda giyime belirli bir yaş grubu yönelse de özellikle düğünlerde yöresel giysiler kullanılmaktadır. İlçede yöresel kadın giyiminde *üçetek* ve *ikietek* ile beraber *çinti-işlik* denen takımlar, *yaşmak*, *çember* ve *Çar* denen örtüler, *kundura* ve *Mesh-lastiklere* ilaveten *Bindallı* sayılabilir. Yöresel erkek giyiminde *Şalvar* (*Şayak*), *Pırpıt*, *İşlik*, *Kasket*, *Körüklü Çizme*, *Kuyruklu Yelek* ve *Mesh-lastik* gibi parçalar bulunur. Bunlardan *Pırpıt*, yünden dokunmuş ve bele bağlanan kuşakla beraber giyilen bir pantolondur. *Körüklü Çizmeler* (Fotoğraf 3.15), daha çok 1950’li yıllardan önce giyilen ve giyimde zenginliği ifade eden unsurlardır (Eker, 2000: 105, 107).

Fotoğraf 3.16. Körüklü  izme

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞTİRİLEBİLECEK TURİZM TÜRLERİ

4.1. SAĞLIK TURİZMİ

Sağlıklı olmak ya da bir hastalığa şifa bulmak insanların en önemli isteklerinden birisidir. Şüphesiz ki bu istek turizmde de yerini almış ve insanların turizme yönelmelerinde son derece etkin olmuştur. Sağlık turizmi; sağlıklarını korumak için belirli bir zaman aralığında yer değiştiren kişilerin doğal kaynaklardan faydalanma esası ile bir tesise giderek konaklama, beslenme, dinlenme, kür uygulaması ve eğlence gibi ihtiyaçlarını karşılamaları şeklinde ifade edilebilir. Hedef kitlenin sağlığına kavuşmak isteyen ya da sağlığını korumak isteyen insanların olması sağlık turizminin özel bir turizm çeşidi olarak belirlenmesine zemin hazırlamıştır (Çetin, 2010: 6).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme ve kentleşmenin neden olduğu çevre sorunları, insanlarda beslenme bozukluklarını, sinirsel rahatsızlıkları ve yorgunluğu arttırarak sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Halk sağlığı ve iş gücü verimini korumak amacıyla kaplıca, deniz ve iklim kürleri gibi uygulamalar sağlık turizmine temel oluşturmuştur (Akdu, 2009: 15).

Termal turizm, doğal yollarla belirli bir ısıya sahip ve insan sağlığına faydalı minerallerin bulunduğu şifalı su, çamur ve buharların bulunduğu yörelerde o bölgeye özgü iklim şartları dâhilinde yürütülen turizm türüdür (Çetin, 2010: 8).

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na göre ise termal turizm; *termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türüdür* (<http://www.kultur.gov.tr>).

Yüzyıllardır insanlar, çeşitli sağlık sorunlarına şifa bulmak için termal sulardan faydalanmayı bir gelenek haline getirmişlerdir. Termal suların içeriğindeki tuz ve minerallerin özelliklerine göre pek çok hastalığın tedavisinde, vücudun eski zindeliğine kazandırılmasında etkili olduğu bilinmektedir. Bu sebeple de termal turizm, sağlık

turizmi kapsamında yer alır. Sanayileşme ve kentleşmenin hızlı bir şekilde artışı insan sağlığını olumsuz yönde etkilemekte, bu durumda sağlık turizmine yönelimi arttırmaktadır. Termalizm, sadece kaplıca, ılıca veya çermiklerdeki termal havuzlara girip yıkanmakla yapılan bir tedavi şekli değildir. Termalizmde termal havuzların yanında, iklim şartlarının ve tesislerin gereken şartları taşıması gerekmektedir. Termal turizmin, termal tesislerde sağlığa faydalı etkinliklerde bulunarak zindelik kazanma, eğlenme-dinlenme ve farklı alternatif turizm türleriyle bütünleşerek bölgede turizmin dengede ilerlemesini sağlayabilmektedir. Yine termal turizm ile turizmi 12 aya yaymak, istihdam oranını arttırmak gibi imkânlarda mevcuttur. Türkiye, termal turizm bakımından zengin bir potansiyele sahiptir. Termal turizm ile ülkemizdeki kırsal bölgelerin ekonomik olarak gelişimi mümkündür (Çetin, 2010: 8-9).

Dünyada yaklaşık 600 milyon sağlık turisti bulunduğu bilinmektedir. Sağlık turizminden elde edilen gelir 60 milyar dolardan 100 milyar dolara doğru ilerlemekte olması ülkeleri sağlık turizmine yatırım yapmaya yöneltmektedir. Sağlık turizmine yılda, ABD’de 5,4 milyar dolar, Avrupa’da 3,5 milyar Euro harcanmaktadır (Gülmez, 2012: 45).

Sağlık turizmi, fizik tedavi ve rehabilitasyon gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür. Kısaca tedavi amaçlı yapılan seyahatlerdir. Sağlık turizmi hastaların ve hasta yakınlarının rahatlığını sağlamak için tıbbi seçenekleri sunmayı amaçlamaktadır (Zaman, 2010: 115).

Kızılcahamam’da sağlık turizmine hizmet eden, geliştirilmesi gereken en önemli kaynak termal sulardır. Bölgedeki termal suların sıcaklığı; Büyük Kaplıca kaynağında 47°C, Küçük Kaplıca kaynağında 44°C ve Sey Hamamı kaynağında 43°C’yi bulmaktadır. Fiziki ve kimyasal bileşim olarak hipotermal, hipotonik sular sınıfında yer alan kaplıcaların birçok hastalık üzerinde iyileştirici etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Erdoğan, 2010: 845).

İlçede, sağlık turizmi konusunda termal kaynaklar ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Kızılcahamam, bölge ve ülke çapında kaplıcaları ile ün yapmış bir merkezdir. Kızılcahamam kaplıcaları gerek mineral yapısı gerek su sıcaklığı gerekse debisi ile ciddi bir potansiyeldir. İlçede, günümüzde *termal otel* ve *termal devre mülk* kapsamındaki

mevcut tesis sayısı 2 adeti inşa halinde olmak üzere 11 tanedir. Mevcut potansiyel ile tesisleşme kıyaslandığında, tesisleşmenin yeterli seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Kızılcahamam'ı yılda turistik amaçlı yaklaşık 450.000 kişi ziyaret etmektedir. Bu rakam içerisinde en büyük pay kaplıca turizmine aittir. İlçe esnafı ve halkıyla yapılan görüşmelerde ilçeyi tercih eden turistlerin büyük kısmı Ankara ve çevre illerden gelmekte olup, ağırlıklı olarak orta yaş üzeri kimselerden oluşmaktadır. Gelen ziyaretçiler ortalama en az 2, en çok 15 gün ilçede konaklamaktadır. Öte yandan ilçedeki termal otellerin çok azı profesyonelce otelcilik yapmakta olup, bu durum gelen ziyaretçileri belli başlı bazı otellere yönlentmektedir. Bunun sonucunda tesisler arasındaki ziyaretçi sayılarında büyük farklar oluşmaktadır. Diğer yandan ilçenin fiziki yapısı tesisleşmeyi sınırlasa da günümüz teknolojisi ile neler yapılabileceği açıktır.

Son yıllarda sağlık turizminde gelişmeler, termal turizme de olumlu ivme kazandırsa da Kızılcahamam'ın termal turizm potansiyeli iyi değerlendirilememektedir. İlçede, bir termal turizm merkezinden beklenecek; rahat ulaşım, yeşil doğa, temiz hava, sessizlik, yeterli termal kaynak, yoğun nüfus merkezlerine yakınlık gibi pek çok unsur bir arada olmasına rağmen yeterli sayıda turist çekememektedir. Yapılacak yeni - modern tesisler ve reklam kampanyalarına ek olarak düzenlenecek eğitimlerle turizm bilinci yeterli seviyeye getirilmelidir. Uygun şartlar sağlandığında ilçe turizm gelirini katlayarak arttırabilir. Kızılcahamam ilçesinde, fiziki şartlar ve azalan nüfus nedeniyle tarım, hayvancılık ve sanayi faaliyetleri ekonomik gelişimi arttırmaya yetmemektedir. Oysa ki geliştirilecek termal turizm, Kızılcahamam tanıtımlarında söylendiği gibi *“Termal Turizm Cenneti”* haline getirebilir. İlçede turizm gelirlerinin artması diğer ekonomi sektörlerini destekleyeceği gibi *tersine göç* hareketini de başlatabilir.

Kızılcahamam ilçesinde sağlık turizmine hizmet edebilecek diğer kaynaklar arasında dağlar, yaylalar ve Soğuksu Milli Parkı sayılabilir. Bu kaynaklardan özellikle klimatizm maksadıyla yararlanılabilir. İklim tedavisi turizmi olarak bilinen klimatizm faaliyetleri için bölgede Soğuksu Milli Parkı, Şahinler Tabiat Parkı, Kurtboğazı Barajı çevresi, Salın Yaylası, İğceler Yaylası, Belpınar ve Başköy yaylaları elverişlidir. Bu alanları günümüzde daha çok gruplar halinde dönem dönem etkinlikler düzenleyen kamp ve dağcılık kulüpleri tercih etmektedir.

4.2. EKOTURİZM

İlk defa 1970’li yıllarda Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD de ortaya çıkan ekoturizm; çevreyi, kültürü koruyarak yerel değerlere saygılı olmayı esas alan ve bu değerleri turistlerin hizmetine sunan bir turizm türüdür. Kitle turizminin ortaya çıkarmış olduğu olumsuz yönleri ortadan kaldırmaya yönelik olan ekoturizmde çevrenin ve kültürün korunması en önemli durumdur (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002, s.8).

Diğer bir ifadeyle ekoturizm, *sürdürülebilir turizmin tüketim karakterli olmayan alt bileşeni olup, doğal alanları ve bu alanların kültürel değerlerini keşfetmek, öğrenmek ve kıymetlendirmek amaçlı seyahatleri kapsar. Yerel halk katılımının sağlanması ve ekonomik faydaların görünür hale gelmesi halinde ekoturizm; doğal alanların korunması ve kalkınmasında kullanılabilecek güçlü bir modeldir* (Sevindi, 2013: 64).

Zamanla ekoturizme olan yönelimin aşırı olması çevre kirliliği, gürültü kirliliği, trafik sorunları, fiyatların yükselmesi ve güvenlik problemleri gibi olumsuz durumlara yol açabilir. Ekoturizmde, diğer turizm türlerinde sıkça rastlanan bu gibi durumların önüne geçmek için, Bhutan ve Cook Adalarında olduğu gibi yılda sınırlı sayıda ziyaretçi kabul etmek ve Tayland da uygulanan gibi “açık kapı” yöntemleri düşünülebilir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 8).

Kızılcahamam ilçesinin Ankara’nın en güzel tabiat köşelerinden olduğuna şüphe yoktur. Bölgedeki Soğuksu Milli Parkı, şifalı sular, Yıldırım ormanları, Kocaçay vadisi, Karagöl, Salın, Aydos yaylaları ve Jeosit alanları planlanacak ekoturizm hareketinin potansiyelini oluşturur. İlçedeki mevcut turistik tesisler ekoturizmden çok kitle turizmine hizmet etmektedir. İlçeyi beton yapılaşmayla doldurmaktansa, çevrenin doğal yapısını koruyan, ekoturizm ilkelerine dayanan bir yapılaşmaya gerek vardır.

Kıyı turizminden alışılmış “Mavi Yolculuk” konseptine karşılık olarak, uygun doğal ve kültürel unsurları barındıran ilçede *yeşil yolculuk* konseptine uygun faaliyetler planlamak yerinde olacaktır (Fotoğraf 4.1). İlçedeki milli park, gür ormanlar, termal kaynaklar, yaylalar, jeolojik oluşumlar, akarsular ve özellikle Karagöl ekoturizm potansiyelini son derece arttırmaktadır (Altıkulaç, 2012: 164).

Fotoğraf 4.1. İlçedeki Ormanlık Sahalardan Bir Görünüm.

4.3. YAYLA TURİZMİ

Yayla turizmi, kamu, özel veya köy ortak malı gibi hukuki açıdan mülkiyet biçimlerinin olabildiği, turizm maksatlı, doğal çevreye uyumlu bir imar tarzı öngören ve insanların buralarda konaklama dışında diğer istedikleri turizm faaliyetlerini yapabilmelerinden ortaya çıkan olaylar ve ilişkiler zinciridir. Daha basit bir ifadeyle, jeomorfolojide plato olarak ifade edilen yaylaların turizm amaçlı kullanımıdır. Çoğu zaman hayvancılığa bağlı olarak gelişen yaylacılık, hava değişikliği maksadıyla sağlıklı iklimde bulunmayı içermektedir. Yayla turizmini asıl cazip kılan etmen, sıcaklığın fazla olduğu deniz seviyesine yakın yerlerden daha ılıman, serin yerlere doğru kaçıştır. Yayla turizmi için en sağlıklı yükselti aralığı 800-2000 metrelerdir. Diğer turizm aktivitelerine göre yayla turizmi daha çok bireysel, ailece ve arkadaş grupları ile daha esnek zaman aralıklarında yapılabilmektedir. Böylelikle, turizm kavramı kitlesel tarzdan uzaklaşarak bireysel özellik kazanmaya başlamıştır. Bununla beraber doğaya karşı duyarlılık artmış ve çevreye saygılı turizm modelleri türetilmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda sağlık ve rekreasyon amaçlı dağ ve kış turizmi ile beraber yayla turizminin de önemi artmıştır. Yaylaların doğal güzelliği, hayvansal ürünlerin doğal ve taze bulunabilmesi, yöre

halkının folklorik zenginlikleri insanları dinlendirmiş, bu durumda yaylalara doğru önemli bir nüfus hareketinin gerçekleşmesine neden olmuştur. Bu hareketliliğin turizm sektörünün dikkatini çekmiş, özellikle son 20-25 yılda Avrupa’da daha yorucu olan kitle turizmi yerine alternatif turizmi yaylalarda uygulama düşüncesi gelişmiştir. Yayla turizmi; coğrafi konum, iklim, turizm faaliyetleri açısından kıyı turizminin karşıtıdır. Kıyı turizminde insanlar güneşlenme ve sıcaklık ararken; yayla turizminde ılıman iklimi tercih ederler. Yayla turizmi doğaya düşkün, doğaya ve çevreye saygılı, dinginliği seven turistlere cazip gelmektedir. Yayla turizminin egzotik, dinlendirici ve çok çeşitli etkinliklere elverişli olması (fotoğrafçılık, flora ve fauna incelemesi, yamaç paraşütü, trekking, çim kayağı, safari vs.), her geçen gün cazibesini arttırmaktadır. Ülkemizde ise son 20-25 yılda en fazla dile getirilen ekoturizm ve en fazla talep gören turizm türü yayla turizmi olmuştur (Zaman, 2012: 328).

Kızılcahamam ve çevresinde büyük çoğunlukla yayla geleneği devam etmekle beraber az da olsa rekreasyon amaçlı da kullanılmaktadır. Su kaynakları, iklim özellikleri ve bitki örtüsü düşünüldüğünde Kızılcahamam ve Çamlıdere ilçelerindeki yaylaların turizm potansiyeli yüksektir. Bölgedeki yaylalarda; doğa yürüyüşleri, kamping, günübirlik dinlenme, sportif olta balıkçılığı, bisiklet turları ve doğa fotoğrafçılığı gibi rekreasyon faaliyetlerini yapma imkanı vardır (Erdoğan, 2010). İlçede özellikle Salın (Maden), Miala (Miyala), Belpınar, İğceler, Yukarıçanlı, Kasımlar ve Meşeler yaylaları şehir yaşamından uzaklaşıp rahatlamak isteyenler için iyi birer alternatiftir.

4.4. JEOTURİZM

Ekoturizm öğelerinden biri olan jeoturizm, doğayı ve jeolojik mirası inceleme amacıyla gerçekleştirilen ziyaret ve gezi faaliyetleridir. Jeoturizm, ekoturizm yaklaşımı jeoturizm bölgelerinin doğal varlıklarının sürdürülebilir kullanımına dayanır. Jeoturizm, turizm esaslı olarak bir bölgenin jeolojik veya jeomorfolojik kaynaklarını yönetim ve turizmin olumsuz etkilerinden muhafaza ederek geliştirmek ve yönetmektir. Jeoturizme katılanları yönlendiren ve etkileyen şey, yerkürenin geçmişine ve işleyiş mekanizmasına ait olan oluşumlardır (Koçan, 2011: 48).

Kızılcahamam ve çevresinde korunması gereken çok sayıda jeosit varlığı tespit edilmiştir. Kızılcahamam-Çamlıdere Jeopark Projesi ile Türkiye'nin ilk jeoparkını kurmak amaçlanmıştır. Proje kapsamında şimdilik 23 ayrı durak belirlenmiştir. Bu duraklar belirli yollarla birbirlerine bağlanmıştır. Jeopark alanı ile yakın çevresi (yaklaşık 2000 km²), yüksek dereceli bilimsel ve estetik değere sahip zengin jeolojik mirası ile karakterizedir. Bunların ana kategorileri, jeolojik-jeomorfolojik yapı, doğa ve manzara varlığı, ulusal ve uluslararası düzeyde yer şekilleri, fosil alanları ve volkanik şekillerdir. Farklı jeosit duraklarında farklı avantajlara sahip jeolojik miras öğeleri bulunmaktadır (Koçan, 2012: 76).

“Jeopark ve jeoturizm yaklaşımı Unesco dâhil bütün dünyada kabul gören yeni bir model, yaşama ve doğaya bakış şeklidir. Doğayı, çevreyi ve her türlü mirası koruması, her ülke için vazgeçilmez olan kırsal alanın yönetiminde yeni model oluşu, sürdürülebilir kalkınmanın en iyi yöntemi olması açısından önem taşımaktadır” (Koçan, 2012: 77).

Kızılcahamam ilçesi ve çevresini kapsayan Jeopark alanı, jeoturizm potansiyeli bakımından önem arz etmektedir. Bölgede jeoturizm faaliyetlerini düzenli bir şekilde yürütebilmek için iyi bir planlamayla ekoturizm stratejilerini oluşturmak gereklidir. Jeolojik mirasın tamamen müzelerde korunarak sergilenmesi mümkün olmadığından, çoğunlukla unsurların yerinde korunması zorunludur. Bu durumda en sade vatandaşın en yetkili kişilere kadar bu bilincin sahiplenmesini gerektirir. Jeopark ve çevresinde ekoturizm yaklaşımı jeoturizm planlamasının yapılması başta bölge ve çevresi olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde bir projenin gerçekleşmesini sağlar (Koçan, 2012: 81).

4.5. AV TURİZMİ

İlçe arazisi, dağlık ve engebeli olması yanında ormanların geniş yer kaplaması nedeniyle, hem yaban hayatı bakımından zengin hem de avlanmaya elverişli alanlara sahiptir. Osmanlı Devleti döneminde bölgenin özellikle Erdelek ve Hıdırlar mevkilerinde, “Bazdâr” denen avcı kuş yetiştiricilerinin şahin vedoğan gibi kuşları yetiştirerek ya da yakalayarak saraya gönderdiği bilinmektedir.

Günümüzde çevre kirliliği, küresel ısınma, doğa tahribatı ve kaçak avlanma gibi etkenler neticesinde bölgedeki ekolojik denge ve ekolojik çeşitlilik tehlikeye girmiş, hayvan cinsi ve sayısında azalma olmuştur. Günümüzden elli yıl kadar önce ilçenin Koca Çay ve Kırmiş Çayı vadilerinde sülün ve yaban kazı, Kozludere’de yaban tavuğu görülürken bugün bu hayvanlara rastlanmaz.

Bölgede özellikle tavşan, tilki, kurt, domuz, keklik, su samuru, vaşak, geyik ve ayı gibi hayvanlar bulunmaktadır. Ancak, sadece domuz, kurt, tilki, tavşan, keklik ve ördek avına izin verilmektedir. Bölgede Orman İşletme Müdürlüğü’nün alınan yazılı izin ile 27 Şubat-15 Ağustos tarih aralığı hariç bireysel ya da gruplar halinde avcılık yapılabilir. Yurt dışından gelen avcılara ise yalnızca kurt ve domuz avı için izin veriliyor. İlçede 2004 yılında belirlenen “Mercimekli Avlağı” av turizmi için yeterli alt yapıya sahiptir. Geliştirilecek olan av turizmi bölgede yerli-yabancı turist hareketliliğini arttıracak gibi önemli bir istihdam alanı da oluşturacaktır (Erdoğan, 2010: 860). Son yıllarda etkinliği iyice azalan Mercimek Avlağı’nın cazibe merkezi haline getirilmesi önem arz etmektedir. Kızılcahamam av hayvanı varlığı ile Ankara ve yöresinde av sporu ile ilgilenen kitle için önem arz etmektedir. İlçede geliştirilecek av turizmi hem kaçak avlanmanın önüne geçecek hem de ilçeye turizm alternatifi oluşturarak ilçenin çekiciliğini arttıracaktır.

4.6. KONGRE TURİZMİ

Kongre kelimesinin kökeni Latince “*Congressus*” sözcüğüdür. Kelime toplanma, buluşma manalarına gelmektedir. Kongre yönetiminin tarihine bakıldığında insanların ilk çağlardan beri avlanma, savaş, barış gibi konular sebebiyle bir araya geldikleri görülmektedir. Tarih boyunca her yerleşme birimi bir toplantı alanına sahip olmuştur. Şehirler coğrafi bölgeler içinde yönelim merkezi oldukça ve bölgeler arasında ulaşım geliştikçe birtakım ortak konuların tartışılması için kongreler daha yaygın bir hal almıştır. Uluslararası Kuruluşlar Birliği verilerine göre ilk uluslararası kongre 1681 yılında İtalya’nın Roma kentinde bir tıp kongresi olarak düzenlenmiştir. Kongre turizminin popülerliği II. Dünya Savaşı sonrasında artmış; bilimsel, kültürel, sosyal gelişmeler ve kaynakların ekonomik amaçlı kullanılması kongreleri arttırmış ve dolayısıyla kongre turizmi de artmıştır. Ankara, başkent oluşunun verdiği işlevler neticesinde hizmet sektörünün geliştiği bir şehirdir. Ankara’da sağlık, eğitim, kültür ve

sanayi öğelerinin gelişmesinin yanında ulaşım ve altyapı olanaklarında da iyileşme görülmektedir. Bunun sonucunda kentte ulusal ve uluslararası ölçekte yeni rol ve işlevler oluşmaktadır. Ankara başkent statüsü nedeniyle doğal olarak TBMM, siyasi parti merkezleri, elçilikler, konsolosluklar ve askeri komutanlıklar gibi çok sayıda kuruma ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum Ankara'nın kendi kongre turizmi potansiyelini oluşturmaya neden olmuştur (Enes, 2013: 5-6).

Ankara'da turizm işletme belgeli konaklama tesislerindeki salon kapasitesi 30084 kişi, kamu ve sivil toplum kuruluşlarındaki salon kapasitesi 28239 kişi, inşaatı devam eden salonların kapasitesi 8777 kişidir. Toplam kongre turizmi kapasitesi 67100 kişidir (www.ankarakulturturizm.gov.tr). Bu rakamlar arasında Kızılcahamam'ın payının çok az olduğu aşikârdır.

Kızılcahamam, hem Ankara gibi bir merkeze yakın olması hem de doğası nedeniyle şehir hayatında uzaklaşıp dinlenmenin yanında sektörleriyle alakalı kongreler düzenlemek isteyen kişilere son derece uygun bir alternatif sunmaktadır. Son yıllarda Türkiye'nin bazı siyasi partileri kamp ve kongre gibi organizasyonlarını Kızılcahamam'da yapmaktadır. Siyasiler, ilçenin hem Başkent'e yakınlığından hem de doğasından faydalanmaktadır. Partilerin bu tercihleri aslında ilçenin kongre turizmi açısından ne kadar avantajlı olduğunu ortaya koymaktadır. Kızılcahamam, bu konuyla ilgili yeterli yatırımı görürse belki de, Türkiye'de düzenlenecek forum, kongre, çalıştay, genel kurul gibi organizasyonlarda ilk tercih olacaktır. Kızılcahamam'ın gelecekte “Davos” örneğinde olduğu gibi kongre ve forum merkezi haline gelmesi için coğrafi hiçbir engel yoktur.

4.7. KUŞ GÖZLEMLEME (ORNİTOLOJİ)

Kuş gözlemi Türkiye'de fazla bilinmemesine karşın Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaygındır. ICBP (Uluslararası Kuş Koruma Konseyi), OSME (Ortadoğu Ornitoloji Topluluğu), IWRB (Uluslararası Su Kuşları ve Islak Alanlar Araştırma Bürosu) ve RSBP (Royal Kuş Koruma Topluluğu) gibi kuş gözlemlemede önde gelen pek çok profesyonel oluşum, Avrupa, Amerika, Asya ve Afrika'daki doğal yaşam alanlarında kuşları gözlemleyip, kuş tür ve topluluklarını araştırırlar. Bunların dışında amatör birçok kuş gözlem topluluğu da doğal ortamlardaki yaban hayatını izlemektedir.

Türkiye 466 farklı kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır ve üreyen kuşlar açısından Avrupa'nın en zengin ülkesi konumundadır (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013).

Kızılcahamam ilçesi ise özellikle Soğuksu Milli Parkı'nda görülen fauna ve flora çeşitliliği neticesinde önemli kuş popülasyonuna sahip olmuştur. Bunlar arasında kara leylek, sakallı akbaba, kara akbaba, küçük akbaba, kızıl akbaba ve küçük kartal gibi kuşlar önde gelmektedir (Erdoğan, 2010: 861) (Fotoğraf 4.2). Bölgede arttırılacak kuş gözlem evleri ve kuş gözlem etkinlikleri ile bölge turizmi adına önemli ilerlemeler görülebilir.

Fotoğraf 4.2. Mahkemeağcın Köyü'nde Bazı Köy Evlerinin Çatısı Leylekler Tarafından Mesken Edinilmiştir.

4.8. KAMP VE KARAVAN TURİZMİ

Kamping (İng. Camping) terimi daha çok *kamp yeri* şeklinde geçer. Kamp yerlerinin konum ve özellikleri değişiklik gösterebilir. Bilimsel ve sportif kamplar olabileceği gibi turizm amaçlı kamplar da olabilir. Özellikle ilçe geçmişte çok sayıda spor kulübünün kamp yeri hüviyeti olmasına rağmen günümüzde bu özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu durumun tekrar dikkate alınarak ilçenin spor-kamp turizm merkezine dönüştürülmesi için gerekli çalışmaların yapılması yöre turizminin çeşitlendirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bazı turistler geceleme yapmak

için çadırlı kampları tercih ederken bazıları da motorlu araçlarıyla çekilen seyyar evleri tercih etmektedir (Doğanay, 2001: 532). Bu seyyar evler *Karavan* olarak bilinmektedir.

Kızılcahamam ilçesinde, özellikle Soğuksu Milli Parkı içerisinde yaklaşık 8000 gününbirlik ziyaretçinin gereksinimini karşılayabilecek donanım bulunmaktadır. Milli park içerisinde bazı alanlarda kamp kurup geceleme mümkündür (Erdoğan, 2010: 862). Milli park haricinde Meşeler yaylasındaki Yayla Club oteli çevresinde kamp kurmak mümkündür. Tesis 1993 yılından beri faaliyet göstermektedir.

Ankara ve İstanbul merkezli düzenlenen organizasyonlarla ilçeye çok fazla kamp amaçlı gezi düzenlenmektedir. Bu bağlamda da, ilçenin değişik yerlerinde kamp kuracaklar için zaruri ihtiyaçlara yönelik düzenleme çalışmaları yapılmalı, güvenlik eksiklikleri giderilmeli ve kamp yerlerinin sayısı arttırılmalıdır.

4.9. TARİH VE KÜLTÜR TURİZMİ

İnsanın yaşamını sürdürdüğü bir doğal çevrede, inşa ettiği binadan, giyim tarzına kadar pek çok öge coğrafyadan etkilenmektedir. Bu doğal çevre farklılıkları kültüre yansımakta, kültür hem doğal çevreyi hem de sosyal çevreyi etkilemektedir. (Emekli, 2006: 53).

Kültür turizmi, insanların kültürel gereksinimlerini karşılamak amacıyla sürekli yaşadıkları yerlerden, bilgi ve deneyim kazanmak için farklı yerlere seyahat etmelerine denir. Kısaca; insanların kültür ile ilgili ürünleri kullanmalarına kültür turizmi denir. Daha kapsamlı bir anlatımla kültür turizmi, turistlerin gittikleri yerlerdeki tarihi ve ulusal zenginlikleri görmesi ve yaşaması şeklinde tanımlanabilir. Kültür turizmi gelişmesini devam ettirerek ülke hatta bölgelerin ekonomisine katkı sağlamaktadır. Toplumlar için yeni bir fırsat olarak ortaya çıkan kültür turizmi gelir sağlamaktan ziyade kültürel değerlerin korunması yönüyle de önemli bir turizm şeklidir. Öte yandan da, kültürel öğelerin gereğinden fazla ticari amaçlara alet edilmesi, ticari hayatın bir parçası haline getirilmesi kültürel turizmin ortaya çıkarabileceği olumsuz durumlar karşımıza çıkmaktadır. Eğer turizm planlamaları tarihi ve kültürel değerler önemsenmeden yapılırsa tarihi ve doğal değerlerin korunmasında problem durumları ortaya çıkabilir. Kültürel turizm amacıyla kullanılacak unsurları turistlerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlemek oluşabilecek aksaklıkları minimuma

indireceği gibi bu düzenlemeleri sadece devletin yapması da beklenmemelidir. Düzenlemelere turizmden gelir elde eden tüm kesimler birlikte katılmalıdır (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 7).

Kızılcahamam son derece zengin tarihi ve kültürel mirasa sahip olsa da tanıtım konusunda yeterince özen gösterilmemiştir. Kızılcahamam ve çevresinin Bizans döneminden kalma yapıtlara ev sahipliği yapması, takip eden dönemde Selçuklu-Osmanlı eserlerinin varlığı tarihi ve kültürel öğelerin artmasına neden olmuştur.

İlçede, tarihsel anlamda Hristiyanların inşa ettiği mağara ve kiliseler dikkat çekmektedir. Bunlardan en önemlileri; Mahkemeağcin Köyü Kaya Kiliseleri, Alicin Manastırı, Roma Hamamı, Çeltikçi ve Eğerlibaşköy Kaleleri ile Güvem Köyü kaya yerleşmeleridir. Bölgede özellikle Selçuklu döneminden itibaren Türkleşme ve İslamlaşma hareketlerinin artışına paralel olarak tarih ve kültür değerlerinde de artış görülmektedir. Bu değerler arasında turizm potansiyeli sahip olanlar; Oruç Gazi Türbesi, Kırmızı Ebe Türbesi, Ayrın Taşı, Hacı Ali Efendi Camii, Şeyh Abdurrahman Türbesi, İskender Bey Camii, Baba Kibel Türbesi sayılabilir (Erdoğan 2010: 863).

İlçedeki diğer kültürel değerler arasında; folklorik özelliklerin yanında giyim-kuşam, gelenek ve görenekler, yöresel yemekler, geleneksel mimari özellikler, yöresel el sanatları ve festivaller de sayılabilir.

İlçede kültür-tarih turizmi olarak nitelendirilebilecek etkinliklerde küçük ölçekli grupların günü birlik ve yakın çevreleriyle düzenledikleri organizasyonlar ağırlıklı olmaktadır. Bu da gösteriyor ki ilçenin zengin kültür-tarih hazineleri ikinci planda kalmaktadır. Ciddi bir turistik potansiyel değerlendirilememektedir. Bölge için yeterli tanıtımın yapılması ve organizasyonların düzenlenmesi halinde kültür ve tarih turizminden elde edilecek girdi miktarı artacaktır. Böylece hem ilçe kamuoyu tarafından daha fazla tanınacak hem de ekonomik anlamda olumlu hareketlenmeler yaşanacaktır.

4.10. DAĞ TURİZMİ

Dağ Turizmi; sezon ve sezon dışı faaliyetlerini kapsamanın yanında, dağlık ortamda bulunma, dinlenme, tatil ve dağ sporu uğraşlarını kapsayan bir turizm hareketidir. Dağ turizmine doğal öğelerin tamamı dâhildir. Diğer bir deyişle turistlerin doğa ile baş başa kalma, yaban hayatını gözlemleme, manzara seyretme ve kırsal

alanlardaki ortamı yaşama spor, dinlenme, kamp gibi amaçlarla yaşadığı yerden ayrılıp dağlara seyahat etmesini kapsayan turizm türüdür. Dağ turizmi; kış turizmi, yayla turizmi, eko turizm, alpinizm, kırsal turizm, klimatizm gibi turizm türlerini ve rekreasyonel faaliyetleri içerir. Dağ turizmi, orta yükseklikte ve yüksek dağlık alanların, yüzey şekilleri, iklim ve kırsal dokusuna bağlı olarak oluşan ve gelişen bir turizm çeşididir (Zaman, 2010: 2).

Dağ turizmi ile beraber sıkça telaffuz edilen Alpinizm ise; dağcılara ulaşım, barınma, rehberlik gibi hizmetlerin sunulması olarak adlandırılır. Dağların kayak sporuna uygun bölgelerinde konaklama ve eğlence tesislerinin inşası bölgelerde kış turizmini ortaya çıkarmıştır. Alpinizm yalnızca spor etkinliği değil, aynı zamanda dağ havasında tedavi görme-dinlenme, hava değişimi anlamına gelen klimatizm öğelerini de kapsar (Zaman, 2012: 311).

Her geçen gün daha da kirlenen, yaşanmaz hale gelen şehirlerden kurtulup doğaya yaklaşma isteği insanları dağ turizmi gibi türlere yöneltmektedir. Dağ turizmi yürüyüş, tırmanma ve kayak şekillerinde yapılabilir.

Türkiye’de son zamanlarda üniversitelerin dağcılık kulüpleri ile bir ivme kazanan dağcılık, seyahat firmaları tarafında paket turlar şeklinde gerçekleştirilmektedir. Günümüzde Türkiye’de 100 bin civarında insan kış ve dağ turizmi ile ilgilenmektedir. Gelecek dönemlerde ülkemizde İstanbul, Bursa, Erzurum, Kayseri, Antalya gibi şehirlerde dış pazara doğru bir dağ ve kış turizmi hareketliliği beklenmektedir (Kozak, 2012: 31).

Kızılcahamam dağ turizminden yeterince pay alamamıştır. Oysaki bölge hem alpinizm hem de dağ-kaya tırmanışı bakımından değerlendirilebilecek sahalara sahiptir. Yörenin, Ankara ve çevresine göre daha gür bitki örtüsüne sahip olmasının yanında önemli zirvelere de ev sahipliği yapması dağ turizmi için ciddi avantajlar doğurmaktadır. Özellikle Yıldırım Dağı, Işık Dağı, Balaban Dağı ve Aluç Dağı, dağcılık ve dağ turizmi açısından değerlendirilmesi gereken lokasyonlarıdır.

4.11. KIRSAL TURİZM

Dünya genelinde hızla büyüyen ve gelişen bir sektör olmaya başlayan kırsal turizm, günümüzde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yörelerde bu

faaliyetlerin turizm açısından bir arz kaynağı olarak kullanılması şeklinde gerçekleşmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal turizm ekonomik ve sosyal faaliyetleri geliştirdiğinden desteklenen bir sektör durumundadır. Özellikle geleneksel tarımın azaldığı yerlerde işsizliğin azaltılmasında ve gelir kaynağı sağlaması bakımından teşvik edilmektedir (Kadanalı ve Yazgan, 2012: 99).

Kırsal turizm, doğal çevre, kırsal kültür ve tarımla bir bütün oluşturan, ayrıca diğer turizm çeşitleriyle oldukça kolay bütünlük sağlayabilen bir turizm çeşididir. Bu özelliğiyle kırsal turizm dünyanın birçok ülkesinde insanları kırsal alanlara çekebilmektedir. Kırsal turizmi, kırsal dünyanın bütün yönleriyle turistlere sunulduğu bir ortamdır. Turist bu kırsal turizm faaliyetleri esnasında hem dinlenmekte hem çeşitli konularda bilgi sahibi olup öğrenmektedir. Kırsal turizmin bir diğer önemli yönü ise yapıldığı yöreye özgü olmasıdır. Böylece turist bu tür faaliyetlere her katılışında daha özgün bilgi ve tecrübe sahibi olabilmektedir. Özellikler kırsal turizm alanında gelişmiş, oldukça yol aşmış olan ülkelerde köyler güncel yapılarından sakındırılarak, geçmiş dönemin canlandırıldığı daha otantik mekânlar haline getirilmektedir. Örnek verecek olursak Fransa'nın Alsace bölgesinde "Şarap Yolu" isimli bölge ile Ren Nehri arasında kalan alanda 70 hanelik bir "Ekomüze" oluşturulmuştur. Böylelikle köy, ülkenin hem en yeni hem en eski yerleşmesi haline getirilmiştir (Soykan, 2003: 4).

Turizm, çevre ile en çok ilişki içinde bulunan ekonomik sektörlerdendir. Bu ilişki bağı çevre sorunlarını da beraberinde gelmesine, çeşitli kültürel bozulmaların yaşanmasına sebep olmaktadır. Kırsal bölgeler, geleneklerin ön planda olduğu, kültürel yayılmanın daha yavaş gerçekleştiği ortamlardır. Böylelikle kültürel yozlaşma veya bozulma bu gibi kesimlerde olmamakta, kültür coğrafyası kısa aralıklarda dahi son derece farklılaşmaktadır. Ülkemizde kırsal turizm, yayla turizmi, av turizmi, mağara turizmi, eko-turizm olarak algılanmaktadır. Bu algı yanlış olmasa da kırsal turizmde esas maksat bir köy, çiftlik yahut dağ evi gibi yerlerde konaklayarak kırsal kültürü tanımak, kırsal kültürle kaynaşmaktır. Türkiye'de hâkim turizm yıllardır deniz turizmi ile sınırlı kalmış ve yaz aylarında olacak şekilde kısıtlanmıştır. Hâlbuki kıyılarımızın hemen ardında ve iç kısımlarında mevcut dağ, yayla, orman, su ve kırsal kültür zenginlikleri turizmin hemen hemen her mevsim yapılabilmesini olanaklı kılmaktadır. Türkiye'de son yıllarda kırsal yerleşmelerin turizm maksatlı kullanımı yaygınlaşmaktadır. Günümüzde çok az sayıda köy ciddi manada kırsal turizme

açılmıştır, ancak ülkemizin bu konudaki potansiyeli bilinmektedir. Ülkemizde kırsal turizm geliştirilmek isteniyorsa sadece kırsal potansiyel veya ülkemiz açısında öneminden bahsetmek yeterli değildir. Kırsal turizmin ülke ekonomisine sağlayacağı fayda da hesaba katılmalıdır. Kırsal turizm, yerel halkta girişimcilik ruhunu canlandırmakta, kadınların iş hayatına katılımını gerçekleştirmekte, bölge ekonomisine ciddi girdi sağlamakta ve geniş ölçekte ülke ve bölge kalkınmasına katkı sağlamaktadır (Soykan, 2003: 6).

Kızılcahamam ilçesi, sahip olduğu yaban hayatı, flora zenginliği, yüzey şekilleri, hidrografik varlığı ve kırsal yerleşme özellikleriyle kırsal turizm açısından oldukça elverişlidir. Ülkemizin başkentine bu kadar yakın mesafede ve bu kadar doğal kalabilmiş kırsal bir mekan, şüphesiz kırsal turizm açısından önem arz etmektedir. Günümüzde turizm ve turistteki farklı beklenti ve arayışlara kırsal turizm iyi bir alternatif olmaktadır. Yapılması gereken bölgenin kültürel ve coğrafi varlıklarının iyi korunup, tanıtılmasıyla beraber köylere düzenlenecek turlar, köy merkezlerinde satışa sunulacak yöresel ürünlerle turistik cazibeyi arttırmaktır. Böylece gelişen kırsal turizm, ilçenin öz kaynaklarıyla gelişmesini sağlayacağı gibi yerli halka da bir geçim alternatifi sunacaktır.

4.12. BOTANİK VE FAUNA TURİZMİ

İlçede bitki çeşitliliğinin en fazla olduğu alanlardan biri Soğuksu Milli Parkı sahasıdır. Milli Park'ın hâkim ağaçları 1100 m'den başlayan karaçam, 1500 m'den itibaren sarıçam, göknar, gürgen ve titrek kavak türleridir. Bunlar haricinde milli park sahasında katran ardıcı, salkım söğüt, keçi söğütü, akçaağaç, çınar yapraklı akçaağaç, kızılıçık, yalancı akasya, alıç, adi böğürtlen, üvez ve ahlat gibi ağaç, ağaççık ve çalılara rastlanır. Sahada 74 familyaya ait 276 cins, 474 tür, 4 alttür ve 3 varyete olmak üzere toplamda 481 takson tespit edilmiştir. 474 türün 49 tanesi endemiktir. Bitkilerin fitocoğrafik bölgeleri İran-Turan, Avrupa-Sibirya ve Akdeniz olduğu bilinmektedir (Turan, 2007: 59; Özaktan, 2009: 8).

Soğuksu Milli Parkı'nda Eğribelen ve Samrı Tepe çevrelerinde trakiandezit kayaların yanında gelişebilen *Kızılcahamam Lalesi* bölgenin en bilinen endemik

bitkisidir. Pembemsi kırmızı renge sahip lale, sadece nisan ve mayıs aylarında açar (Fotoğraf 4.3.).

Fotoğraf 4.3. Kızılcahamam Lalesi (Fotoğraf: Muzaffer Eker).

Kızılcahamam ilçesindeki gerek orman alanları gerekse de step sahaları fauna bakımından oldukça zengindir. Yörede; ayı, vaşak, yaban domuzu, geyik, kurt, tilki, porsuk, kokarca, gelincik, sincap, keklik, çaylak, turna, çulluk, güvercin, üveyik ve bıldırcın görülmektedir. Ayrıca, Kızılcahamam ormanları kuş ve kelebek popülasyonu açısından önem arz etmektedir. Bölgede üreyen kuş türleri arasında kara akbaba (*Aegypius monachus*), sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*), kızıl akbaba (*Gyps fulvus*), küçük akbaba (*Neophron percnopterus*), karaleylek (*Ciconia nigra*) bulunur. Sahada varlığı bilinen diğer kuş türlerini; paçalı baykuş (*Aegolius funereus*), kaya kartalı (*Aquila chrysaetos*), bayağı puhu (*bubo bubo*), yılan kartalı (*Circaetus gallicus*), kara ağaçkakan (*Dryocopus martius*), bayağı doğan (*Falco peregrinus*), küçük kartal (*Hieraetus pennatus*), kızılca sırtlı örümcek kuşu (*Lanius collurio*), alaca örümcek kuşu (*Lanius nubicus*), orman toygarı (*Lullula arborea*), küçük yeşil ağaçkakan (*Picus canus*) ve küçük sıvacı kuşu (*Sitta krueperi*) oluşturur. Alandaki en özel kelebek türü ülkemize endemik olan çok gözlü Anadolu Çillisi (*Polyommatus ossmar*)'dir (Fotoğraf 4.3). Yalancı apollo (*Archon apollinus*), Karagöz mavis (i>Glaucopsyche alexis), Anadolu zıpızı (i>Muschampia proteides) ve bavius (*Pseudophilotes*) ilçe ormanlarında

yaşayan nesli bölgesel ölçekte tehlikeye kebek türlerinin başında gelir (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 35; Orman ve Su İşleri Bakanlığı Broşürleri).

Fotoğraf 4.4. Çokgözlü Anadolu Çillisi (Foto: www.trakel.org)

Kızılcahamam ilçesindeki en meşhur kuş türü *Kara Akbaba*'dır (Fotoğraf 4.5). İngilizce Cinereous Vulture ve Latince *Aegypius Monachus* olarak isimlendirilen Kara Akbaba, literatürde karşımıza Rahip Akbabası, Esmer Akbaba, Büyük Akbaba isimleriyle de çıkmaktadır. Avrupa'nın en büyük akbabası olan Kara Akbaba'nın erkek ve dişi aynı renkte olup başları açık renktedir ve üzerine koyuluklar serpiştirilmiş durumdadır. Gözün, gerdanın etrafı ile başın arkasındaki lekeler kahverengi ile menekşe rengi arasındadır. Kanatları çok uzun ve geniş iken kuyruğu oldukça kısadır. Bu sebepten kuş oturduğunda kuyruğu, kanatları kapattığı için görünmez. Akbabanın boynunda rahiplerin yakalığına benzer tüyler yer aldığından Rahip Akbaba da denilmektedir. Kara Akbaba'nın genç olanlarının başlarındaki tüyleri kıl biçiminde olup bu tüylerle beraber yakalıkları da siyahtır. Rengi daha koyu olan gençlerin boyunlarındaki lekeler yetişkinlerine göre daha belirsizdir. Ortalama ömürleri 30 yıl olan Kara Akbabaların boyları 100-110 cm, kanat açıklıkları 250-295 cm ve ağırlıkları 7,000-12,500 gr arasında değişmektedir (<http://www.trakus.org>).

Fotoğraf 4.5. Kara Akbaba (Foto: www.kizilcahamam.bel.tr).

Uçuş aralığı geniş, rakiplerine baskın ve yayılma eğilimi gösteren Kara Akbaba, Avrupa’da 1000, Asya’da 2000 metrenin altında ürer, avlanmak için genellikle bozkır, çayır ve dağlık alanları tercih eder. Yuvalarını sıklıkla ağaç tepeleri, sarp kayalıklar ve dik yamaçlarda kurar. Sulak, deniz kenarı ve insan etkisiyle tahrip olmuş alanları tercih etmezler. Ayrıca Kara Akbaba’lar göç etmezler üreme bölgelerinin yakınlarında yaşamlarını devam ettirirler. Kara Akbaba’lar leşlerle beslenirler. Bu durum, kurt, çakal gibi yırtıcı hayvanlar için uygulanan zehirli et yönteminden Kara Akbaba’nın etkilenmesine neden olur. Çoğunlukla zehirli eti yediği için ölen yırtıcı hayvanların leşini yiyen Kara Akbaba da leşte kalan zehir sebebiyle ölür. Dağınık koloniler halinde yaşayan Kara Akbaba’lar 5-6 yaşlarında üremeye başlarlar. Yuvalarını çam, meşe, ardıç gibi ağaçların tepesine ya da nadiren kayalıklara yaparlar ve yuvalarında tek yumurta bulundururlar. Yumurtlama dönemleri Şubat-Nisan ayları arasındır. Kuluçka günleri 50-54 gün arasında değişir ve her iki ebeveyn de kuluçkaya yatar. Yavru, ebeveyn tarafından sindirilen gıdayla beslenir. Kara akbaba dünya çapında “tehlike altındaki türler” sınıfındadır. İspanya’da sayılarının arttığı tespit edilse de tür, Asya ve Avrupa genelinde ciddi tehdit altındadır. İspanya’da 290 olan çift sayısı son yapılan çalışmalar ile 1.500’ü aşmış durumdadır. Kara Akbaba varlığında 50-200 çift ile Türkiye Avrupa

ikincisidir. Türkiye popülasyonunda 26 çift ile Eskişehir ili önde gelirken, Kızılcahamam ilçesi 7 çift ile ikinci en fazla popülasyona sahiptir (<http://www.trakus.org>). *Aegypius Monachus*, IUCN (International Union for Conservation of Nature) (2013) verilerine göre yakın gelecekte nesli tükenmekte olan türler (NT) sınıfında yer almaktadır.

Milli park yetkilileri ile yapılan görüşmelerde son zamanda kara akbabaların görülme sıklığının azaldığı vurgulanmıştır. Bunun nedeni gözlemci ve ziyaretçilerin yanlış hareketlerinden kuş çiftlerinin rahatsız olmasıdır. Kara akbabalar sıkça yuva değiştiren kuşlar olup, bu olumsuz durumda kuşların daha da kısa sürede yuva değiştirmesine neden olmaktadır. Böylece kuşları gözlemlemenin imkansız hale geldiği söylenebilir. Bu durum, bilinçlendirme çalışmasının gerekliliğini göstermektedir. Öte yandan bölgede profesyonellere yönelik kuş gözlem noktalarının sayısının arttırılması, gözlem sahasına izinsiz girişlerin önlenmesi gibi uygulamalar bölgeyi çok fazla fotoğraf sanatçısının ziyaret etmesine olanak tanıyacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

İLÇE TURİZMİNİN ALTYAPISI

5.1. MEVCUT DURUM (TURİZM AKTİVİTESİ)

Kızılcahamam ilçesinin turizm açısından tarihi ve doğal yapısıyla zengin potansiyele sahip olduğu kolayca söylenebilir. Kızılcahamam, Ankara'ya 77 km, Esenboğa havalimanına 1 saat mesafede olup, gür ormanların içinde bir vadide kurulmuş olmasıyla dikkat çekmektedir. İlçe yazın serinlemek kışın eşsiz kar manzarasıyla dinlenmek ve termal sulardan faydalanmak isteyenlere önemli bir alternatif sunmaktadır. Ayrıca, doğal zenginlikleri ile dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti döneminde ilçedeki Hıdırlar ve Erdelek yaylalarında saray için avcı kuşlar yetiştirildiği bilinmektedir. İlçedeki Soğuksu Milli Parkı, Karagöl mevki, Yıldırım, Hıdırlar, Salın, Miyala yaylaları, Kurtboğazı, Eğrekkaya ve Akyar barajlar ekoturizm açısından son derece önemli alanlardır. Kızılcahamam ilçesinin bir diğer avantajı da bulunduğu coğrafyanın uzun yıllar medeniyetlere ev sahipliği yapmış olmasıdır. Özellikle Mahkemeağcin Köyü ve çevresindeki yapay mağaralar, Roma döneminden kaldığı düşünülen manastır ve kaplıcaların yanında Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait türbe ve camilerle ciddi zenginliklere sahiptir (Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, 2011: 14).

Ankara'nın tek milli parkı olan Soğuksu Milli Parkı, orman içi rekreasyon faaliyetleri içinde yer alan yürüyüş, kampçılık, doğa araştırmaları, kuş gözlemleri ve foto safari gibi ekoturizm faaliyetlerine son derece elverişlidir. Ayrıca, botanik turizmi açısından önemli mantar ve geofit ile alan kaynak değeri taşımaktadır (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 67).

Ankara ölçeğinde turizm durumu düşünüldüğünde il, Türkiye ortalamasının son derece altındadır. Kültür ve Turizm Bakanlığından alınan verilere göre 2013 yılı sonu itibarıyla Ankara'ya gelen yerli ziyaretçi sayısı 439.197 kişi, yabancı ziyaretçi sayısı 333.178 kişi olmak üzere toplam 822.375 kişi olarak tespit edilmiştir. Ancak bu veriler elde edilirken sadece Esenboğa Havalimanı verileri kullanıldığından rakamın daha fazla

olma ihtimali olduğu gibi net sayı bilinmemektedir. Öte yandan ziyaretçilerin kaçının turistik amaçlı geldiği de net değildir.

Kızılcahamam'a gelen ziyaretçi sayısı ne bakanlık ne de belediye tarafından kayıt altına alınmamaktadır. İlçeye gelen ziyaretçilerin ne amaçla ve ne kadar süreliğine geldiği bulgusuna ulaşılamamıştır. Bu durum ilçedeki organizasyon eksikliğini göstermektedir.

İlçeye gelen yıllık toplam ziyaretçi sayısına hâlihazırda işletilen otellerin ve pansiyonların yetkilileriyle yüz yüze görüşülerek ulaşılmıştır. Görüşmeler sırasında otel ve pansiyon yetkililerinin de bu istatistikleri sağlıklı şekilde kayıt altına almadıkları ya da paylaşmak istemedikleri gözlemlenmiştir. Konaklama tesislerinden elde edilen yaklaşık rakamlar ilçede yılda 437.000 ziyaretçinin en az bir gece konakladığını göstermektedir. Ancak bu rakamlara ilçe halkının kendi evlerinde sundukları pansiyon hizmeti dâhil değildir. İlçe halkıyla yapılan görüşmelerde, özellikle yaz aylarında boş yataklı konaklama tesisi bulmanın güçleşmesi ziyaretçilerin daha çok bu pansiyonları tercih etmesine neden olduğu anlaşılmaktadır. Böylece ilçede yılda konaklayan ziyaretçi sayısının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Yine konaklama tesisleriyle yapılan görüşmelerde ilçeye gelen yabancı ziyaretçi sayısının yılda yaklaşık 180 kişi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Yabancı ziyaretçiler daha çok düzenlenen özel turlarla ilçeyi ziyaret etmektedir.

Kızılcahamam'da ziyaretçi konaklama süreleri bir ile on beş gün arasında değişmektedir. Konaklama sürelerindeki farklılığın sebebi bölgedeki önemli ziyaretçi sayısına sahip otellerin devre mülk hizmeti vermeleridir. Devre mülklerde konaklama süreleri on beş güne kadar çıkmaktadır. Ayrıca bu oteller boş kalan devre mülk odalarını otel odası şeklinde müşterilere sunmaktadır. Bu durum da konaklama sürelerine ait verilerin farklılaşmasına neden olmaktadır.

Soğuksu Milli Parkı, ilçenin ziyaretçi çeken en önemli öğelerindendir. Milli park günde 8000 kişi için yeterli rekreasyon alanına sahiptir. Soğuksu Milli Parkı'nı ziyaret eden yerli ve yabancı ziyaretçi sayılarından yola çıkılarak, En Küçük Kareler yöntemi (EKK) ve Aritmetik yönteme bağlı olarak 2010-2015 ve 2020 yılları için yerli, yabancı ve toplam ziyaretçi projeksiyonları yapılmıştır. EKK yöntemine göre 2005 yılında toplam 531.150 olan ziyaretçi sayısının 2020 yılında 762.000'e ulaşacağı

hesaplanmıştır. Aritmetik yöntemle göre 2005 yılında toplam 339.700 olan ziyaretçi sayısının 2020 yılında 1.493.950'ye ulaşacağı hesaplanmıştır (Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı, 2013: 68).

5.2. ULAŞIM

Kızılcahamam, ulaşım bakımından tarih boyunca orduların ve ticaret kervanlarının güzergâhında olmuştur. Günümüzde de Ankara'ya yakın olmanın avantajıyla ulaşım bakımından önemini korumaktadır. Nitekim, Kızılcahamam'ın Ankara il merkezine olan uzaklığı yaklaşık 77 km, İstanbul'a 411 km, İzmir'e 637 km, Çankırı'ya 136, Bolu'ya 115 ve Gerede'ye ise 60 km uzaklıktadır (Tablo 5.1). Aynı zamanda hava ve demiryolu bağlantıları ile Ankara'ya ulaşanlar, karayolu ile Kızılcahamam'a kolaylıkla ulaşmaktadır.

Tablo 5.1. Kızılcahamam'ın Bazı Merkezlerle Uzaklığı.

Merkez Adı	Uzaklık	Merkez Adı	Uzaklık
Kızılcahamam - Ankara	77 km	Kızılcahamam - Gerede	60 km
Kızılcahamam - İstanbul	411 km	Kızılcahamam- Bolu	115 km
Kızılcahamam - İzmir	637 km	Kızılcahamam - Çankırı	136 km

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü (2014).

İlçeye ulaşım Ankara – İstanbul Yolu (D 750) ile sağlanmaktadır. İlçeden geçen bu yol, eski *İstanbul Yolu* olarak da bilinir. Yolum tamamı çift gidiş, çift geliş şeklindedir. Kızılcahamam ulaşımının bu durumu, günümüzde de önemini korusa da TEM Otoyolu'nun yapımıyla ilçeden geçen D750 karayoluna alternatif oluşması ile eski İstanbul yolunu kullanan taşıt sayısında ciddi azalmalara neden olmuştur. Ankara-İstanbul (D750) yolu daha çok doğa manzarası eşliğinde yol almak isteyenlerin ve ağır vasıtaların tercihi olmaktadır (Fotoğraf 5.1).

Fotoğraf 5.1. Ankara-Bolu (Ankara-Kızılcahamam, D-750) Karayolundan Bir Görünüm.

İlçenin geçit noktalarını güneyde Kargasekmez Geçidi (1135 m), batıda Çamlıdere Geçidi (1340 m) kuzeybatıda Akyarma Geçidi (1570 m) ile kuzeyde Işıkdığı Geçidi (1610 m) oluşturur. Kızılcahamam'ı Ankara'ya bağlayan Kargasekmez Geçidi'ne ilk asfalt yol 1953 yılında yapılmıştır (Eker, 2001: 324). Günümüzde ise tekrar düzenlenen yol gidiş-dönüş ayrı güzergâhlardan ve üçer şerit olmak üzere inşa edilmiştir.

Ankara'dan Kızılcahamam'a belediye otobüsleri ile gitmek mümkündür. Ankara-Etlik garajından 20 dakika aralıklarla hareket eden otobüsler, Kızılcahamam-Ankara istikametine 07.00-20.30 saatleri arasında, Ankara-Kızılcahamam istikametine 07.00-22.30 saatleri arasında hizmet vermektedir.

5.3. KONAKLAMA TESİSLERİ

5.3.1. Termal Oteller

Daha önceden de bahsedildiği gibi Kızılcahamam ilçesi, mevcut jeotermal kaynakları ile önem kazanmıştır. Bu da otellerin bünyelerinde termal özellikler barındırmalarını zorunlu hale getirmiştir ki, birçok otele termal su verilmektedir. İlçeyi ziyaret edenler bir taraftan termal sularla sağlık kazanmayı amaçlarken diğer taraftan da güzel bir dinlenme dönemi geçirmek istemektedirler. Bu aşamada da termal oteller devreye girmektedir. İlçede termal otel olarak hizmet veren tesis sayısı 2 adeti inşa halinde olmak üzere 11 tanedir. İlçedeki önde gelen oteller devre mülk ağırlıklı işletilmekle beraber bünyelerinde termal otel de barındırmaktadır.

Asya Termal Otel: Kızılcahamam ilçesinin İsmet Paşa Mahallesi'nde yer alan ve ilçe merkezini hâkim bir tepe üzerinden doğu yönünden gören tesis 70.000 m²'lik bir alana sahiptir (Fotoğraf 5.2). Tesis Ankara'ya 80, İstanbul'a 379 km mesafededir. Asya Termal tesislerinde 85 standart oda, 4 junior süit, 4 suit ve 1 kral dairesi ile toplam 94 oda bulunmaktadır. Tesiste termal havuzlar, rehabilitasyon merkezi, fizik tedavi merkezi, akupunktur merkezi, yüzme havuzları, güzellik merkezi, restoranlar, spor tesisleri, toplantı ve konferans salonlar ile su parkı bulunmaktadır (<http://www.asyatermalotel.com>).

Fotoğraf 5.2. Asya Termal Otel, yaklaşık 70.000 m²'lik Bir Alana Sahiptir.

Nisan 2004'te açılışı yapılan Asya Termal Oteli'nin yapımı için ABD Eximbak'ı İnşaat şirketine 4,1 milyar dolarlık kredi desteği vermiştir. Bu kredi ile tesisin jeneratör, mobilya ve çeşitli cihaz ihtiyaçları karşılanmıştır (Çontu. 2006: 63; Yurtoğlu, 2006: 9).

Çam Thermal Resort ve Spa Hotel: Kızılcahamam'daki ilk modern tesis olan Çam Otel'in yapımına 1954 yılında başlanmış, 1958 yılında hizmete açılmıştır (Çontu, 2006). Otel günümüzde tamamen yıkılarak yeniden ve daha modern bir şekilde inşa edilmektedir (Fotoğraf 5.3). Tesis, 190 standart oda, 50 corner suit oda, 3 deluxe suit ve 5 engelli odası olmak üzere 248 oda olarak tasarlanmıştır. Otelde ayrıca, açık-kapalı, bay-bayan ve karma termal havuzlar, saunalı-jakuzili özel aile banyoları, Türk hamamları, buhar banyoları, masaj, çamur bakım, cilt bakım hizmetleri, bitki ve süt banyoları, fizik tedavi ve rehabilitasyon üniteleri ile zayıflama ünitelerinin yanında 800 kişilik bir konferans salonu ile 300 ve 100 kişilik olmak üzere 2 toplantı salonunun hizmete sunulması planlanmaktadır (<http://www.camhotel.com.tr>).

Fotoğraf 5.3. Kızılcahamam'daki İlk Modern Tesis Olan Çam Otel'in Yenilenme İşlemi Sonrasındaki Temsili Görüntüsü (<http://www.camhotel.com.tr/>).

Hotel Ab-ı Hayat: Temel atım tarihi 1985 yılı olan otelin inşası çeşitli nedenlerle duraksadıktan sonra 1996 yılında hizmete sunulmuştur. 3 yıldızla sahip olan tesiste 15 küvetli oda, 15 jakuzili süit oda, 10 single ve 53 double olmak üzere toplam 93 oda bulunmaktadır. Soğuksu Milli Parkı'na yürüme mesafesinde olan tesiste Türk hamamı, Fin Hamamı, jakuzi havuzu, kür merkezi, fizik tedavi merkezi, cilt bakım merkezi, oyun salonu ve restoran bulunmaktadır (Çontu, 2006: 64).

Hotel Şifa Hayat: 2004 yılında hizmete açılan otel 55 oda ve 120 yatak kapasitesine sahiptir. Otelde termal havuz, hamam, fin hamamı, jakuzi, masaj salonu, restoran ve 350 kişilik seminer salonu bulunmaktadır.

Patalya Termal Resort: Soğuksu Milli Parkı içinde yer alan otel, 1997 yılında hizmete açılmıştır. Daha önce aynı bölgede Orman Bakanlığı tarafından eğitim ve dinlenme tesisi yapılsa da işletmeye açılmamıştır. 1995 yılında Başkent Üniversitesi'nin satın aldığı tesiste düzenlemeler yapılarak yanına ek bina inşa edilmiştir. Tesis günümüzde Başkent Üniversitesi Turizm Otelcilik Bölümü Uygulama Oteli olarak da hizmet vermektedir. Otelde öğrenciler için derslik, öğrenci restoranı, öğrenci mutfak, öğrenci yemekhanesi, soyunma odaları, örnek misafir odaları mevcuttur. Bu fırsatlar ile bölüm öğrencileri uygulamalı eğitimle desteklenmektedir.

Patalya Termal Resort Otel'i 14000 m²'lik bir alan içerisinde etrafı çam ormanları ile çevrili 4 yıldızlı bir oteldir (Fotoğraf 5.4). Tesis 156 adet oda ile 312 yatak kapasitesine sahiptir. Sürekli termal su bulunan kapalı ve açık havuzlara sahip tesiste Türk hamamı, sauna, jimnastik salonu, bitki banyoları, 225 kişilik konferans salonu, 400 kişilik restoran mevcuttur. Otelde birçok siyasi parti, sivil ve resmi kurum konferanslar düzenlemektedir. Otel her mevsim özellikle hafta sonları yoğun talep toplamaktadır (Çontu, 2006: 65).

Fotoğraf 5.4. Patalya Termal Resort Otel'i 14000 m²'lik Bir Alan İçerisinde Etrafı Çam Ormanları İle Çevrilidir (<http://www.patalyahotel.com.tr>).

Soğuksu Termal Otel: Dört yıldızlı olan otel, 2011 yılının Nisan ayında restore edilerek hizmete girmiştir. Dört katlı olan otelde 35 oda ve 80 yatak bulunmaktadır.

Otelde ayrıca bay-bayan kaplıca, fin hamamı, iki adet restoran, kafeterya ve 150 kişilik dinlenme salonu bulunmaktadır.

Başak Termal Hotel: 1975 yılında Turizm firması olarak faaliyete başlayan kuruluş 2009 yılında Otelcilik sektöründe çalışmalarını sürdürmeye devam etmiştir. 4 yıldızlı termal hotelde 300 kişilik, 100 kişilik ve 30 kişilik özel toplantı salonları, jakuziler, Türk hamamı, saunalar ve termal havuzlar mevcuttur. Tesise termal su, 73 dereceyle ulaştırılmakta, su ısısı başka bir su katmadan teknolojik cihazlarla 40 dereceye düşürülmektedir.

Akasya Termal Otel: Tesis, Kızılcahamam ilçe merkezinin yaklaşık 1 km güneyinde Ankara-İstanbul (D750) karayolunun batısında yer almaktadır. Özellikle devre mülk amaçlı planlanan tesis, otel hizmeti de vermektedir (Fotoğraf 5.5). Yatak kapasitesi 2000 olan tesiste, 24 saat termal su, jakuzi, SPA, açık havuz, güneşlenme terasları, kafeterya, sinema salonu gibi imkanlar da bulunmaktadır.

Fotoğraf 5.5. Akasya Termal Otel, Hem Devre Mülk Hem De Otel Hizmeti Vermektedir (<http://www.akasyatermal.com>)

Deva Termal: İlçe merkezinde bulunan otel, üç katlıdır. Otelde 10 suit, 4 french ve double oda bulunmaktadır. Tüm odalarında termal su bulunmaktadır.

5.3.2. Pansiyonlar

İlçede halkın kendi imkanlarıyla sunduğu pansiyonların yanında birkaç pansiyon işletmesi de bulunmaktadır. Bu pansiyonlar ilçe merkezinde olup günü birlik olarak tercih edilmektedir. Kızılcahamam'da özel sektöre ait Aşıyan ve Beşikçigil pansiyonları

bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak, belediye tarafında inşa edilen ve ziyaretçilerin hizmetine sunulan *Kızılcahamam Belediyesi Pansiyon Evleri* de mevcuttur. Kızılcahamam ilçe merkezinde tatil köyü konsepti ile inşa edilen bu tesis, 2010 yılında hizmete açılmıştır. Pansiyon evleri 34 oda ve 104 yatak kapasiteli olup, odalardan 16 tanesi 2, diğerleri 4 ve gerektiğinde 6 kişilik olarak hizmet vermektedir. Pansiyonların yanına, Büyük Kaplıca'nın arka bölümüne 2 tane saunalı, 1 tane fin hamamlı ve 6 tane de normal olmak üzere 9 tane jakuzi inşa edilmiştir. Pansiyon evlerine kaplıca suyu verilmekte olup, tesis içerisinde restoran, çocuk oyun alanları, yürüyüş parkur mevcuttur (www.kizilcahamam.bel.tr).

5.3.3. Kamp Alanları

İlçede, özellikle milli park içi kamp yapmak için son derece uygundur. Alanda günlük 8000 kişiye hizmet edebilecek fiziki imkân vardır. Ancak yayla alanları için aynı durum söz konusu değildir. Yaylalarda kamp kurup konaklamak için uygun alanlar mevcuttur. Fakat elektrik, su, WC ve güvenlik gibi unsurlar sağlanmış değildir.

5.4. İLÇE TURİZMİNİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ

Kızılcahamam ve çevresi, tarih boyunca orduların ve ticaret kervanlarının güzergâhında olmuştur. Bu yönüyle de tarihinin çok eskilere kadar inmesi ve aynı zamanda da önemli yol güzergâhları üzerinde olması, zengin doğal güzellikleri ile doğaya yönelik turizm faaliyetleri açısından dikkat çekecek bir konumdadır. Sahip olduğu doğal ortamı ve bozulmamış çevresi, turizme uygun iklimi, termal kaynakları, ülkemizin başkenti ve ikinci büyük şehri olan Ankara'ya yakınlığı ve kolay erişilebilirliği, zengin tarihi ve kültürel değerleri, her mevsim turizm olanaklarının bulunması, coğrafi konumu nedeniyle ana pazarlara yakınlığı, alternatif turizm türleri için potansiyelinin yüksekliği ve giderek artan çekiciliği, ilçe turizminin gelişmesi için büyük avantajlar sunmaktadır. Başka bir anlatımla, *Kızılcahamam ilçesi turizminin güçlü yönlerinden* bazılarını oluşturmaktadır. Bunlara binlerce yıllık tarihi geçmiş, birçok tarihsel yapı ve sit alanının varlığı, sosyo-kültürel açıdan oldukça çeşitlilik göstermesi, yöre halkının misafirperverliği, el sanatları, yöresel yemekleri ve festivalleri gibi kültürel ve sosyal özellikler de ilave edilebilir.

İklim, doğal kaynaklar ve bozulmamış doğal ortam alternatif turizm çeşitlerinin gerçekleşmesine, dolayısıyla da ilçe turizminin geliştirilmesi açısından çok önemlidir. Bu bağlamda da ilçede, *termal turizm, dağ turizmi, av turizmi, kırsal turizm, yayla turizmi, sağlık turizmi, kamp ve karavan turizmi, jeoturizm ve ekoturizm* vs. gibi çok sayıda alternatif turizmin gelişmesine uygun kaynak ve ortamlar bulunmaktadır.

Doğal ve termal kaynak değerlerin öne çıktığı ilçenin; dağları, doğal ve baraj gölleri, akarsuları, ormanları, milli parkı, jeoparkı, özel doğa koruma alanları ve yaylaları gibi bozulmamış doğal özellikleri ile cami, türbe, kale, hamam, tarihi evleri vs. gibi tarihi eserler, yöre insanının yaşam tarzı, gelenek ve görenekleri, folkloru, yöresel yemekleri, geleneksel mimari özellikleri gibi beşeri ve kültürel coğrafya özellikleri ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Bütün bu potansiyel kaynak değerleri, görsel açıdan ve peyzaj değerleri bakımından oldukça etkileyicidir.

İlçe, *zengin tarihi* ile de ön plana çıkmaktadır. Gerçekten de Ankara ve çevresine, M.Ö. 2 bin yılının başlarında Orta Anadolu'da ticaret kolonileri kuran Asurluların ardında da Hititlerin hâkim olduğu bilinmektedir. Hititlerden sonra Ankara ve çevresine Friglerin yerleşmiş olduğu yapılan kazılarda ortaya çıkmıştır. Pers devletlerinin hâkimiyetinin ardından Büyük İskender'in hâkimiyetine geçen Ankara ve çevresine Büyük İskender'den sonra M.Ö. 168 yılında Galatlar sonra da Roma İmparatorluğu hâkim olmuştur. Roma İmparatorluğu parçalanınca bölge Bizans İmparatorluğu'nun (Doğu Roma) hâkimiyetinde kalmıştır. Kızılcahamam yöresi, VII. yüzyılda Anadolu'ya akınlar düzenleyen Sasanilerin kısa bir süre hâkimiyetinde kaldıktan sonra yine Bizans İmparatorluğu'nun eline geçmiştir. Türklerin Anadolu'ya gelişinden sonraki dönemde Kızılcahamam ve çevresinde Oğuz Türkeri'nin iskân edildiği görülür. Kızılcahamam ve yöresi daha sonra Selçuklu ve Osmanlıların hâkimiyetine girmiştir.

Bunlara ilave olarak ilçedeki Başköy Kalesi, Mahkemeağcin Kilisesi ve Mağaraları, Saray Köyü'ndeki Roma dönemi harabeleri, Sey Hamamı'ndaki eski kilise bölgenin eski çağlardan beri önemli yerleşim yeri olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda, ilçenin de içerisinde yer aldığı Ankara ve civarı, İç Anadolu Bölgesi'nde Kayseri-Nevşehir sahası hariç tutulursa en önemli prehistorik yerleşim alanlarından. Yapılan çalışmalarda özellikle Hatip Çayı, Ankara Çayı, Ova Çayı, Çubuk Çayı, Kirmir Çayı ve Eymir Gölü civarında bu döneme ait kalıntılara rastlanmıştır. Ayrıca, Ayaş

Dağları'nın yamaç derelerinde, Kirmir Çayı vadisinde ve Kızılcahamam Çeştepe Köyü yakınlarında Paleolitik dönemlere ait aletler bulunmuştur (Erdoğan, 2010: 119).

Anlaşılabacağı üzere, tarih boyunca farklı uygarlıklara ve kültürlere ev sahipliği yapmış olması ilçede çok farklı kültürlerin bir araya gelmesine yol açmış, bu durum ise zengin tarihi geçmişe ve kültürel mozağe neden olmuştur. Bunlardan geriye kalan eserler, ilçenin tarih ve kültürel turizm değerlerini artırmıştır.

Kızılcahamam'ın coğrafi konumu ve Ankara gibi bir başkente ve büyük bir şehrin yanı sıra çevresindeki daha küçük şehirlere yakınlığı da turizm açısından bir diğer güçlü yönüdür.

Kızılcahamam ilçesi, gerek doğal gerekse de beşeri turizm potansiyeli yüksek bir yöredir. Bu bağlamda da ilçe turizminin güçlü yönlerinden biri de, *her mevsim turizm imkânlarının bulunmasıdır*.

Bu bağlamda da yukarıda belirtildiği gibi ilçede; *jeoturizm, yayla turizmi, dağ turizmi, kültür turizmi, av turizmi, kırsal turizm* ve diğer alternatif turizm çeşitlerinin faaliyete geçirilmesi ve böylece turizmin 12 aya yayılması için gerekli potansiyel mevcuttur. Başka bir anlatımla, ilçede turizm çeşitliliğini arttıracak potansiyel kaynaklar yeterince bulunmaktadır. İlgili bölümlerde belirtildiği gibi, sahip olunan alternatif turizm için elverişli potansiyelin yeterince değerlendirilememesi ve böylece turizmin çeşitlendirilememesi ve turistik ürün arzının yetersizliği (Zaman, 2012: 457), ilçe turizminin arzu edilen düzeye erişememesindeki en önemli nedenlerden biridir.

İlçe turizminin güçlü yönleri olduğu gibi *zayıf yönleri* de bulunmaktadır. Bunlar arasında da tanıtım, pazarlama ve organizasyon yetersizliği, turizm vizyonu ve öz sermaye yetersizliği, uygun eğitim almış, nitelikli yeterli sayıda işgücünün olmayışı, kurumsallaşamama ve kurumlar arası işbirliğinin gelişmemiş olması, altyapı, yan hizmet, sermaye birikimi, tur programları ve rehberlik faaliyetlerinin yetersizlikleri, yan hizmet tesislerinin noksanlığı, enformasyon eksikliği ile doğal, tarihi ve kültürel envanterin tam olarak çıkarılmamış olması, bulunmaktadır.

İlçe turizmindeki sorunlardan birini, *tanıtım, pazarlama ve organizasyon yetersizliği* oluşturmaktadır. Hiç şüphesiz ilçedeki turizm faaliyetinin mevcut durumdan çok daha fazla gelişmesi, her şeyden önce sahip olunan doğal, tarihi ve kültürel varlıkların iç ve dış pazarlarda etkin olarak sunulmasına bağlıdır. Oysa, bugüne kadar

ilin kültürel ve doğal değerlerinin etkin bir biçimde tanıtım ve pazarlamasının yeterli olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda, turistik açıdan tanınmayı sağlayacak ve ilçeyi çekim merkezi yapacak turizm acenteleri ve turizm büroları gibi kurumlar ile konferans, panel, kongre gibi tanıtıcı aktiviteler oldukça az gerçekleştirilmiştir. Oysa ürünün son kullanıcıya ulaşabilmesinde en önemli araç tanıtım ve pazarlamadır. Bunun için, hedef kitlenin tespiti ve doğru yatırımlar yaparak belirlenmiş hedefler doğrultusunda stratejik pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin önemi büyüktür (Zaman, 2010, s.457, 458).

Hiç şüphesiz ki tanıtım, birçok sektörde olduğu gibi turizmde de vazgeçilmez bir öğedir. Günümüzde turizm yöreleri ve turizm şirketleri tanıtım faaliyetlerine ciddi zaman ve bütçe ayırmaktadır. Şirketler TV-radyo-internet reklamları, tanıtım broşürleri, billboard düzenlemeleri, ücretsiz etkinlikler gibi birçok yöntemle turist çekmektedir. Oysa, Kızılcabamam turizmi ve reklam faaliyetleri düşünüldüğünde ortaya son derece olumsuz bir tablo çıkmaktadır. İlçe turizmi ile ilgili reklam faaliyetleri yol kenarı tabelaları, küçük internet ilanları ve broşürlerin ötesine geçememektedir. Tanıtım faaliyetlerine yeterli özen gösterilmediğinden turizm talebi istenilen ölçüde artmamaktadır.

İlçe turizminin zayıf yönlerinden bir başkası, *uygun eğitim almış, nitelikli ve yeterli sayıda işgücünün olmayışıdır*. Başka bir deyişle, turizm konusunda yetişmiş yeterli sayıda eğitilmiş hizmet personelinin bulunmayışı önemli eksikliklerden biridir. Öyle ki, ilçedeki turizm işletmelerinde yeterli eğitimi almış personel varlığı son derece kısıtlı olup, tesislerdeki personel istihdamında gereken niteliklerin aranmadığı düşünülmektedir. Bu durum turistlere yönelik itici bir etken oluşturmaktadır.

Gerçi, son dönemde ilçede var olan Ayşe Bezci Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi'nin verdiği mezunlarla bu oran artıyor olsa da yeterli değildir. Tesislerde çalışacak personel ya yeterli eğitimi almış kişilerden seçilmeli ya da kurumların düzenleyeceği hizmet içi eğitimlerle personel bilinçlendirilmelidir. Bu aşamada ise mevcut olanaklar olabildiğince kullanılmalı ve özellikle kadın işgücünün de sektöre kazandırılmasına ve eğitimine önem verilmelidir. Diğer taraftan, bölgeye gelecek turistlere doğal ve beşeri kaynakları tanıtmaya ve gezdirmede rehberlik hizmeti verecek profesyonel ve amatör rehberlerin yetişmesi bakımından rehberlik kurslarının açılması

için gerekli girişimler, turizm meslek kuruluşları tarafından başlatılmalı ve yetersiz olan rehber sayısı mutlaka arttırılmalıdır (Zaman, 2012: 458).

İlçede turizmin zayıf yönlerinden bir diğeri de, *turizm vizyonunun olmayışı* gibi görünmektedir. Turizm sektörünün ilçenin kalkınmasında oynayacağı rol, geç fark edilmiş ve yeni yeni anlaşılmaya başlanmıştır. Yine de, sektörün gelişmesine yönelik stratejik planlama, ürün çeşitlendirmesi ve tanıtımına yönelik yeni bir yaklaşım ve vizyon henüz tam anlamıyla ortaya konulmamıştır. Bu bağlamda da sadece termal turizme yönelik değil, diğer turizm türlerine de yönelik devlet yatırımlarının yanı sıra özellikle de özel yatırımlar özendirilmeli ve desteklenmelidir.

Turizmin zayıf yönleri arasında *yan hizmet yetersizliği* yanı sıra *konaklama tesisi yetersizliği* de bulunmaktadır. Bir taraftan, Kızılcahamam'da konaklayan turistler genellikle tesis dışına çıkmaya gerek duymadan dönüşe geçmektedir. İşletmeciler ilçenin turizm odağını sadece termal sulara çektiğinden, alternatif çekicilikler yeterince değerlendirilmemektedir. Bunun yanında ilçede ziyaretçilerin ihtiyacı olan park, bahçe, alışveriş ve eğlence merkezleri son derece yetersizdir. Bu nedenle ilçede turizm belli bir seviyenin üzerine çıkamamaktadır.

Diğer taraftan, Kızılcahamam'da eğlence hizmetleri, sosyal aktiviteleri, kongre salonları, spa merkezleri, spor aktiviteleri ile beraber tam donanımlı hizmet veren otel sayısı oldukça azdır. Bölgedeki otel ve pansiyonların yanında ilçe sakinleri evlerini ya da evlerinin bir odasını gelen ziyaretçilere konaklama amacıyla sunmaktadır. Özellikle yaz aylarında bu pansiyona benzer konaklama alanlarında dahi yer bulmanın güçleşmesi ilçenin konaklama tesisi konusunda ne kadar yetersiz kaldığını göstermektedir. İlçedeki konaklama tesislerinin çoğu günübirlik hamam-kaplıca amacıyla faaliyet göstermektedir. İşletme sahiplerinin bu bilinçten sıyrılarak daha profesyonel daha donanımlı hizmet vermeleri gerekmektedir.

Turizm sektörünün gelişme sürecinde özellikle tesisleşme büyük yatırım maliyetleri getirmektedir. İlçenin ekonomik yönden çok fazla gelişmemiş olması, yani *öz sermayenin yetersizliği* de ilçe turizminin gelişmesindeki en önemli olumsuzluklardan bir diğeridir.

Kurumsallaşma eksikliği de, günümüzde sektörün önündeki en önemli sorunlardan biri diğeridir. İlçede tam anlamıyla faal olarak çalışan turizm örgütlerinin

olmaması, merkezi ve yerel yönetim birimleri, sivil toplum kurumları ve meslek kuruluşları arasındaki ilişkinin kopuk ve işbirliğinin zayıf olması da turizm sektörünün gelişmesini engellemektedir. Diğer taraftan ilçe turizminin zayıf yönlerinden bir başkası da *altyapı yatırımlarının yetersizliği*dir. Bunların başında da alternatif turizm kaynaklarının değerlendirilebileceği yerlere ulaşımında görülen güçlükler gelmektedir.

İlçede turizm acentelerine bağlı *tur programları* yetersizdir. Genellikle Ankara merkezli olan tur şirketleri ve seyahat acentelerinin düzenlediği organizasyonlarla yapılan geziler ilçeye turizm ekonomisi açısından yeterli girdi sağlayamamaktadır. Bunun nedeni organizasyonların günübirlik doğa yürüyüşleri şeklinde olmasıdır. Böylece turistler ilçe merkezinde yeterince duraklamadan yoluna devam etmektedir. Bu bağlamda, tur düzenleyen seyahat acenteleriyle görüşmeler yapılarak, onlara Kızılcahamam'da konaklamayı uzatacak alternatif tur programları önermek suretiyle işbirliği yapılmalıdır. Bunun haricinde ilçede düzenlenen tanıtımı ve turizm hareketliliğini arttırıcı organizasyon varlığı son derece yetersizdir. Bu konuda turizm şirketlerinin yanında belediye, kaymakamlık ve otellere de önemli miktarda iş düşmektedir.

İlçe turizmin zayıf yönlerinden bir diğeri de *enfarmasyon eksikliği*dir. Bilindiği gibi, turizm sektörü, yatırım teşviklerinin en fazla yararlanan sektörlerden biridir. Ancak genelde yatırımcıların bu konuda fazla bilgisi bulunmamaktadır. Turizm yatırımı yapmanın gerektirdiği formaliteler de yerel yatırımcılar tarafından bilinmemektedir (Zaman, 2012: 458).

İlçe turizminde zayıf kabul edilebilecek yönlerden bir başkasını da *görsel peyzaj yetersizliği* oluşturmaktadır. Oysa son derece güzel bir doğaya sahip olan Kızılcahamam ilçesi, yapılaşmadaki ve çevre düzenlemesindeki eksikler sebebiyle görsel olarak estetikten uzak bir tablo çizmektedir. Şehre, Kargasekmez mevkiinden bakıldığında peyzaj ve mimari eksiklikler göze çarpmaktadır.

Görsel estetiği bozan en önemli unsurlardan biri diğeri de, ilçe merkezinin yaklaşık 1 km güneyinde Soğuksu Milli Parkı sınırında oluşturulmuş çöp depolama alanıdır (Fotoğraf 5.6) Çöpler gelişigüzel depolama yöntemiyle istiflendiğinden son derece rahatsız edici bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Çöp depolama alanından tüten dumanlar rahatça gözlenebilmektedir. Bahsi geçen alan görsel açıdan olumsuz bir

durum oluşturduğu gibi, milli park sınırında bulunması olası yangın tehdidini akla getirmektedir.

Fotoğraf 5.6. İlçe Merkezine Çok Yakın Bir Konumda Bulunan Çöp Depolama Alanı Ankara-Kızılcahamam Yolunun Batısında Bulunmaktadır.

5.5. İLÇE TURİZMİ İLE İLGİLİ SORUNLAR VE ÖNERİLER

Kızılcahamam ilçesi, başkent Ankara'ya olan yakınlığı ve yeşil bitki örtüsünün ortaya çıkardığı eşsiz doğasıyla ayrıcalıklı bir yöredir. Bu durum Kızılcahamam'ı gerek Ankara ve yakın şehirlerden gerekse de kaplıcalardan faydalanmak isteyen ülkemizin başka yerlerinden gelenlerin uğrak yeri haline getirmiştir. Özellikle de Ankara ve çevredeki diğer şehir yerleşmelerinde yaşayan insanlar için Kızılcahamam, tatil günlerinde kısa süreli olarak şehir hayatından uzaklaşma, yeşil ve doğa ile kucaklaşma ortamı hüviyetindedir.

İlçe, turizm açısından hiç de azımsanmayacak potansiyele sahiptir. Bir bölgenin turizm potansiyelinin değerlendirilebilmesi için gereken koşullardan biri ulaşılabilirlik açısından elverişli olmaktır. İlçeye ulaşımın son derece rahat olması turizm sektörüne bir avantaj oluşturmaktadır. Kızılcahamam ilçe merkezini güney-kuzey doğrultusunda kesen Ankara-Bolu Yolu (D750) uzun yıllar Ankara-İstanbul arası ulaşımı sağlamıştır. Yol günümüzde de bölünmüş olarak hizmet vermektedir.

Kızılcahamam tam bir kültür ve ekoturizm merkezi olabilecek niteliktedir. İlçede mevcut Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait kalıntılar dikkate değer niteliktedir. Özellikle ilçe merkezi dışındaki yerleşim yerlerine gidildiğinde görülmektedir ki, buralarda henüz tam manasıyla incelenmemiş, ciddi çalışmalar gerektiren yapay mağaralar, yeraltı yerleşmeleri, kayalara oyulmuş ibadethane, imalathane ve barınaklar bulunmaktadır. Bu unsurların turizme kazandırılması için tanıtım ve yenileme çalışmalarına hız verilmelidir. Öte yandan bozkır bitki örtüsünün baskın olduğu Ankara coğrafyası içinde Kızılcahamam yöresi gibi orman ve su kaynakları bakımından zengin bir bölgenin varlığı, hem profesyonel turizm etkinlikleri hem de kısa süreli rekreasyon faaliyetleri için önemli olmaktadır.

İlçenin diğer bir turizm değeri de termal kaynaklarıdır. Kızılcahamam'ın termal turizm sektöründe isminden söz ettirir bir hale gelmesi için, “günübirlik piknik yapılan yer” mantığından sıyrılarak ulusal ve uluslararası düzeyde çalışmalara yapılmalıdır. “*Termal Turizm Cenneti*” olarak tanıtımı yapılan Kızılcahamam, bu sloganın hakkını daha iyi verebilmelidir. Bunun için yerel yönetim, yerel halk ve işletmeci üçgeninde sağlıklı çalışmalar yapılmalıdır. Esnaf ve konaklama tesisi sahipleri ve çalışanları bilinçlendirilmeli, yerli halk turizmden kârlı çıkabileceğinin fark etmelidir.

Termal varlığı oldukça yeterli olan Kızılcahamam'da termal turizm konusunda en önemli eksiklerinden biri, bu olguyu sadece kaplıca suyu ve hamam olarak düşünmektir. Sağlık turizmi kapsamında olan termal turizmden *balneoterapi*, *inhalasyon uygulamaları*, *hidroterapi*, *Spa-Wellness*, *cilt ve içme kürleri* gibi birbirinden farklı yararlanma yöntemleri mevcuttur. İlçede mevcut kaynakların daha modern tesislerle bu yönde değerlendirilmek amacıyla yenilenmesi yerinde olacaktır.

Kızılcahamam'da sağlık turizmine hizmet edebilecek değerler termal sularla sınırlı değildir. İlçedeki termal suların yanı sıra milli park sahası, geniş orman arazileri ve yaylaların varlığı, klimatizm faaliyetleri için son derece önemli kaynak değerlerdir. Bölgenin hava kirliliği ve gürültüden uzak olması bu değeri daha da arttırmaktadır.

Yörenin, Karadeniz ve karasal iklimlerinin karşılaşma noktasında olması, flora ve fauna zenginliğini de beraberinde getirmiştir. Bölgedeki zengin fauna çeşitliliği, hem Ankara hem de Türkiye için önemlidir. Yörede ki bu çeşitlilik, düzenlenecek

etkinliklerle fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği ve botanik turizmine hizmet edecek şekilde değerlendirilebilecek niteliktedir.

Kızılcahamam ilçesinde bulunan jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar ayrı bir turizm değerini temsil etmektedir. Türkiye'nin ilk jeoparkı olma özelliği gösteren “Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı” barındırdığı arkeolojik ve jeolojik miraslarla kendi başına ciddi bir turizm talebi oluşturabilecek özelliktedir. Jeopark alanında bulunan; *Gelin Kayası, Mahkemeağcin Yeraltı Yerleşmesi, Bazalt Sütunları, Fosil Ağaç, Abacı Peribacaları, Antik Yerleşmeler Kalıntıları ve Kızık Fayı*, alanın en özel ve öne çıkan öğeleridir. Mevcut jeolojik mirasın gün yüzüne çıkartılması için yürütülen arkeolojik ve jeolojik çalışmalar Kızılcahamam'a ayrı bir cehre kazandırmış, ilçenin turizm değerlerine bir yenisini daha katmıştır. Bu çalışmaların genişletilerek devam etmesi ilçe tanıtımı ve turizmi için çok önemli bir adım olacaktır. Çünkü Kızılcahamam ilçesinde yapılan arazi çalışmaları gösterdi ki henüz yeterince aydınlatılmamış birçok kültürel, tarihi ve jeolojik unsur tanıtılmayı beklemektedir.

Kızılcahamam ilçesi turizmi için yeterli seviyede olmayan öğelerden biri tanıtımdır. İletişim çağı olarak nitelendirilen günümüzde internet ve tv reklamları ile tanıtıma ciddi katkılar yapılabilmektedir. Kızılcahamam hakkında oluşturulacak internet siteleri reklam konusunda önemli ilerlemeler sağlanabilir. Öte yandan düzenlenecek organizasyon ve tanıtım günleri yöre tanıtımı için çok faydalı olacaktır.

Sonuç itibariyle, Kızılcahamam yöresinde görülen iklim, tarıma elverişli sayılabilir. Ancak, ilçenin tarım konusundaki dezavantajı arazi yapısının engebeli olması dolayısıyla geniş tarım arazilerinin azlığıdır. Bu durum, yöre halkının tarımdan yeterli gelir sağlayamamasına neden olmaktadır. Yöre insanı da çareyi özellikle Ankara gibi merkezlere göç etmekte bulmaktadır. İlçenin nüfus verileri de gösteriyor ki son yıllarda ilçeden dışarı gerçekleşen göç hareketi artış göstermektedir. Yöre halkının bu konuda en önemli çıkış yollarından biri, belki de en önemlisi kuşkusuz **turizmdir**. Eğer turizme yeterli özen gösterilip yatırımlar yapılırsa ve yöre halkı bilinçlendirilip turizm faaliyetlerinden kâr etmeleri sağlanırsa, hem ilçe dışına olan göçler azalacak hem de ekonomik refah düzeyi mutlak surette artacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler ve Tezler:

- Ağoğlu, Z. E. (2009). *Dini Ziyaret Yerleri ve Halk İnanışları Açısından Kızılcahamam-Çamlıdere*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Akbıyık, M. (2014). *Şanlıurfa İlinin Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Planlamaya Yönelik Öneriler*, Erzurum. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksu, R. (2009). *Ayaş (Ankara) Kaplıcalarının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdu, S. A. (2009). *Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizm ve Türkiye’deki Uygulamalar Üzerine Bir Araştırma; İstanbul ve Ankara Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akın, S., Kaya, T., Parlaktuna, M. (2007). *Kızılcahamam İz Testi Analizi*. Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2013, Makine Mühendisleri Odası Ağ sitesi: http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/1e9e7888a27df5f_ek.pdf
- Altıkulaç, A. (2012). “Kızılcahamam’ın Ekoturizm Potansiyeli: İlçenin Sürdürülebilir Kalkınmasına Ekolojik Bir Yaklaşım” [Bildiri]. *Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Kızılcahamam ve Çamlıdere Bölgesinde Sağlık, İnanç ve Doğa Turizminin Geliştirilmesinde Gençlerin ve Yerel Esnafın Rolü, 17 Kasım 2012*, (ss.164-196), Ankara: Ankara Kalkınma Ajansı.
- Atalay, İ. (2004). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Bayer, E. (1997). *Türk Termal Turizm Potansiyeli ile Tesisleri ve Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boyras, Sonay ve Yedek, Özgür (2012). “Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı”, *TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni*, 2(21-24), 112.

- Çalışkan, G. (2008). *Kurtboğazı Barajı Havzası (Ankara) Florası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çetin, T. (2009). “Beypazarı’nda Turist-Yerli Halk Etkileşimi ve Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkileri”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 9 (1), 15-32.
- Çetin, T. (2010). *Termal Turizmin Başkenti Afyonkarahisar*. Ankara: Beyazkalem Yayıncılık.
- Çımat, A. ve Bahar, O. (2003). “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine bir Değerlendirme” [Elektronik Sürüm], *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6, 1-18.
- Çontu, M. (2006). *Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kızılcahamam Termal Turizmi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, H. (2007). *Ankara-Kızılcahamam Soğuksu Milli Parkı Ciğerotları (Hepaticae) Florası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Doğanay, H. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Durmuş, İ. (1997). “Osmanlı Dönemine Kadar Kızılcahamam-Çamlıdere Çevresi” [Bildiri]. Kemal Güran, Eyüp Sanay, Seyfettin Erşahin (Ed.). *Tarihte ve Günümüzde Kızılcahamam-Çamlıdere Yöresi Sempozyumu Bildirileri, 21-22 Ekim 1995*, (ss. 222/31-38). Ankara: Kızılcahamam-Çamlıdere Eğitim ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayını No:2.
- Durmuş, İ. (2012). “Tarih Öncesinden Türk Yurdu Oluşu Sürecine Kızılcahamam-Çamlıdere’nin Tarihi Gelişimi” [Bildiri]. *Kızılcahamam ve Çamlıdere Sempozyumu Kızılcahamam ve Çamlıdere Bölgesinde Sağlık, İnanç ve Doğa Turizminin Geliştirilmesinde Gençlerin ve Yerel Esnafın Rolü, 17 Kasım 2012*, (ss.4-16), Ankara: Ankara Kalkınma Ajansı.
- Eker, M. (2001). *Yabanabad 2000*. Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Yayınları.
- Eker, M. 2012. *Hayalden Gerçeğe Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı*. (s.172) Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Kültür Yayınları Dizisi.

- Emekli, G.(2001).*Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo Ekonomik Etkileri*. İzmir: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- Emekli, G. (2006). "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", *Ege Coğrafya Dergisi*, 15 (1-2), 51-59.
- Enes, K. (2013) *Ankara'nın Kongre Turizmi Potansiyeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eralp, Z. (1983). Genel Turizm [Elektronik Sürüm]. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Basımevi.
- Erdoğan, A. (2010). *Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere*. Ankara: Kızılcahamam-Çamlıdere Eğitim ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları.
- Erol, O. (1966). *Ankara Kuzeybatısında Üçbaş-Akdoğan Köyleri Yakınında Bulunan Memeli Hayvan Fosillerinin Bölge Morfolojisi Bakımından Önemi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Erinç, S. (1957). *Tatbikî Klimatoloji ve Türkiye'nin İklim Şartları*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Hidrojeoloji Enstitüsü Yayınları.
- Göyün, D., N, Akpınar. (2003). " Kızılcahamam Sey Kaplıcaları'nın Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi" [Elektronik Sürüm]. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 9(1), 111-115.
- Gülmez, Z. (2012). *Türkiye'de ve Dünya'da Sağlık Turizmi ve Çeşitleri: Sağlık Turizminin Ülkemizdeki Mevcut Durumu ve Bazı Ülkelerle Kıyaslanması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürbüz, A. (2002). "Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma". *Teknoloji*, 1-2, 49-59.
- Haydaroğlu, A. (1999). *Ankara, Kırıkkale, Kırşehir İllerinde Modern İle İlgili Gelişmeler*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Kadanalı, E. ve Yazgan, Ş. (2012). “Kırsal Turizmin Ekonomik-Sosyal ve Çevresel Etkileri” [Elektronik Sürüm]. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmaları Dergisi*, 14 (23), 97-100.
- Karaman, S. ve Avcıkurt, C. (2011). “ Turizmin Halk Üzerine Etkileri- Samsun Örneği” [Bildiri]. *Samsun Sempozyumu*, Samsun.
- Kazancı, N. 2010. *Jeolojik Koruma Kavram ve Terimler*. Ankara, (s. 60), TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası.(2007-2009 Uluslararası Yer Yılı Anısına).
- Kazancı, N., Suludere, Y., Mülazimoğlu, N. S., Tuzcu, S., Mengi, H., Hakyemez, H. Y. ve Mercan, N. (2007). *Soğuksu Milli Parkı ve Çevresi Jeositleri*. Ankara: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü.
- Keskin, Y. (2008). *Termal Turizm İşletmelerinde Müşteri Tatmininin Ölçülmesi Kızılcahamam Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Düzce: Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kızılcahamam Belediyesi Yayınları, (2011). *Kızılcahamam*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Kızılcahamam Belediyesi, (ty). *Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı Türkiye'nin İlk Doğa Koruma ve Uygulama Projesi*.
- Koçan, N. (2011). “Jeoturizm Planlaması ve Peyzaj Mimarlığı Açısından Bir Değerlendirme: Kızılcahamam-Çamlıdere Jeoparkı”. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 48(1), 47-53.
- Koçan, N. (2012). “Ekoturizm ve Sürdürülebilir Kalkınma: Kızılcahamam-Çamlıdere (Ankara) Jeopark ve Jeoturizm Projesi”. *Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi*, 2 (6), 69-82.
- Kozak, N. (2012). “*Genel Turizm Bilgisi*” , Meryem Akoğlan Kozak (Ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. No: 2472, Açıköğretim Fakültesi Yay. No: 1443.
- Kozak, R. (1995). *Türkiye Turizminin Ekonomik Analizi ve Geliştirme Stratejileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köksal, A. (1994). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.

- Nişancı, A., (1988), Karadeniz Bölgesi'nin İklim Özellikleri ve Farklı Yöreleri. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniv. Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi (13-17 Ekim 1986).
- Özaktan, G. (2009). *Kızılcahamam İlçesi Halk İlaçları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler* (5. bs.). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 183-195.
- Paicheler, J. O. (1978). “Beşkonak (Kuzey Anadolu-Türkiye) Tersiyer Gölünde Volkanik Paleoortam ve Tortul Katkı Örnekleri”. *Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni*, 21, 11-25.
- Sevindi, C. (2013). “Ekoturizm ve Kuş Gözlemciliği Açısından Kuyucuk Gölü Kuş Cenneti (Arpaçay-Kars)”, *Türk Coğrafya Dergisi*, 61, 63-76.
- Soykan, F. (2000). “Turizm Coğrafyası ve Turizm Planlaması”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 11, 39-55.
- Soykan, F. (2003). “Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 12(1), 1-11.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013* (Yayın No: 3085), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2007.
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2012). *Ankara İli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023 (Taslak)*. Ankara: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı 9. Bölge Müdürlüğü Ankara Şube Müdürlüğü.
- Tayfun, A. ve Kılıçlar, A. (2004). “Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı” [Elektronik Sürüm]. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 1-17.
- Toskay, T. (1989). *Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. İstanbul: Der Yayınları.

- Turan, A. N. (1999). *Yabanâbâd Tarihini Ararken (Kızılcahamam-Çamlıdere) XV. Yüzyıldan XIX. Yüzyıla Bir Genel Tasvir ve Tahlil Denemesi*. Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Yayınları.
- Turan, M. (2007). *Fayda-Maliyet Analizi Kapsamında Kızılcahamam Soğuksu Milli Parkı İncelemesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- UNWTO. (2012). “UNWTO World Tourism Highlights 2012 Edition”. Erişim: 4 Mart 2013, <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2012-edition>
- Üstün, K. (2009). *Orman VASFİNİ Yitirmiş Arazilerin Değerlemesi: Ankara İli Kızılcahamam İlçesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, B. E. (2006). *Ankara Sancağı'nın Tarihi Coğrafya Bakımından Yerleşme ve Nüfusu (1871-1907)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, Z. (2011). “Turizmin Sektörünün Gelişimi ve İstihdam Üzerindeki Etkisi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.
- Yurtoğlu, İ. (2006). *Kızılcahamam ve Çevresinin Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zaman, M. (2010). *Doğu Karadeniz Kıyı Dağları'nda Dağ ve Yayla Turizmi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay. No: 977, Edebiyat Fakültesi Yay. No: 134, Araştırmalar Serisi No: 110.
- Zaman, M. (2012). *Trabzon İlinin Turizm Coğrafyası: Potansiyel-Alternatifler-Planlama*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yay. No: 999, Edebiyat Fakültesi Yay. No: 137, Araştırmalar Serisi No: 113.
- Zaman, S. (2005). *Kemer'in Turizm Coğrafyası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Raporlar:

Özbek, T. (2012). *Ankara-Kızılcahamam Jeotermal Sahasındaki Jeotermal Kuyularının İşletme Ruhsatına İlişkin 01.01.2011-31.12.2011 Dönemi İşletme Faaliyet Raporu* Ankara.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Şube Müdürlüğü. (2012). *Ankara İl Çevre Durum Raporu*. Ankara: T.C. Ankara Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.

İnternet Kaynakları

Ankara İli Maden ve Enerji Kaynakları. (b.t.). Erişim tarihi: 03.Haziran 2013, http://www.mta.gov.tr/v2.0/turkiye_maden/maden_potansiyel_2010/Ankara_Madenler.pdf

Anadolu Çillisi, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2014, Türkiye'nin Anonim Kelebekleri. (2014) <http://www.trakel.org>

Asya Termal Otel, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2013, <http://www.asyatermalotel.com.tr>

Çam Thermal Resort ve Spa Hotel, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2013, <http://www.camhotel.com.tr>

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2012, <http://www.milliparklar.gov.tr/>

Kara Akbaba, Türkiye'nin Anonim Kuşları. (2013) Erişim Tarihi: 2 Şubat 2013, <http://www.trakus.org>

Kızılcahamam Arazi Kullanım Oranları (1990-2006) Erişim Tarihi: 12 Aralık 2013, <http://aris.ormansu.gov.tr/csa/>

Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (Ankara-Kızılcahamam), Erişim Tarihi: 6 Ekim 2012, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>

Türkiye İstatistik Kurumu, Hayvancılık İstatistikleri (Ankara-Kızılcahamam), Erişim tarihi: 7 Ekim 2012, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul>

Türkiye Meteorolojik Veri Arşiv ve Yönetim Sistemi. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2013, <http://www.tumas.dmi.gov.tr/wps/portal/>

http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/864d49a6d4e59c3_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD

Türkiye Otelciler Federasyonu. Erişim Tarihi: 22 Eylül 2012, <http://www.turofed.org.tr/>

Orman ve Su İşleri Bakanlığı. Erişim Tarihi: 19 Ocak 2013, <http://www.ormansu.gov.tr>

Çeltikçi Beldesi Osmanlı Camii. Erişim Tarihi: 10 Mart 2014, <http://www.kizilcahamamgezi.com>

Kızılcahamam Pansiyon Evleri, Erişim tarihi: 10 Mart 2014, <http://www.kizilcahamam.bel.tr/>

Ankara Kongre Turizmi, Erişim tarihi: 24 Nisan 2014, <http://www.ankarakulturturizm.gov.tr>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı, Soyadı	Nedim USTA
Doğum Yeri ve Tarihi	Trabzon – 22.06.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Bilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Özel Eğitim Kurumları
İletişim	
E-Posta Adresi	ndimusta@gmail.com nedimusta61@hotmail.com
Tarih	